

والدین اثر بخش

- تربیت رسانه‌ای نسل هزاره سوم
- رشد و تعالی کودک در بستر طبابت
- پوشش و پوشش سراسری مجازی در دوره پیش‌دبستانی

قال رسول الله (ص):

الْعِلْمُ فِي الصَّغَرِ كَالنَّقْشِ فِي الْحَجَرِ وَالْعِلْمُ فِي الْكِبَرِ كَالنَّقْشِ فِي الْمَدَرِ

یادگیری در کودکی مانند نقش روی سنگ ماندگار است و یادگیری در
بزرگسالی مانند نقش روی آب است.

دستگاه

رشد آموزش

فصلنامه آموزشی، تحلیلی و اطلاع رسانی | برای مربیان پیش دبستانی، والدین،
مدرسان و دانشجویان | دوره دوازدهم | شماره ۳ | بهار ۱۴۰۰ | ۴۸ صفحه
www.roshdmag.ir

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی
دفتر انتشارات و فناوری آموزشی

مدیر مسئول: محمدابراهیم محمدی
سر دبیر: مسعود تهرانی فرجاد
هیئت تحریریه:
مرتضی طاهری
فریده عصاره
دکتر رخساره فضلی
دکتر بتول سبزه
دکتر سیامک طهماسبی
مشاور علمی: دکتر فرخنده مفیدی
مدیر داخلی: رقیه قنبری
ویراستار: کبری محمودی
مدیر هنری: کوروش پارسائزاد
طراح گرافیک: سعید دین پناه
دبیر عکس: پرویز قراگوزلی

نشانی دفتر مجله:
تهران، ایرانشهر شمالی، پلاک ۲۶۶
تلفن دفتر مجله: ۰۲۱-۸۸۳۱۱۹۱-۹
(داخلی ۲۴۲)
نمایر مجله: ۰۲۱-۸۸۴۹۰۳۱۶
صندوق پستی مجله: ۱۵۸۷۵/۶۵۸۵
صندوق پستی امور مشترکین: ۱۵۸۷۵/۳۳۳۱
تلفن امور مشترکین: ۰۲۱-۸۸۸۶۷۳۰۸
www.roshdmag.ir
وبگاه: pishdabestani@roshdmag.ir
رایانامه: pishdabestani@roshdmag.ir
پیامک: ۳۰۰۸۹۹۵

- ۲ یادداشت سردبیر / طلیعه تحول با آغاز هزاره سوم / مسعود تهرانی فرجاد
- ۴ تربیت و یادگیری / والدین اثربخش / دکتر بتول سبزه
- ۷ پژوهش / دبستگی کرونایی / پریسا رجایی، زهرا رجایی
- ۱۰ کودک و رسانه / تربیت رسانه‌ای نسل هزاره سوم / دکتر معصومه نصیری
- ۱۳ گزارش / رشد و تعالی کودک در بستر طبیعت / سمیه رضائی پور
- ۱۶ شهد کلام وحی / حاصل ناب از تربیت دینی / زهرا مؤمنی موحد
- ۱۹ فرصت تربیتی / نمایش خلاق: برشی تازه از زندگی / راحله ملکان
- ۲۲ مهارت‌های پایه / جانب برتر را دریابید / زهرا شعبان
- ۲۴ گزارش / مدیریت تولید محتوا / رقیه قنبری
- ۲۶ مدیریت آموزشی / شایستگی‌های مربیان مهدی‌های کودک / دکتر لیلا ولی‌زاده
- ۲۹ مشاوره / چند شیوه اصلاح رفتار پر خاشگیری / شیمیا ناصری، دکتر سیامک طهماسبی
- ۳۲ گزارش / پوشش سراسری مجازی / دکتر رخساره فضلی
- ۳۴ باغ تجربه‌ها / چالش‌ها و تجربه‌ها / فاطمه محمدی لندی
- ۳۸ فرصت تربیتی / تربیت انسان صالح / مرتضی طاهری
- ۴۰ تربیت و یادگیری / عدالت آموزشی از نظر تا عمل / صدیقه رستمی
- ۴۳ فرصت تربیتی / شعرخوانی / فاطمه محمد رضایی
- ۴۶ فرصت تربیتی / پیش دبستانی تلویزیونی / حمیدرضا محمدبیگی

قابل توجه نویسندگان و مترجمان محترم:

- مقاله‌هایی را که برای درج در مجله می‌فرستید، با آموزش پیش دبستانی مرتبط باشد و قبلاً در جای دیگری چاپ نشده باشد. ● مقاله‌های ترجمه شده با متن اصلی هم خوانی داشته باشد و متن اصلی نیز همراه آن باشد. چنانچه مقاله را خلاصه می‌کنید، این موضوع را قید بفرمایید. ● مقاله یک خط در میان، در یک روی کاغذ و با خط خوانا نوشته یا حروف چینی شود (مقاله‌ها می‌توانند با نرم افزار ورد - Word - و بر روی لوح فشرده (CD) یا از طریق پست الکترونیکی مجله نیز ارسال شوند). ● نشر مقاله روان و از نظر دستور زبان فارسی درست باشد و در انتخاب واژه‌های علمی و فنی دقت لازم مبذول شود. ● محل قرار گرفتن جدول‌ها، نمودارها، شکل‌ها و عکس‌ها در متن مشخص شود. ● مجله در، رد، قبول، ویرایش و تلخیص مقاله‌های رسیده مختار است. ● آرای مندرج در مقاله ضرورتاً مبین رأی و نظر مسئولان رشد آموزش پیش دبستانی نیست. بنابراین، مسئولیت پاسخ‌گویی به پرسش‌های خوانندگان با خود نویسندگان یا مترجم است. ● مجله از عودت مطالبی که برای چاپ مناسب تشخیص داده نمی‌شود، معذور است.

طلیعه تحول با آغاز هزاره سوم

مسعود تهرانی فرجاد

برنامه‌ریزی و اقدام برای مدیریت نظام‌مند و هماهنگ در مهدهای کودک و مراکز پیش‌دبستانی از دغدغه‌های مکرر دلسوزان تربیت کودکان به‌ویژه رهبری معظم انقلاب اسلامی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، بوده، ولی همواره در پیچ‌وخم‌های قوانین دچار وقفه و عدم تحقق شده است.

واکوی اسناد و قوانین مربوط به مدیریت مهدهای کودک و پیش‌دبستانی‌های ایران نشان می‌دهد، از اواخر دهه ۱۳۴۰ با تغییر در رویکرد و مأموریت این مراکز، از آموزشی و پرورشی به مراقبت و نگهداری، تلاش در زمینه تربیت کودکان تعدیل و تحدید شده است. ناهماهنگی و عدم همسویی برنامه و فعالیت‌های مهدهای کودک با برنامه و اهداف مورد انتظار در نظام آموزشی و پرورشی و به تبع آن اسناد و قوانین تحولی تعلیم و تربیت کشور، از مهم‌ترین چالش‌های واقعی و اساسی حاکم بر مدیریت این‌گونه مراکز است. تحلیل واقع‌بینانه وضع موجود و دستورات داهیانۀ رهبر معظم انقلاب، به‌ویژه در سیاست‌های ابلاغی ایشان در سال ۱۳۹۲، مبنی بر «توجه به تعلیم و تربیت از سنین مهدهای کودک و پیش‌دبستانی‌ها به‌عنوان امر حاکمیتی» و همچنین تصریح روشن ایشان در سخنان شهریورماه ۱۳۹۹ درخصوص «توجه اساسی و فراتر از نگهداری و مراقبت از کودکان در مهدهای کودک» مؤید این موضوع است.

طرح این دغدغه‌ها مسئولان را به تکاپو و تصمیم‌برانگیخت و سرانجام در روزهای پایانی پاییز (۹۹/۹/۲۵) شورای عالی انقلاب

عزم تربیت یکپارچه کودکان سراسر ایران، نویدبخش تحول در سیاستگذاری و تصمیم‌گیری هماهنگ است.

طلیعه تحول در تعلیم و تربیت دوره پیش از دبستان با آغاز هزاره سوم و همزمانی آن با فصل بهار طبیعت را می‌توان به شکوفایی نهال رشد و تعالی همه کودکان ایران تشبیه نمود. این اتفاق و اتحاد و تقارن آن با فصل بهار یادآور این شعر ماندگار از یمینی شریف است:

سر زدا پشت ابرها خورشید
باغ و بستان دوباره زیبا شد
فصل سرما و برف و باد گذشت
موقع گردش و تماشا شد

کودکان این زمین و آب و هوا
این درختان که پر گل و زیباست
باغ و بستان و کوه و دشت همه
خانه ما و آشیانۀ ماست

دست در دست هم دهیم به مهر
میهن خویش را کنیم آباد
یار و غمخوار همدگر باشیم
تابمانیم خرم و آزاد

فرهنگی مسئولیت حوزه‌های برنامه‌ریزی، مدیریت، نظارت و ارزیابی بر مهدهای کودک را به وزارت آموزش و پرورش واگذار کرد تا فرصتی برای برنامه‌ریزی و مدیریت یکپارچه بر مهدهای کودک و پیش‌دستانی‌ها ایجاد شود.

امیدواریم همگان همت کنیم و دست در دست هم با این تصمیم خطیر در آغاز هزارهٔ سوم، آینده‌سازی در طراز اهداف و آرمان‌های مقدس جمهوری اسلامی ایران و به تعبیر اسناد تحولی تعلیم و تربیت کشور، برای دستیابی به مراتبی از حیات طیبه و جامعهٔ مهدوی تربیت کنیم.

در این صورت شاهد آغاز تحول بنیادین از بنیادی‌ترین سن تعلیم و تربیت، یعنی همان اوان کودکی و سال‌های پیش از دبستان خواهیم بود. انتظار این است آن‌گونه که نظم و هماهنگی در فعالیت‌ها را به مربیان آموزش می‌دهیم، آنان نیز هماهنگی و انسجام در برنامه‌ها و فعالیت‌ها را از متولیان تعلیم و تربیت، اعم از سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان، مجریان و مربیان ببینند. در این صورت تربیت کودکان اثربخش بوده و در عمل الگو برای تربیت نسل آینده هستیم.
ان شاء الله

والدین اثربخش

دکتر بتول سبزه

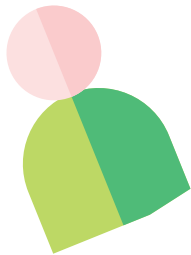
عضو هیئت علمی گروه علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان تهران

اشاره

والدین به تناسب توانمندی‌های خود، آگاهانه یا ناآگاهانه از سبک‌های متفاوت فرزندپروری برای تربیت کودکان خود استفاده می‌کنند و هر چند که اوقات زیادی را با فرزندان خود سپری می‌کنند اما تربیت کودکان امری لذت‌بخش و در عین حال پیچیده است. نکته این است که توجه به چه مسائلی می‌تواند در موفقیت والدین در تربیت فرزندان اثرگذار باشد؟

کلیدواژه‌ها: والدین تأثیرگذار، تربیت مؤثر، فرزندان مسئول

به‌طور مستقل وظایف مربوط به خود را انجام دهند، مستقل فکر کنند، راه‌حلی برای مشکلات خود بیابند و به‌طور عمیق به توانمندی‌های خود ایمان بیاورند.

والدین اثربخش روابط دوستانه و محکمی با یکدیگر دارند.

کودکان به طرق متعدد از والدین خود تأثیر می‌پذیرند. **جان گاتمن** معتقد است، کیفیت رابطه والدین، بر کیفیت روابط آن‌ها با کودکان تأثیر عمیقی می‌گذارد. والدینی که با یکدیگر روابط دوستانه دارند، در توجه به نیازهای فرزندان خود کوشا و صبورترند و در تربیت آن‌ها متناقض یا ضد و نقیض عمل نمی‌کنند. به عبارت دیگر، وقتی تعامل والدین با یکدیگر براساس عشق، علاقه و احترام به یکدیگر باشد، فرزندان نیز اولین و ماندگارترین درس‌های زندگی خود را از آن‌ها الگو می‌گیرند. چنین والدینی با رفتارهای خود به فرزندان می‌آموزند که چگونه با دیگران روابطی احترام‌آمیز و دوستانه برقرار کنند، تعارضات خود را به شیوه‌های صحیح حل کنند و در نهایت شیوه زندگی مطلوب و مناسب را بیاموزند.

والدین اثربخش به استقلال فرزندان خود کمک می‌کنند.

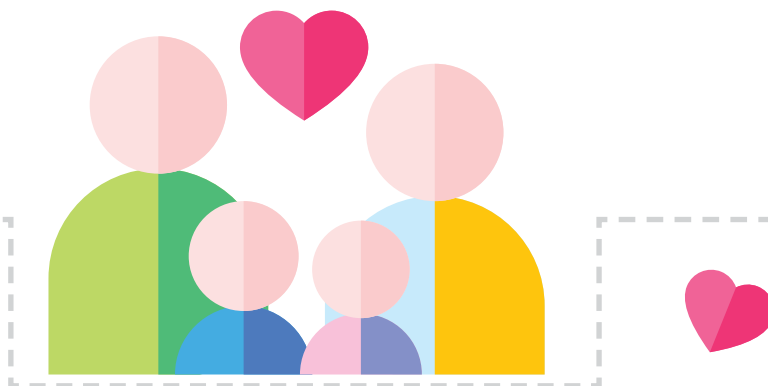
یکی از بخش‌های اصلی کار ما به‌عنوان والدین این است که با تمام مراقبت‌هایی که از فرزندان خود به عمل می‌آوریم، به این موضوع توجه کنیم که کودکان در هر مرحله از دوره رشد، آمادگی‌های لازم برای انجام کارهای خاصی را کسب می‌کنند. بنابراین، به‌جای اینکه همچنان ما به‌عنوان والدین تمام کارهای مربوط به آن‌ها را انجام دهیم، باید تشویقشان کنیم در انجام برخی کارهای مربوط به خود مشارکت کنند. برای مثال، کودکان بعد از دوسالگی قادرند فعالیت‌هایی نظیر غذا خوردن و لباس پوشیدن را انجام دهند. با وجود اینکه آن‌ها برای انجام این کارها به آموزش و همراهی والدین نیاز دارند، اما برخی از والدین همچنان اصرار دارند تا سنین دبستان همچنان لباس پوشیدن و تغذیه فرزندان را خودشان انجام دهند. این رفتار نه تنها وقت و انرژی زیادی را از والدین می‌گیرد، بلکه فرصت رشد توانایی‌های کودکان و همچنین لذت بردنشان از موفقیت و توانمندی‌های گوناگون را نیز از آنان سلب می‌کند. لذا والدین اثربخش به کودکان خود کمک می‌کنند

والدین اثربخش الگویی مطلوب برای فرزندان خود هستند. ● والدین اثربخش به درستی با فرزندان خود ارتباط برقرار می‌کنند.

برای برقراری رابطهٔ رضایت‌بخش، باید با فرزندان خود برخورد مؤثری داشته باشیم. برخورد مؤثر می‌تواند دو وجه داشته باشد. اینکه ما چقدر و با چه کیفیتی به فرزندانمان گوش می‌کنیم و دیگر اینکه چگونه با آن‌ها صحبت می‌کنیم. مسلم است ما به عنوان والدین با فرزندان خود زیاد صحبت می‌کنیم، اما چه مقدار از این صحبت‌ها شامل عیب‌جویی، یادآوری، انتقاد، تهدید، نصیحت، ارزیابی، مقایسه، استهزا و غیره می‌شود؟ بنابراین، این نحوهٔ صحبت کردن دقیقاً به معنای کاهش رابطه با فرزندان است، نه توسعهٔ ارتباط. لذا ارتباطی مؤثر است که در درجهٔ اول بر احترام متقابل مبتنی باشد. احترام متقابل در رابطه بدین معنی است که فرزندان و والدین به یکدیگر اجازه دهند باورها و احساسات خود را صادقانه بیان کنند و مطمئن باشند طرف مقابل به آن‌ها گوش می‌دهد. به واقع، والدین مؤثر همانند آینه‌ای عمل می‌کنند که کودکان خودشان را به وضوح در آن ببینند و با ارائهٔ بازخورد بجا و مناسب

اکثر والدین تمایل دارند فرزندان را مسئولیت‌پذیر، قابل اعتماد، درستکار، راستگو و مهربان داشته باشند. برای تربیت چنین فرزندان باید آگاه باشیم که آموزش چنین ارزش‌هایی به کودکان، مانند آموزش شنا، فوتبال، ذف، آشپزی یا غیره نیست که از طریق کلاس‌های آموزشی یا کتاب‌ها امکان‌پذیر باشد. بلکه کودکان، مدت‌ها قبل از اینکه توانایی خواندن دربارهٔ آن‌ها را فرا گیرند، ارزش‌ها و اخلاقیات را از تعاملات خود در زندگی روزمره با والدین می‌آموزند. کودکان سخاوتمند و بخشنده، در کنار والدین سخاوتمند و بخشنده پرورش می‌یابند. لذا کلید اصلی تربیت کودکان این است که به عنوان والد، در درجهٔ اول الگوی مناسب و مطلوبی برای فرزندان خود باشند. اگر فرزندان، والدین خود را دوست داشته باشند، ارزش‌های آن‌ها را نیز دوست خواهند داشت و به آن‌ها احترام می‌گذارند و تلاش می‌کنند آن‌ها را درک کنند و این را در رفتارهای خود نشان دهند.

در درجه اول برای والدین مفید باشند و آن‌ها را لحظاتی از استرس‌های زندگی پرمشغله رها کنند و فرصت‌های ارزشمندی را برای شناخت واقعی فرزندان و ایجاد ارتباط عمیق و پایدار بین آن‌ها فراهم کنند.

از طرف دیگر، هر یک از انواع بازی‌هایی که کودکان با والدین خود تجربه می‌کنند، نکات جدیدی را به کودکان می‌آموزند. همان‌گونه که توپ‌بازی توانایی‌های جسمی کودکان را تقویت می‌کند، می‌تواند پایداری به قوانین و حس همکاری را نیز به آن‌ها بیاموزد. مهمان‌بازی و خاله‌بازی هم راهی برای تمرین و نشان دادن آموخته‌های کودکان درباره نقش‌ها و مفاهیم اجتماعی برای آنان فراهم می‌آورد. بازی‌های ساختمانی، چیدن بلوک‌ها روی هم و ساختن خانه، برج یا قلعه با همراهی یکدیگر، علاوه بر افزایش قدرت تجسم و تخیل، مهارت‌های آن‌ها را در استفاده از عضلات ریز بدن و هماهنگی آن‌ها با یکدیگر افزایش می‌دهد. ترتیب دادن بازی‌های نمایشی، بر اعتمادبه‌نفس کودکان در بیان افکار و احساسات می‌افزاید و مهارت‌های کلامی آن‌ها را تقویت می‌کند.

خلاصه اینکه والدین اثربخش از هر فرصتی برای گذراندن وقت با کودکان خود استفاده می‌کنند و با همراه کردن کودکان خود در هنگام آشپزی، خرید مایحتاج، تعمیر ماشین و انجام سایر امور منزل، زندگی واقعی را با آن‌ها بازی می‌کنند.

والدین اثربخش به فرزندان خود عشق می‌ورزند.

ابراز علاقه و عشق بی‌پایان به فرزندان، در قلب پدر و مادران اثربخش است. خداوند مهربان و حکیم عشق و علاقه به فرزند را در نهاد ما قرار داده و طوری برنامه‌ریزی کرده است که فرزندان خود را دوست داشته باشیم. والدین اثربخش عشق خود را از طریق محبت کردن به فرزندان نشان می‌دهند. محبت کردن می‌تواند در هر مرحله از زندگی فرزندان به شیوه متفاوتی ابراز شود. قطعاً محبت کردن برای یک نوزاد، به معنی در آغوش کشیدن، لمس کردن و فراهم کردن احساس امنیت است. برای کودک نوپا، محبت کردن به معنی تأیید و تشویق و تمجید بی‌پایان اوست. برای کودکی در سن مدرسه، محبت کردن به معنی آموزگاری و الهام‌بخشی درس‌های زندگی است و برای نوجوان، محبت کردن به معنای درک وی و ارائه راهنمایی‌های به‌موقع و منطقی است. بنابراین، محبت کردن فقط به گفتن کلمه «دوستت دارم» منحصر نیست. گاهی اوقات نگاهی محبت‌آمیز یا لبخندی اطمینان‌بخش و تأییدکننده می‌تواند عشق بی‌پایان والدین را نسبت به فرزندان نشان دهد. با وجود این، والدین اثربخش، بیش از همه با حضور مداوم، مطمئن، مراقب و مؤثر در زندگی فرزندان، عشق خود را به آن‌ها نشان می‌دهند.

نشان می‌دهند صحبت‌های آن‌ها را به‌خوبی گوش داده و منظور آن‌ها را درک کرده‌اند. قطعاً حالت‌های چهره، اعمال، تن صدا و به اصطلاح زبان بدن آن‌ها نیز مؤید این مطلب خواهد بود.

والدین اثربخش قاطعانه عمل می‌کنند و می‌دانند چگونه و چه زمانی «نه» بگویند.

بسیاری از والدین می‌دانند که قاطع بودن در برابر فرزندان کار دشواری است. برخی از والدین نمی‌توانند قوانین مناسبی تنظیم کنند. آن‌ها قوانین خود را در قالب تهدید بیان می‌کنند، اما آن‌ها را پیگیری نمی‌کنند. برای مثال ممکن است مادری به فرزند خردسالش بگوید: «این هفته تماشای تلویزیون ممنوع است»، اما ممکن است همین امشب را استثنا قائل شود! **ران تافل**، از درمانگران حوزه خانواده، می‌گوید: «اگر ما به‌عنوان والدین از قوانین چشم‌پوشی کنیم، به فرزندان خود لطمه زیادی وارد می‌کنیم». کودکان در سنین خردسالی نیاز دارند قوانین و محدودیت‌های واقعی و روشنی را دنبال کنند. قوانین به‌اصطلاح «لاستیکی» که بدون دلیل تغییر می‌کنند و انعطاف غیرقابل درکی دارند، برای آن‌ها مناسب نیستند. لذا نکته کلیدی این است که در مقام والدین اثربخش، رعایت تعادل و پرهیز از سخت‌گیری یا سهل‌گیری افراطی در مشخص کردن محدودیت‌ها، حد و مرزها و تعیین قوانین برای فرزندان، موجبات به وجود آمدن ساختارهای معقول و قابل‌پذیرشی را فراهم می‌آورد که موفقیت و همدلی بیشتری را بین والدین و فرزندان در پی خواهد داشت.

والدین اثربخش، زمان‌هایی را برای بازی و سرگرمی با کودکان خود فراهم می‌کنند.

لارنس کوهن، از روان‌شناسان بالینی حوزه کودکان، در کتاب خود با عنوان «والدین بازیگوش»، عنوان کرده است: «والدین اثربخش، پدر و مادری بازیگوش هستند و همیشه به خاطر دارند که مهمان‌بازی یا خاله‌بازی در کنار فرزندان‌شان چقدر مهم است». البته این موضوع بدان معنی نیست که والدین باید تمام وقت با کودکان خود بازی کنند یا هر لحظه از روز آن‌ها را سرگرم کنند، بلکه به معنای این است که لذت دنیای کودکی را درک کنند و با شرکت در بازی‌های آن‌ها، تجربه لذت‌بخشی را برای آنان فراهم کنند. بازی‌های ساده، برخلاف تصور والدین که غالباً آن را نادیده می‌گیرند، به طریقی عمیق، ارزشمند و معنی‌دار هستند. والدینی که بیش از حد مقید به برنامه‌ریزی هستند، گمان می‌کنند وقت کافی برای بازی با عروسک‌ها یا بلوک‌ها و همراهی کودکان ندارند. در صورتی که چنین بازی‌هایی می‌توانند

دلبستگی کرونایی

تأثیر ویروس کرونا بر دلبستگی کودکان

● پریسا رجائی / مدیر مهد کودک مشهد مقدس
● زهرا رجائی / دستیار تخصصی روان پزشکی

اشاره

شیوع کووید ۱۹ می‌تواند با پیامدها و مشکلات روان‌شناختی در کودکان همراه باشد. یکی از این مشکلات ایجاد اختلال در دلبستگی کودکان است در این مقاله می‌کوشیم بیشتر در این خصوص دانسته و راهکارهایی را برای مدیریت بهتر آن مرور کنیم.

کلیدواژه‌ها: کرونا، دلبستگی، کودک، مهد کودک

همراه باشد. بررسی پژوهش‌های منتشر شده در این زمینه نشان دهنده برخی از این پیامدهاست که در ادامه ذکر می‌شوند:

● **افزایش مشکلات رفتاری و هیجانی:** بسته شدن پیش دبستانی‌ها، مهدهای کودک و قرنطینه شدن در خانه، به کاهش فعالیت‌های بدنی و تعاملات اجتماعی در کودکان می‌انجامد که همین موضوع مشکلات رفتاری و هیجانی را بیشتر می‌کند. بر اساس پژوهش ژیانو و همکاران مشکلاتی از قبیل بیش فعالی، کابوس‌های شبانه، خستگی و بی‌حوصلگی، کاهش اشتها، نگرانی، تحریک‌پذیری و بی‌توجهی از جمله مشکلات هیجانی و رفتاری هستند که در دوران شیوع کرونا دیده می‌شوند. (Zhang, et al, 2020:10-20).

● **مشکلات مربوط به خودتنظیمی:** شیوع کووید ۱۹ با مشکلاتی از قبیل خودتنظیمی، به علت تغییر ساعت خواب، تماشای طولانی مدت تلویزیون و استفاده مداوم از گوشی‌های هوشمند برای انجام فعالیت‌های درسی، روند عادی زندگی بزرگسالان و کودکان را تغییر می‌دهد. این موارد ممکن است مشکلات و مسائل روان‌شناختی مهمی برای کودکان ایجاد کنند. (Wang, 2020).

* **اضطراب و ترس:** در اثر شیوع بیماری کووید ۱۹ و قرنطینه شدن کودکان در محیط خانه و اخبار مرتبط با این بیماری، از قبیل انتقال سریع بیماری و مرگ، کودکان دچار ترس و اضطراب می‌شوند. ترس از دست دادن والدین و اضطراب مبتلا شدن به بیماری در کودکان دیده می‌شود (Bao, et al 2020). همچنین، بر اساس نظر دالتون، ریپا و آستین بیماری

ویروس کرونا از جمله ویروس‌هایی است که باعث عفونت‌های تنفسی می‌شود. این ویروس می‌تواند به شکل بیماری‌های خفیف مانند سرماخوردگی تا بیماری‌های شدیدتر مانند مرس و سارس نمایان شود. به تازگی این ویروس به نام کووید ۱۹ نام‌گذاری شده است. این بیماری برای اولین بار در شهر ووهان در استان هوبی چین آغاز شد؛ جایی که چندین مرکز درمانی، گروه‌هایی از بیماران مبتلا به مشکلات شدید تنفسی با علت نامعلوم را گزارش کردند (Zhang, Wang, et al, 2020:1-6). سازمان بهداشت جهانی این بیماری را تهدیدی بزرگ برای سلامت جسمانی و روانی معرفی کرده است، چرا که شیوع بیماری کووید ۱۹ زندگی روزانه و عادی خانواده‌ها را تغییر داده و به شکل ویژه‌ای بر سبک زندگی خانواده‌ها تأثیر گذاشته است. (Shen, Yang, et al, 2020).

گاش، چاترچی و دابی نشان دادند، در زمان بروز بحران، به‌ویژه بیماری‌های همه‌گیر، کودکان به احتمال بیشتری دچار مشکلات روان‌شناختی می‌شوند (Ghosh, et al, 2020: 34-42). با شیوع بیماری کووید ۱۹ مراکز متعددی از جمله مهدهای کودک و مدرسه‌ها تعطیل شدند، روابط اجتماعی به شدت محدود شد و فعالیت‌های اوقات فراغت خارج از خانه لغو شد یا بسیار کاهش یافت. این امر، کلافگی و بی‌حوصلگی را در کودکان به دنبال داشته است. همچنین، بیماری کووید ۱۹ با تأثیر گذاشتن بر رفتار روزمره مردم به گسترش احساس اضطراب، افسردگی، ترس و نگرانی‌های مزمن در بین افراد جامعه، به‌ویژه گروه‌های حساس، مانند کودکان منجر شده است. شیوع کووید ۱۹ می‌تواند با پیامدها و مشکلات روان‌شناختی در کودکان

کووید ۱۹ از شیوع بالایی برخوردار است. این شرایط زمینه افزایش استرس و اضطراب را در والدین ایجاد می‌کند و ممکن است با افزایش استرس و اضطراب در کودکان هم همراه باشد (Dalton, Rapa & Stein, 2020).

● **مشکلات مربوط به سازگاری و راهبردهای مقابله‌ای:** بسیاری از کودکانی که به مهد کودک یا مدرسه پیش‌دبستانی می‌روند، با بسته شدن این مراکز مشکلات مربوط به سازگاری دارند. در محیط پیش‌دبستانی و مهد کودک، معمولاً کودک با دوستان خود تعاملات اجتماعی زیادی برقرار می‌کند. پژوهش‌ها نشان می‌دهند، با بسته شدن این مراکز و نیز کاهش

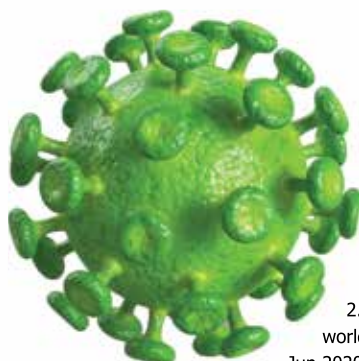
فعالیت‌های اجتماعی در نتیجه بیماری کووید ۱۹، تعاملات کودکان به‌ویژه با گروه همسالان کاهش می‌یابد. کاهش تعامل با همسالان با مشکلاتی در سازگاری اجتماعی مرتبط است (Park, et al, 2020).

● **تجربه بدرفتاری و آزار هیجانی:** تصمیم تعطیلی مشاغل در زمان اوج شیوع بیماری کووید ۱۹ ممکن است برای برخی خانواده‌ها مشکلات اقتصادی به بار آورد که خود می‌تواند به افزایش تعارضات خانوادگی منجر شود. افزایش تعارضات خانوادگی در بسیاری مواقع بدرفتاری با کودکان را در پی خواهد داشت (Itafim & Linhares, 2016). به نظر می‌رسد، مشکلات اقتصادی و تعارضات خانوادگی بر الگوی فرزندپروری و چرخه تعامل والدین و کودکان اثرگذار است.

● **شدت مشکلات روان‌شناختی در کودکان:** کودکانی که دچار برخی از اختلال‌های روان‌شناختی مانند کم‌توجهی / بیش‌فعالی یا اختلال اوتیسم هستند، در زمان قرنطینه‌های کرونایی، با مشکلاتی اعم از دریافت نکردن درمان و مداخله مناسب، اختلال در کنترل رفتار و خودتنظیمی، بازگشت و عود نشانه‌های بهبود یافته روان‌شناختی مواجه هستند. این کودکان ممکن است نتوانند با شرایط ناشی از بیماری کووید ۱۹ به‌خوبی همراه شوند. (Narzisi, 2020).

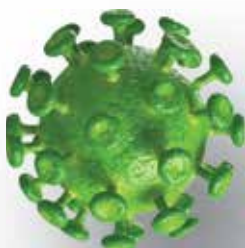
● **افسردگی و استرس پس از آسیب:** ماندن در خانه برای بسیاری از کودکان خوشایند نیست و این می‌تواند به تجربه تنهایی و در نهایت افسردگی منجر شود. کودکانی که در اثر این بیماری یکی از اعضای خانواده را از دست می‌دهند، به علت ناتوانی در

منابع

1. Zhu, N., Zhang, D., Wang, W., Li, X., Yang, B., Song, J., & Niu, P. (2020). A novel coronavirus from patients with pneumonia in China, 2019. *New England Journal of Medicine*. 15.
2. Worlometers (2020) <https://www.worldometers.info/coronavirus/> Accessed: 7 Jun 2020.
3. World Health Organization (2020). COVID-19 situation.2020. Accessed: 7 Jun 2020.
4. Shen, K., Yang, Y., Wang, T., Zhao, D., Jiang, Y., Jin, R., & Shang, Y. (2020). Diagnosis, treatment, and prevention of 2019 novel coronavirus infection in children: experts' consensus statement. *World journal of pediatrics*, 5, 1-9.
5. Ghosh, R., Dubey, M. J., Chatterjee, S., & Dubey, S. (2020). Impact of COVID-19 on children: Special focus on psychosocial aspect. *education*, 31, 34-42.
6. Zhang, J., Shuai, L., Yu, H., Wang, Z., Qiu, M., Lu, L., ... & Chen, R. (2020). Acute stress, behavioural symptoms and mood states among school-age children with attention-deficit/hyperactive disorder during the COVID-19 outbreak. *Asian journal of psychiatry*, 51, 10-20.
7. Wang, G., Zhang, Y., Zhao, J., Zhang, J., & Jiang, F. (2020). Mitigate the effects of home confinement on children during the COVID-19 outbreak. *The Lancet*.

سوگواری و غم فروخورده شده، نشانه‌های استرس پس از آسیب یا استرس حاد را نشان می‌دهند (Rocella, 2020). پیامدهای روان‌شناختی کووید ۱۹ برای کودکان باید بر اساس سایر موارد مداخله‌گر، از قبیل مشکلات زمینه‌ای والدین، داشتن اختلال روان‌شناختی در کودک یا خواهر و برادر، نداشتن مهارت‌های حل مسئله و سازگاری نیز بررسی و توجه شود.

در این باره راهکارهایی ساده پیشنهاد می‌شوند:

- **ابراز عشق و علاقه صادقانه به فرزندان، به گونه‌ای که بتوانند** بالترس‌های خود کنار بیایند.
- **توضیح آنچه اتفاق می‌افتد، به زبانی ساده و قابل فهم برای کودکان.**
- **حل استرس‌های والدین با راهکارهای سازگارانه و مراجعه به متخصصان سلامت روان (نظیر مشاوران خانواده، روان‌شناسان و روان‌پزشکان) در صورت لزوم.**
- **انجام فعالیت‌های مفرح و خلاقانه در طول روز برای کودکان.**
- **تقویت مهارت‌های فرزندپروری.** از جمله مهمترین آن‌ها مقابله با استرس است.

مطالعات مشخص کرده است، هر اندازه استرس و اضطراب والدین بالاتر باشد، میزان استرس منتقل شده به کودکان نیز بالاتر می‌رود و در نتیجه حس ناامنی در آن‌ها تقویت و سبب شکل‌گیری شکل ناامنی از دل‌بستگی، به خصوص نوع اضطرابی آن، می‌شود. همچنین، کودکانی که دل‌بستگی امن دارند، احتمال کنارآمدنشان با این استرس بهتر است.

این راهکارها می‌توانند در تخفیف مشکلات سودمند باشند. امید است با به‌کارگیری این راهکارها و نیز استفاده از اقدامات مورد نیاز و مراجعه به متخصصان بهداشت روان، بکوشیم طی این پاندمی دشوار شرایط روان‌شناختی موجود را هرچه بیشتر برای کودکان سرزمینمان آسان کنیم.

تربیت رسانه‌ای نسل هزاره سوم

دکتر معصومه نصیری

مدرس و پژوهشگر سواد رسانه‌ای

اشاره

امروزه و در عصر رسانه‌ها دیگر نه جنس تعاملات مانند گذشته است و نه نسل حاضر رفتارهای قابل پیش‌بینی و مبتنی بر فضای ذهنی والدین و مربیان را دارند. امروز رفتارها کاملاً از رسانه‌ها در انواع متنوع آن متأثرند، و نسل کودک و نوجوان ما که در عمل بومی‌های دیجیتال هستند، به سمت و سویی سوق داده می‌شوند که هم با بزرگ‌ترهای خویش شکاف آگاهی و دیجیتال دارند و هم تصویرهای ذهنی‌شان دستخوش فضای سراسر رسانه‌ای شده قرار گرفته است. در این میان، سؤال این است که چه چیزی می‌تواند فضا را به سمت مدیریت هدفمند هدایت کند و کمتر موجب تغییرات مبنایی و بنیادین شود؟ در واقع، مهاجران دیجیتال که والدین و مربیان جزو این گروه هستند (افرادی که هم فضای دیجیتال را تجربه می‌کنند و هم فضای غیر دیجیتال را) چگونه می‌توانند با کمترین درگیری با فرزندانشان، همان بومیان دیجیتال یا نسل هزاره سوم‌ها که تنها فضای دیجیتال را تجربه کرده‌اند، همراهی کنند؟ اینجا ما باید از رهگذر سواد رسانه‌ای که در نهایت به تربیت رسانه‌ای منجر می‌شود، عبور کنیم. در این مسیر، باید بدانیم در تعریف کلی، سواد رسانه‌ای چیست و در بعد مفهوم‌شناسی چگونه درک آن می‌تواند به تربیت رسانه‌ای منجر شود؟

کلیدواژه‌ها: سواد رسانه‌ای، کودکان، نسل هزاره سوم، تربیت رسانه‌ای

ما به‌عنوان کسانی که می‌خواهیم رفتار منجر به تربیت رسانه‌ای اتخاذ کنیم، باید بدانیم اساساً سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی، نوعی از آموزش رسانه‌ای و اطلاعاتی است که نه تنها در انتخاب نوع رسانه مؤثر است، بلکه محتوای رسانه‌ای را با دیدگاه انتقادی، تربیتی، فرهنگی و دینی، برای ایجاد نوعی از بینش و فهم در گزینشگری رسانه‌ای توسط مخاطبان، برای تحقق جامعه مطلوب، ارزیابی می‌کند و انتخاب مناسب را به مصرف‌کنندگان رسانه‌ای ارائه می‌دهد.

در این تعریف و مفهوم‌شناسی، چند محور مهم معنایی وجود دارد که باید به آن‌ها دقت کرد تا هدف موردنظر، یعنی تربیت رسانه‌ای، محقق شود؛ هدفی که نهایت خواسته مربیان و والدین فهمیم و دلسوز در امر تربیت است. از جمله:

۱. آموزش سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی: سواد رسانه‌ای و

اطلاعاتی نوعی از آموزش است. برای آموختن سواد رسانه‌ای باید آموزش‌های مناسب با شیوه‌های مطلوب و مؤثر ایجاد شوند. در اینجا نه تنها آموزش و شیوه‌های آموزشی مهم‌اند، بلکه تعلیم‌دهندگان و آموزشگران این سواد نیز باید از تبحر و تخصص و دانش کافی برخوردار باشند. مهارت در این زمینه و چگونه آموزش دادن نیز حائز اهمیت است. چه بسا آموزش‌هایی در این زمینه انجام گرفته‌اند که نتیجه معکوس داده‌اند و در جهت «رسانه‌هراسی» حرکت کرده‌اند.

۲. محتوای رسانه‌ای و اطلاعاتی: محتوا اساس بحث سواد

رسانه‌ای و اطلاعاتی است. همه موارد دیگر در واقع تکمیل‌کننده عنصر مهم هستند. محتوای رسانه‌ای می‌تواند از تولیدکنندگان، شیوه توزیع محتوا، دریافت‌کنندگان و درجه تأثیرگذاری بر آنان، تا چرخه تولید محتوا و تأثیر بازخوردهای گوناگون مطرح شود.

۳. ایجاد بینش و فهم در گزینش رسانه‌ای توسط

مخاطبان: سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی باید به ایجاد نوعی از بینش و فهم در گزینش رسانه‌ای توسط مخاطبان منجر شود. اگر این هدف تأمین نشود، آموزش‌های مربوط به سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی عقیم و غیرمفید خواهند بود. ایجاد بینش و فهم، یک حرکت آموزشی است. اگرچه بخشی از آن باید ذاتی باشد، اما امکان توسعه آن با آموزش‌های متناسب وجود دارد. این بخش بسیار حساس و مهم است. چگونگی دیدگاه بینشی در این زمینه مهم است که معمولاً می‌تواند چالش‌های فراوان داشته باشد. توانمندی بینشی باید به گزینش مناسب منجر شود. این گزینش نوعی از اعمال درجه فهم در انتخاب نوع رسانه، محتوای رسانه‌ای و چگونگی مصرف رسانه‌ای است. این مسئله باید به شکل جدی و عمیق به افراد جامعه آموزش داده شود.

۴. ارزیابی کردن: در مورد سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی، نه تنها

گزینشگری مهم است، بلکه ارزیابی مداوم توسط افراد، جامعه، خانواده، دولت و سایر نهادهای مؤثر در رابطه با آن اهمیت ویژه دارد. ارزیابی سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی به شکل مداوم توسط افراد و نهادهای فوق و به‌ویژه دانشگاه‌ها و دانشگاهیان و پژوهشگران، بسیار مهم و حائز اهمیت است. در این زمینه نباید به یک سطح از سواد رسانه‌ای بسنده کرد. باید به سطوح گوناگون که در طی زمان می‌توانند متغیر و متفاوت باشند، توجه کرد. سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی یک حوزه بسته و محدود نیست، بلکه می‌تواند با گذشت زمان و توسعه ارتباطات و رسانه‌ها تغییر یافته و غنی‌سازی شود. این امر به‌شدت به ارزیابی مداوم و شیوه‌های ارزیابی و چگونگی نگاه کردن به ارزش‌های ارزیابی بستگی دارد.

۵. انتخاب نوع رسانه و ابزارهای اطلاعاتی مؤثر: انتخاب

رسانه‌های مناسب و ابزارهای اطلاعاتی مؤثر در این زمینه حائز اهمیت هستند. در این انتخاب، عوامل بسیاری می‌توانند تأثیرگذار باشند، مانند رسانه خاص، افراد پیرامون، زمان مصرف، مکان‌های مورد استفاده و بالاخره چگونگی دسترسی و امکان دسترسی.

۶. دیدگاه انتقادی، تربیتی، فرهنگی و دینی: آیا سواد رسانه‌ای و

اطلاعاتی فقط باید با دیدگاه انتقادی آموزش داده شود؟ این موضوع مورد تأیید کامل نیست؛ اگرچه بحث انتقادی به بحثی روشنفکرانه و جدی تبدیل شده است که اگر به مسائل با این دیدگاه نگریسته نشود، گویی از واقع‌گرایی دوری شده است! و هر چند که یکی از مباحث مهم در این زمینه، دیدگاه انتقادی است، اما شاید مهم‌تر از آن، دیدگاه‌های تربیتی، فرهنگی و دینی، حداقل برای جوامعی مانند جامعه ایران، باشد که جامعه‌ای فرهنگی - دینی محسوب می‌شود. سواد رسانه‌ای اگر به سمت انتقادی تنها سوق داده شود، در تربیت فرهنگی آن می‌توان تردید کرد. انتقادی باید به گونه‌ای هدفمند مطرح شود که بتواند به نتایج مفید و روشن منجر شود.

۷. تحقق جامعه مطلوب: همه بحث در مورد سواد رسانه‌ای و

اطلاعاتی این است که در نهایت باید از طریق آموزش آن به سمت تحقق جامعه مطلوب و هدفمند حرکت کرد. اگرچه این هدفمندی و ارزشی بودن در رابطه با جوامع گوناگون متفاوت است، اما در نهایت هر جامعه‌ای نوعی از مطلوبیت را در نظر دارد که تلاش می‌کند به آن دست یابد. در جامعه اسلامی ما نیز، جامعه مطلوب آن است که بتواند از نظر اخلاقی، فرهنگی، اجتماعی و دیگر ابعاد بر پایه اصول اسلامی استوار شود.

۸. ارائه انتخاب‌های مناسب به مصرف‌کنندگان رسانه‌ای:

سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی نه تنها آموزش‌های مربوط به این حوزه را، بلکه باید انتخاب‌های مناسب و نمونه‌های مطلوب را نیز به افراد و خانواده‌ها و جامعه ارائه کند. در اینجا بحث تولید محتوای مناسب به‌شدت اهمیت پیدا می‌کند. تنوع محتواهای مناسب و مطلوب، نیازمند شناخت وضعیت فردی و اجتماعی جامعه و جهان‌بینی لازم در جهت سوق دادن جامعه به اهداف مطلوب است. بدون ایجاد انتخاب‌های مطلوب و مناسب در این زمینه نمی‌توان به تولیدات همه‌گونه‌ای که گاهی با اهداف خاص و گاهی نیز برای اهداف اقتصادی تولید می‌شود، اعتماد کرد. در اینجا نقش دولت‌ها در حمایت از این تولیدات و جهت‌گیری آن‌ها اهمیت فراوان دارد. بدون این حمایت، که بخشی از آن باید حمایت اجتماعی نیز باشد، تولید محتواهای مطلوب با مشکلات فراوان روبه‌رو می‌شود و در واقع با چنین وضعیتی آموزش‌های سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی با هدف تربیت رسانه‌ای تأثیر خود را از دست خواهند داد.

آموزش‌های مربوط به سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی باید به تقویت تربیت اجتماعی، تعمیق فرهنگ‌سازی و توسعه دین‌داری منجر شوند. به همین دلیل تأکید می‌شود بحث‌های مربوط به این موضوع، بیش از آنکه نیازمند ترجمه از کتاب‌های غربی باشد، نیازمند تولید محتواهای داخلی با شناخت اجتماعی و فرهنگی است.

با این توضیح که بخشی برگرفته از مقدمه کتاب «اصول آموزش سواد رسانه‌ای به کودکان» است. باید تأکید کرد هدف از تدریس سواد رسانه‌ای این است که به افراد در سنین متفاوت کمک کنیم عادات‌های ضروری مربوط به پرسش و مهارت‌های بیان تفکرات انتقادی، برقراری ارتباطات مؤثر و حضور به‌عنوان شهروندی فعال در دنیای امروز را یاد بگیرند.

از دیگر سو باید تأکید کنیم، سواد رسانه‌ای با هدف تنظیم رابطه‌ای منطقی و مبتنی بر اصل هزینه - فایده است؛ یعنی در برابر رسانه‌ها چه چیزهایی را از دست می‌دهیم و چه چیزهایی به‌دست می‌آوریم. **دونکان**، عضو انجمن سواد رسانه‌ای کانادا، سواد رسانه‌ای را پاسخی به حل مشکلات ناشی از رسانه‌ها معرفی می‌کند. وی در ضرورت این آموزش این دلایل را برمی‌شمرد: - رسانه‌ها بر حیات فرهنگی و سیاسی ما سلطه دارند. - تقریباً همه اطلاعات، جز مواردی که آن‌ها را به‌طور مستقیم تجربه می‌کنیم، رسانه‌ای هستند. - رسانه‌ها قادرند الگوهای ارزشی و رفتاری پرقدرتی خلق کنند.

رسانه‌ها، بی‌آنکه خودآگاه را فعال کنند، بر ما تأثیر می‌گذارند. - سواد رسانه‌ای می‌تواند مصرف رسانه‌ای ما را لذت‌بخش‌تر کند و رابطه‌ای انفعالی را به رابطه‌ای فعال تبدیل کند. با این وصف و اینکه تا حدی با چیستی و چرایی سواد رسانه‌ای آشنا شدیم و گزاره‌های مطرح در ذیل این مفهوم را درک کردیم، مبتنی بر نگاه بومی و ایرانی و اسلامی، آنچه اعتبار دارد و می‌تواند مقوم رفتارهای کودکان در سنین متفاوت لحاظ شود، بحث تربیت است. تربیت می‌تواند در کنار مهارت، از نسل هزاره سوم فرزندان هوشمند و آگاه به محتوا و ابزار بسازد که شناکردن در هر جریان فکری را فراگرفته‌اند و ما دیگر نگران غرق شدن آن‌ها نیستیم.

پی‌نوشت

1. NAME

رشد و تعالی کودک در بستری طبابت

● تنظیم: سمیه رضانی پور

در گفت‌وگو با رئیس گروه برنامه‌ریزی و تدوین راهنمای تربیت و یادگیری دوره پیش از دبستان

● اشاره

اواخر، آموزش و پرورش را به‌عنوان متولی اصلی آموزش کودکان پیش‌دبستانی معرفی کرده‌اند. گروه پژوهش و برنامه‌ریزی دوره پیش از دبستان سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش، به دنبال سال‌ها کار تیمی و کارشناسی و مشورت با صاحب‌نظران، تدوین راهنمای برنامه تعلیم و تربیت دوره پیش از دبستان را به انجام رساند. در این زمینه با مسعود تهرانی فرجاد، رئیس «گروه پژوهش و برنامه‌ریزی دوره پیش از دبستان»، گفت‌وگو کردیم که حاصل آن را در ادامه می‌خوانید.

برخلاف باور عمومی، تعلیم و تربیت از مدرسه آغاز نمی‌شود. بررسی‌های علمی سال‌هاست که نشان می‌دهند، کودکان پیش از آغاز مدرسه، توانایی بالایی برای یادگیری و تربیت‌پذیری دارند. این تأثیرپذیری چنان است که آموخته‌های کودک پیش از ورود به مدرسه، شالوده شخصیت او را شکل می‌دهد. مقام معظم رهبری نیز بارها از ضرورت توجه به پرورش کودکان سخن گفته و این

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های برنامه جامع تربیت و یادگیری پیش‌دبستانی توجه به نقش خانواده‌ها و تبیین انتظارات از آن‌ها برای تحقق شایستگی‌ها و هدف‌های مورد انتظار در تربیت کودکان است

● باسلام و خدا قوت با توجه به جذابیت شروع قرن جدید و همچنین فصل بهار، گروه زیرمجموعه شما در دوره پیش‌دبستانی چه برنامه‌ها و اقداماتی برای ارتقای این دوره انجام داده است یا در دست اقدام دارد؟

بنده هم به شما و همکاران عرض سلام و خدا قوت دارم. مهم‌ترین دستاورد گروه پیش از دبستان در سال‌های اخیر، تدوین «راهنمای برنامه جامع تربیت و یادگیری در دوره پیش از دبستان» بوده است. این برنامه براساس اسناد تحولی و قوانین بالادستی نظام تعلیم و تربیت و ناظر بر سنین پیش از دبستان و قبل از چهار سال تدوین شده است. با توجه به قوانینی که در خصوص مهدهای کودک مطرح و به آموزش و پرورش ابلاغ شده، گروه پیش از دبستان تدوین برنامه مزبور را در برنامه‌های خود قرار داد. به حول و قوه الهی از اواخر سال ۱۳۹۷ تا پایان سال ۱۳۹۹، طی جلسه‌های مستمر با حضور کارشناسان، مربیان و اولیای کودکان پیش‌دبستانی، راهنمای برنامه جامع تربیت و یادگیری در دوره پیش از دبستان از تولد تا ۶ سالگی را تدوین کردیم.

شایان ذکر است قبل از برنامه مزبور، راهنمای برنامه‌ای ویژه کودکان ۵ و ۶ سال با عنوان راهنمای برنامه و فعالیت آموزشی و پرورشی دوره پیش‌دبستانی با تصویب شورای عالی آموزش و پرورش از سال ۱۳۸۷ نقشه راه دوره پیش‌دبستان بوده است.

راهنمای برنامه جدید ویژگی‌های منحصر به فردی دارد. از مهم‌ترین آن‌ها دیده شدن همه ارکان تعلیم و تربیت در برنامه تربیت و یادگیری کودکان پیش از دبستان و همچنین نگرش تمام‌ساحتی و توجه به رشد همه‌جانبه کودک است. به عبارت دیگر، این برنامه به هیچ عنوان به دنبال تربیت تک‌بعدی نیست، بلکه برنامه‌ریزان و تدوین‌کنندگان آن معتقدند، کودکان باید در تمام ابعاد به‌صورت متوازن تربیت شوند. به همین دلیل به همه ابعاد رشدی کودک و نیازهای او، از جمله نیازهای زیستی و بدنی، زیبایی‌شناسی، اجتماعی، شناختی، عاطفی و معنوی‌اش توجه شده که در سند تحول بنیادین هم به‌عنوان ساحت‌های

شش‌گانه از آن‌ها یاد شده است.

ویژگی دیگر این راهنما، توجه به رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی است. این رویکرد در همه برنامه‌ها و رویکردهای تربیتی آموزش و پرورش مورد توجه قرار دارد. در راهنمای برنامه تربیت و یادگیری دوره پیش از دبستان هم به‌طور عینی و ملموس سعی کرده‌ایم رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی مورد تأکید و دست‌یافتنی و در عمل قابل پیاده‌سازی و ارزیابی باشد. یعنی از کلی‌گویی پرهیز شده و شکل ملموس و کاربردی این رویکرد، برای مربیان، والدین و دیگر مخاطبان مشخص شده است.

● برنامه یادگیری دوره پیش‌دبستانی دارای چه ویژگی‌های منحصر به فرد دیگری است که آن را متمایز می‌کند؟

این برنامه به سبب ورود آموزش و پرورش به سنین مهد کودک، برای اولین بار در نظام تعلیم و تربیت رسمی کشور برای کودکان زیر چهار سال آماده شده است. یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های آن توجه به نقش خانواده و رسانه، و تبیین انتظارات از آن‌ها برای تحقق شایستگی‌ها و هدف‌های مورد انتظار در تربیت کودکان است. به یک معنای دیگر، طبق نگاه و جهت‌گیری اصلی برنامه، اصراری نیست در اوان کودکی، تعلیم و تربیت از نهاد خانواده به مدرسه سپرده شود، بلکه نهاد خانواده مبنای تربیت و مهم‌ترین رکن تعلیم و تربیت کودک است. **باور ما این است که والدین، مربیان اول کودک هستند.** اگر بنا بر دلالی خانواده‌ها مجبورند که کودکان خود را در سنین کودکی به مهدهای کودک بسپارند، لازم است که با آگاهی و اطلاع کافی از برنامه‌های آموزشی مناسب و استاندارد، در تربیت کودک خود مشارکت داشته باشند.

ویژگی دیگر این برنامه توجه به نقش مربی و نقش رسانه‌هاست. به خوبی می‌دانیم که کودکان ما خواسته یا ناخواسته در مواجهه با رسانه‌ها قرار دارند و صاحبان رسانه، اگر با جهت‌گیری‌های برنامه رسمی دوره پیش از دبستان آشنا شوند، حتماً همراهی خواهند داشت. به همین منظور ذیل هر هدف، انتظارات برنامه دوره از رسانه‌ها مطرح شده است. از دیگر ویژگی‌های برنامه توجه به ارزشیابی همه‌جانبه است.

تاکنون در برنامه درسی بیشتر از تربی یا دانش آموز ارزشیابی تحصیلی و آموزشی انجام می شده است تا مشخص شود که آیا به هدفهای مورد نظر دست پیدا کرده ایم یا خیر. اما در این برنامه جامع، ارزشیابی همه جانبه قرار است اتفاق بیفتد. یعنی علاوه بر تربی، دیگر عناصر برنامه هم باید ارزیابی شوند. باید هدفها، جهت گیری، محتوا و دست اندکاران برنامه، اعم از مربی، رسانه و خانواده را به طور نظام مند و دقیق ارزشیابی کنیم. به عبارت دیگر، باید ببینیم هر یک از عناصر دخیل در برنامه، چقدر دقیق عمل کرده است تا کودک را به هدفهای مورد نظر برساند.

رجوع به منابع دینی، علمی و قوانین بالادستی، تحلیل آنها در چند کارگروه حرفه ای، به ویژه در بحث مطالعات تطبیقی بیش از ۱۰ کشور در حوزه پیش دبستانی، از دیگر ویژگی های این برنامه است که می توانم به آن اشاره کنم.

● شما به بحث توجه به رویکرد فطرت گرایی توحیدی و عینی شدن آن برای دوره پیش دبستانی اشاره کردید. چگونه این رویکرد عینی شد؟

رویکرد فطرت گرایی توحیدی مبتنی بر ارزش های اسلامی و متون دینی است. انسان با سرشت و فطرت پاک آفریده شده است؛ به ویژه در آیه ۳۰ سوره «مبارکه روم». نگاه فطرت گرایی اصل مهمی است که باید در دوره های تربیتی عینی و ملموس شود. براساس ویژگی های کودکان پیش از دبستان، کودکان همواره تحت تأثیر رفتارها و گفتارهای خانواده و عوامل محیطی هستند. آن چنان که هر چیزی را به شکل گزاره و تصویر در خود ذخیره می کنند و بر این مبنا رفتارهایشان در طول زندگی پایه گذاری می شود.

یعنی اگر کودک ۳-۴ ساله ای را پیوسته در معرض خشونت قرار دهیم، حتما در بزرگسالی از او پر خاشگری خواهیم دید. حتی اشیا و عناصر طبیعی هم تحت تأثیر شرایط محیطی قرار دارند. به عبارت دیگر، اگر بخواهیم فطرت کودک شکوفا شود، باید او را در معرض موقعیت های پاک و طیب و نیکو قرار دهیم. پس معنای عینی رویکرد فطرت گرایی توحیدی در این دوره،

قرار دادن کودک در بستر طبیات است؛ اعم از محیط طیب، مربی و خانواده طیب و لقمه طیب. منظور از به کار بردن کلمه «طیب»، داشتن مبنای علمی و دینی است که با اسناد تحولی ما به ویژه دستیابی به مراتبی از «حیات طیب» هم قرابت دارد.

● منظور شما از استفاده از ظرفیت های درونی و بیرونی آموزش و پرورش چیست؟

با توجه به اهمیت خرد جمعی و باور به اینکه کار گروهی ارزش و اعتبار بیشتری دارد، قرآن به ما توصیه کرده است که در کارها مشورت و سپس به خدا توکل کنید. ما همین توصیه را مبنای عمل خود قرار داده ایم. به همین منظور از مجموعه درون آموزش و پرورش، مانند معاونت آموزش ابتدایی، پژوهشگاه تعلیم و تربیت، معاونت پرورشی و فرهنگی وزارت آموزش و پرورش و دیگر نهادهای مرتبط، دعوت رسمی به عمل آمد تا از نظرات آنها بهره مند شویم. از متخصصان نهادهای بیرونی هم، مانند کارشناسان سازمان بهزیستی، اعضای هیئت علمی دانشگاه، متخصصان تعلیم و تربیت، روان شناسان کودک، روان شناسان علوم سلامت، متخصصان علوم دینی، نمایندگان حوزه های علمیه، و نهادها و مؤسسه های مردمی دعوت کردیم در کنار ما باشند. البته حضور در کارگاه ها و نشست هایی که از سوی سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی برای تدوین چارچوب برنامه درسی برگزار شدند، مبنای عمل ما در تدوین راهنمای پیش دبستانی قرار گرفته است.

● در پایان

از همه کسانی که در تدوین این راهنما زحمت کشیدند، تشکر می کنم. امیدوارم آغاز هزاره سوم و تدوین این سند تحولی، طلیعه تحول در نظام تعلیم و تربیت کشور از بنیادی ترین دوره، یعنی دوره پیش دبستانی آغاز شود. ضمن آنکه امید داریم آیندگان این برنامه را کامل کنند؛ کما اینکه ما از دستاوردهای گذشتگان برای تدوین این برنامه استفاده کرده ایم.

راهنمای جامع
تربیت و یادگیری
دوره پیش دبستانی
به هیچ عنوان
به دنبال تربیت
تک بعدی نیست،
بلکه معتقدیم
کودکان باید در
تمام ابعاد به صورت
متوازن تربیت شوند

حاصل ناب از تربیت دینی

● زهرا مؤمنی موحد

● کارشناس علوم قرآن و حدیث، استان قم

● اشاره

در این مقاله سعی داریم در حد بضاعت خود، برخی راهکارهای رسیدن به محصول ناب در مقوله تربیت کودک، یعنی داشتن فرزندان صالح، را بیان کنیم این مسئله آنقدر مهم است که براساس آیات قرآن مایه روشنی چشم ما هستند. در واقع، فرزندان گلهایی هستند که والدین و مربیان وظیفه دارند به عنوان باغبان آن‌ها را به گونه‌ای پرورش دهند که عطر دل‌انگیزشان همه‌جا را شاداب و با نشاط گرداند.

کلیدواژه‌ها: تربیت دینی، حاصل ناب، نقش الگویی، روشنی چشم

● کلید تربیت، شروع از خود

با نگاهی عمیق‌تر به آیاتی که آورده شد، در می‌یابیم حضرت ابراهیم (علیه‌السلام) با اینکه خود در مسیر بندگی و تسلیم‌پذیری فرمان حق خانه کعبه را برپا کرده بودند، اما باز هم در دعای خود اول سازندگی خود را می‌خواهند؛ چراکه این پیامبر عظیم‌الشان به یقین باور داشتند، تا زمانی که روحیه تسلیم‌پذیری را در خود ایجاد نکنند، نمی‌توانند در نسل بعد از خود آن‌ها را به وجود آورند.

از این رو، در کلام بزرگان بسیار آمده است که؛ فرزندان ما آن‌چنان می‌شوند که ما هستیم؛ نه آن‌طور که دلمان می‌خواهد.

بنابراین، مهم‌ترین تلاش برای ساختن جامعه سالم و تربیت نسل صالح، اصلاح خود است که حاصل آن اصلاح نسل آینده نیز خواهد بود. با این توضیح، تربیت فرزندان ما قبل از تولد آن‌ها و با تربیت خودمان آغاز می‌شود.

نقش والدین و مربیان اصلی کودک در تربیت، اساسی‌ترین نقش الگویی و تربیتی است.

تربیت دینی در واقع مجموعه‌ای از باورهاست که در فکر و عقیده فرد ایجاد می‌شود تا نوع خاصی از عمل و رفتار را مبتنی بر ضوابط مذهب، در فرد به وجود آورد. این گونه است که در آیات قرآن می‌بینیم حضرت ابراهیم (علیه‌السلام) در دعای خود برای فرزندشان می‌فرمایند: «رب اجعلنی مُقِیْمَ الصَّلَاةِ وَ مِنْ ذُرِّیَّتِی ... (ابراهیم / ۴۰)»؛ پروردگارا من و فرزندان مرا از برپاکندگان نماز قرار بده...

اکنون این سؤال مطرح می‌شود که محرک اصلی رسیدن به این مهم چیست؟ باز هم با استفاده از آیات قرآن پاسخ این سؤال را در می‌یابیم؛ زمانی که حضرت ابراهیم (علیه‌السلام) بعد از بازسازی خانه کعبه این گونه دعا می‌فرمایند: «ربنا واجعلنا مُسْلِمِیْن لَكَ وَ مِنْ ذُرِّیَّتِنَا اُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ ... (۱۲۸/ بقره)»؛ پروردگارا ما را تسلیم فرمان خود قرار بده و از فرزندان ما هم گروهی تسلیم در برابر خودت قرار بده.

بر این اساس، یکی از محرکات اصلی در مقوله تربیت دینی، تقویت روحیه تسلیم‌پذیری در مقابل فرمان حق است.

محبت و مهربانی نیز مانند غذا و آب یکی از نیازهای کودک است. بنابراین، همان طور که برای غذا و آب مقداری معین لازم است تا احساس سیری حاصل شود و بیشتر از نیاز آن به جسم کودک آسیب می‌رساند، محبت بیشتر از نیاز نیز به روح کودک آسیب‌های جبران‌ناپذیری وارد می‌کند.

۲. استفاده از کلام زیبا و طیب

کلام، بهره‌مندی متکلم از کلمات در برخورد با مخاطب برای انتقال مقصودی معین است. البته منظور از کلام تنها سخن گفتن نیست، بلکه کلام شامل هر مطلب، محتوا و موضوعی است که بین متکلم و مخاطب انتقال می‌یابد. از آنجا که کلام بیشترین تأثیر را روی کودک می‌گذارد، به عنوان ابزاری برای تعلیم در دوران کودکی، اهمیت فراوانی دارد. هر نوع پیامی، چه از طریق الفاظ و چه از راه رفتارها، در موقعیت‌های گوناگون توسط کودک دریافت و در درونش ثبت می‌شود. پاک کردن این اثر بسیار سخت یا حتی غیرممکن خواهد بود. بنابراین، والدین و مربیان به عنوان متکلم می‌توانند با انواع روش‌های کلامی، کودک خود را تحت تعلیم و تربیت قرار دهند و به او قوانین زندگی را بیاموزند.

دوره اول زندگی، سال‌های طلایی یادگیری کلام است. کودکان هر آنچه را از اطرافیان خود و به خصوص کسانی که با آن‌ها رابطه نزدیک دارند می‌شنوند، به راحتی یاد می‌گیرند و بروز می‌دهند. همان طور که نوع زبان و گویش یاد گرفته می‌شود، محتوای کلمات نیز چه زیبا و طیب، و چه زشت و سخیف، ثبت می‌شود و در سخن گفتن کودک اثرات پایداری بر جای می‌گذارد.

بنابراین، از آنجا که نوع تکلم و محتوای کلام کودکان تحت تأثیر تقلید و تأثیرپذیری شدید از محیط است، والدین و مربیان باید با کلام طیب و زیبا، بذرهای تربیتی صحیحی در زمین خالی قلب کودکان بکارند.

۳. حضور لذت‌بخش در مکان‌ها و محافل مذهبی بانشاط

قرار گرفتن در محیط‌های پاک معنوی مانند مسجد، مجالس علمی، مجالس ذکر و دعا، در صورتی که با میل و رغبت کودک همراه باشد، تأثیرات مطلوبی بر جسم و جان او خواهد گذاشت. همچنان که مشاهده تصویب‌های خبیث و گناه‌آلود و آزارنده موجب مخدوش شدن افکار و تخیلات کودک و بروز آسیب‌ها در رفتارش می‌شود.

کودکی که بسیاری از خاطرات شیرین خود را در مجالس مذهبی و اماکن متبرکه تجربه کرده است، در سال‌های آتی زندگی خود، حلقه اتصال معنوی ارتباط با قرآن و اهل بیت (علیهم‌السلام) را به سادگی پیدا می‌کند. بر این اساس، یکی از وظایف ارزشمند مربیان در محیط‌های آموزشی، ایجاد فضای معنوی متناسب کودک است که با انجام نمایش عملی و نمادین در تعظیم شعائر دینی، می‌توان این بستر را فراهم کرد. همچنین، اینکه کودک نمازخواندن والدین و مربی را به صورت جماعت یا فرادا ببیند و لحظات بسیار شیرینی هنگام نمازخواندن آن‌ها برایش رقم بخورد، تأثیر بسیار زیادی در تربیت صحیح دینی او خواهد داشت.

از این رو، چون تقلید کودکان و تأثیرپذیری از محیط در آنان بسیار زیاد است، اینکه آنان نمازخواندن والدین و اثر مهربانی آن‌ها را بعد از نماز ببینند، در نهادینه کردن تربیت نمازی در آنان بسیار مؤثر خواهد بود.

رفتارها، گفتارها و سبک زندگی والدین یا مراقبان اصلی، بر شکل‌گیری رفتارها و گفتارهای کودک تأثیر ویژه‌ای دارند؛ به گونه‌ای که هرگونه نقص و عیبی در حالات و رفتارهای کودک را می‌توان با اصلاحاتی که در رفتار و گفتار یا سبک کلی و الگوی زندگی والدین صورت می‌گیرد، اصلاح کرد. در نتیجه، هرگونه رفتار، کردار و گفتار پدر و مادر، مربی و معلم، و تمام کسانی که با کودک سر و کار دارند، در شکل‌گیری شخصیت کودک عاملی بسیار مهم و تأثیرگذار است و کودکان در لحظه لحظه زندگی این بازخوردها را دریافت می‌کنند.

● پرورش در بستر طیبات

پرورش کودک از اوان تولد را باید در بستر پاک و طیب جست‌وجو کنیم، زیرا تربیت کودک از زمان انعقاد نطفه، بارداری مادر و پس از آن، تحت تأثیر مواجهه او با والدین، اطرافیان و محیط است. حال به چند نمونه از این عوامل می‌پردازیم:

۱. مهربانانه و صمیمی

ارتباط والدین و مربیان با کودک در این دوره از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. وقتی به نیاز طبیعی کودک، یعنی محبت، به درستی پاسخ داده شود و کودکان از صمیم قلب احساس کنند والدین و مربیان آن‌ها را دوست دارند و نسبت به آنان عشق می‌ورزند، برقراری ارتباط مؤثر بسیار امکان دارد و تا زمانی که ارتباط مؤثر بین مربی و متربی ایجاد نشود، هیچ‌گونه اثر تربیتی هم رد و بدل نخواهد شد.

نوازش و توجه والدین و مربی به کودک، به او عزت نفس و شجاعت می‌بخشد و توان روحی‌اش را در برابر مشکلات بالا می‌برد. اکسیر محبت داروی معجزه‌آسایی است که از خود اثرات خارق‌العاده‌ای به جای می‌گذارد. امام صادق (علیه‌السلام) می‌فرماید: «خداوند انسان را به خاطر شدت محبت و دوستی به فرزندش مورد لطف خویش قرار می‌دهد».

نوازش، بوسیدن، بغل کردن، ابراز محبت و علاقه فردی به تک‌تک کودکان، از برنامه‌های حتمی و مستمر هر مربی کودک است؛ چرا که تا مربی به این حقوق طبیعی کودک که ریشه در نیاز او دارد توجه نکند، اثر تربیتی مثبت نخواهد داشت.

پیامبر اکرم (صلی‌الله علیه و آله و سلم) در مورد بوسیدن فرزند می‌فرماید: فرزندان خود را ببوسید، زیرا برای هر بوسه‌ای که به ایشان می‌زنید، یک درجه در بهشت خواهید داشت که فاصله هر درجه تا درجه دیگر به اندازه پانصد سال راه است!

بنابراین، برای پرورش نیکو در بستر پاک، ابتدا باید محیط مهربانانه‌ای ایجاد کرد و سپس از دروازه دوستی و صمیمیت وارد دنیای کودکان شد.

نکته بسیار مهم و حائز اهمیت اینکه، کسانی که با کودک سر و کار دارند، باید مهربانی واقعی را در خود ایجاد و آن را تمرین کنند؛ اما چگونه؟ قطعاً بهترین روش و پایدارترین روش، اتصال به منبع مهربانی است؛ لذا هر چقدر ارتباط صمیمی مربی با منبع مهربانی، یعنی خدای مهربان (به معنای واقعی) بیشتر باشد، مهربانی واقعی در وجود او بیشتر و بیشتر ریشه خواهد کرد.

دینی حاضر است.

نکته بسیار حائز توجه و دقیق اینکه، بر اساس روایات، درست در هفت سال اول زندگی، در صورتی که کودکان حق آزادی و نیز سیادت و فرمانروایی داشته باشند، و اولیاء و مربیان به خواسته‌ها و نیازهای منطقی آن‌ها توجه کنند و میل و خواسته کودک را بر میل و خواسته خود ترجیح دهند، کودکان نیز روحیه اطاعت‌پذیری و تسلیم‌پذیری در مقابل حق را پیدا می‌کنند. بنابراین، هر کاری که به سیادت کودک لطمه وارد کند، مانند خلف وعده، دروغ و تحمیل خواسته‌های خود، آسیب‌های فراوانی به کودک وارد می‌کند. از این رو، برای پرورش و تربیت لازم است کودکان در دنیای خود، که همان دنیای بازی و سرگرمی است، آزادانه به کشف حقایق بپردازند و این وظیفه ما والدین و مربیان است که مفاهیم تربیتی و آموزشی را در همین قالب‌هایی که مطابق میل کودک باشد قرار دهیم و با آن‌ها در دنیایشان همراه شویم تا میوه‌های زندگی با کشف این حقایق به ثمر برسند و سرانجام مایه روشنی چشم ما شوند.

● سخن آخر

برای دستیابی به تربیت صحیح دینی، باید قبل از هر اقدامی اعمال و رفتار خود را اصلاح کنیم و سپس در محیط مهربانانه، سرشار از عطر رب مهربان، از دروازه دوستی و محبت به دنیای کودکان وارد و با آن‌ها همراه شویم و با زبان خود کودکان با آن‌ها رفتار کنیم و در نهایت اجازه دهیم مفاهیم تربیتی صحیح (بر اساس آموزه‌های دینی) را که ما آن‌ها را در دنیای آن‌ها در قالب‌های مخصوص کودکان قرار دادیم، آزادانه کشف کنند تا در وجودشان نهادینه شود.

۴. هماهنگی و هم‌سوئی والدین با هم و هماهنگی آن‌ها با مربی

هم‌راستایی والدین با هم در مسیر تربیت موجب ایجاد امنیت و حس اعتماد در کودک می‌شود. هر قدر این هماهنگی و هم‌راستایی والدین خدشه یابد، تعارضات کودک بیشتر و قدرت اعتماد او نسبت به حقایق کمتر می‌شود. همچنین، چون والدین مربیان اصلی کودک هستند، گفتارها و رفتارهای این مربیان اصلی، تأثیر ویژه‌ای بر کودک دارند؛ بنابراین، هم‌سوئی و هماهنگی والدین با مربیان بسیار مهم و در تربیت مؤثر است.

۵. مراقبت از حس سیادت و کرامت کودک

همان‌طور که پیش از این بیان شد، در مسیر تربیت، مهم‌ترین حرکت، تقویت روحیه فرمان‌پذیری از خدای متعال و تسلیم‌پذیری در مقابل حق است. در واقع با داشتن این روحیه است که فرد برای انجام تمام آموزه‌های

منابع

۱. قرآن کریم
۲. محمدی‌ری‌شهری، حکمت‌نامه کودک، انتشارات دارالحديث
۳. اخوت، با کودکان خود طیب سخن بگوییم، نشر قرآن و اهل بیت نبوت

فرصت تربیتی

نمایش خلاق؛ برشی تازه از زندگی

پیشنهادی برای فعالیت‌های هنری

● راحله ملک‌ان

● عضو گروه تألیف پیش‌دبستان اداره کل آموزش و پرورش
شهرستان‌های استان تهران

کمک می‌گیرند. در نمایش خلاق، فرایند کار، نتیجه و محصول کار است. در واقع محصولی وجود ندارد. طبق قرارداد، در این نمایش، هیچ شخص، بازی، تمرین برای اجرا، متن، حفظ کردن نقش، وسیلهٔ صحنه، لباس، صحنه‌آرایی و گریمی وجود ندارد. هرچند از برخی از این عناصر هم می‌توان استفاده کرد، اما آن چنان که پیداست، عمده نیست (آقاعباسی، ۱۳۸۴). در نمایش خلاق، ساخت یک قصه یا نمایش در سطح حرفه‌ای و مطلوب هدف نیست، بلکه کیفیت مسیری که کودک به همراه مربی طی می‌کند و مشارکت او در تمام مراحل مورد نظر است (گروه پیش‌دستانی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی، ۱۳۸۸).

در کتاب «پرورش خلاقیت به کمک بازی‌های وانمودی»، ترجمهٔ دکتر حمید علیزاده و علیرضا روحی می‌خوانیم: بازی‌های وانمودسازی (که اساس و پایهٔ نمایش خلاق هستند) در این ابعاد تأثیرگذاری دارند: بهتر شدن خلق و خو، خودآگاهی، مهارت تصور، مهارت‌های کلامی، آگاهی از احساسات و هیجانات، یادگیری نقش‌ها در موقعیت‌های اجتماعی جدید، انعطاف‌پذیری در موقعیت‌های جدید و خلاقیت.

در مورد هر کدام از این موارد، مقالات و کتاب‌های بسیار نوشته شده‌اند و ما می‌توانیم با انجام فعالیت‌های نمایشی، به همهٔ آن‌ها بپردازیم.

● فضای نمایش خلاق

بهترین فضا برای کار نمایش خلاق، اتاقی است بدون هیچ وسیله. در مدرسه‌ها می‌توان از نمازخانه، سالن یا کلاس‌های بزرگ برای این منظور استفاده کرد یا بخش‌هایی از کار را در کلاس درس به اجرا درآورد.

مطالب پیش روی شما شامل دو قسمت است: بخش اول درباره نمایش خلاق و بخش دوم تجربه‌ای از یک جلسهٔ عملی نمایش خلاق با کودکان پیش‌دبستان.

● بخش اول: نمایش خلاق چیست؟

نمایش خلاق یک روند علمی و گروهی کار با کودک است که در آن مربی، با تشخیص توانایی‌ها و نیازهای کودکان و با کمک خودشان، مفهومی را در قالب نمایش به صورت غیرمستقیم آموزش می‌دهد (گروه پیش‌دستانی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی، ۱۳۸۸). نمایش خلاق ترکیبی از تئاتر و تعلیم و تربیت است. توانایی‌های بالقوهٔ انسان را به فعل در می‌آورد. تفکر در آن هم شهودی و هم منطقی است و تعلیم و تربیتی همراه با سرگرمی و مشارکت است (آقاعباسی، ۱۳۸۴). تأثیر سازندهٔ نمایش خلاق به حدی است که امروزه از آن به عنوان یکی از ابزارهای تربیتی بسیار مؤثر در تعلیم و تربیت معاصر یاد می‌شود (قاسم‌تبار، ۱۳۹۱).

از این‌رو، نوع محتوای آموزشی باید به دقت تعیین و به کمک مربیان مجرب و براساس اصول صحیح آموزشی به کودکان آموزش داده شود تا نتیجهٔ مطلوب حاصل و ذهن خلاق کودک شکوفا شود. به این منظور، آموزش فعالیت‌های خلاق در رشته‌های هنری، از جمله نقاشی، حجم‌سازی و موسیقی، به‌ویژه بازی‌های نمایشی، باعث شکوفایی و رشد ذهنی کودک می‌شود (فیض‌شیخ‌الاسلام، ۱۳۸۵).

نمایش خلاق مهم‌ترین نمایش جهان است و سایر نمایش‌های دیگر از آن

بخش دوم: کارگاه نمایش خلاق

یک جلسه نمایش خلاق با کودکان پیش دبستان را که تجربه این جانب بوده است، مطالعه فرمایید:

آماده سازی

جلسه اول نمایش خلاق بسیار مهم است، زیرا شما باید بتوانید نظر کودکان را جلب کنید و با کمک بازی و جادو، روند نمایش خلاق را جذاب ارائه دهید. به کودکانی که وارد بازی نمی شوند زمان دهید و فعالیت ها را به گونه ای پیش ببرید که آن ها را کم کم وارد بازی کنید. دقت کنید اصراری بر ورود بچه ها به بازی نداریم. آن ها اگر جدا هم ایستاده باشند، از نظر ذهنی فعال اند.

همچنین، بیان سه قانون در جلسه اول اهمیت بسیار دارد:

قانون اول: هر زمان صدای این زنگ (ضربه دو چوب، صدای زنگوله، و ترجیحا صداهایی که مثل زدن روی میز تکراری نباشد) را شنیدید، همه به مجسمه تبدیل می شوید (این قانون برای زمان هایی است که کنترل کودکان از دستتان خارج می شود).

قانون دوم: اگر کسی به دوستش برخورد کند، یک ستاره جادویی در ذهنش به دوستش اضافه می شود. مواظب باشید ستاره هایتان کم نشوند؛ مثل جان شما در بازی رایانه ای (می توانید روش های دیگری را برای برخورد نکردن بچه ها با هم طراحی کنید).

قانون سوم: اگر کسی دوستش را هل بدهد، روی صندلی می نشیند و سه دقیقه با ما بازی نمی کند. (این صندلی خاصی نیست، یکی از صندلی های کلاس است که روبه روی ساعت گذاشته می شود. میزان زمان خارج بودن از بازی را هم روی ساعت به کودک نشان می دهیم. میزان اقتدار شما و نظم کلاسی تان در حرف شنوی بچه ها نقش تعیین کننده دارد).

تمرین های دستگرمی

معلم: بچه ها، بیایید دست هایمان را به هم بدهیم و یک خورشید بزرگ درست کنیم. (برای گرد و منظم ایستادن بچه ها در ابتدای کار

می توانید هر بار به شکلی آن ها را منظم کنید، اما به جای گرد ایستادن، تصور خلاقیتی ایجاد کنید. مثلاً شکل خورشید یا دور یک زمین فوتبال را مطرح کنید. بعد از پیشرفت بچه ها می توانید این فعالیت ها را در زمان راه رفتن بچه ها مطرح کنید). خب، حالا خورشید ما خیلی گرم است، همه گرممان شده (با توضیحات مربی یا معلم، کودکان حرکات نمایشی آن را انجام می دهند. حرکات نمایشی بچه ها می تواند با هم متفاوت باشد، اما اگر در جلسات اول هنوز ذهنیتی از کار ندارند، می توانید با حرکات تان آن ها را راهنمایی کنید). حالا خورشید داغ شده است (نوع حرکت هر کودک تغییر می کند. آن ها می توانند فردی یا گروهی تصویر سازی کنند. در بسیاری از حرکات، شدت و اغراق را کم کم وارد می کنیم). حالا خورشیدمان کوچک تر و کم کم سرد می شود (بچه ها حلقه را تنگ تر می کنند) و تبدیل به ماه می شود. شعر «تو که ماه بلند آسمونی» با انجام حرکاتی نمایشی خوانده می شود.

تو که ماه بلند آسمونی

منم ستاره می شم دور تو می گیرم

اگه ستاره بشی دورم بگیر

منم ابر می شم روتو می گیرم

اگه ابر بشی رومو بگیر

منم بارون می شم چیک چیک می بارم

اگه بارون بشی چیک چیک بباری

منم سبزه می شم سر در میارم

تو که سبزه می شی سر در میاری

منم گل می شم و پهلوت می شینم

تو که گل می شی و پهلوم می شینی

منم بلبل می شم چه چه می خونم

در بداهه باید به دنبال یک گره باشند و بعد آن را حل کنند. مهم این است که شما بتوانید جزئیات را برای آن‌ها بیشتر کنید. البته اگر فضا سازی شما خوب بوده باشد، بچه‌ها مثل خاله بازی‌های خود، مدت‌ها بدون خستگی آن را انجام می‌دهند. اما اگر متوجه شدید که دقت انجام کار آن‌ها زیاد است، با اضافه کردن جزئیات و فضا سازی‌های دیگر، به آن‌ها کمک کنید. در واقع این مرحله مهم‌ترین و زمان گیرترین مرحله است.

نکته: شما در انتهای سال تحصیلی کم‌کم به بازی نقش نزدیک می‌شوید. آن قدر مهارت‌های نمایشی کودکانتان پیشرفت داشته است که حال می‌توانند یک داستان را بازی کنند؛ حتی بدون اینکه دیالوگی حفظ کنند، زیرا توانایی بداهه را پیدا کرده‌اند.

بحث گروهی

بهتر است بعد از هر بداهه یا بازی نقش، دوستان همدیگر را نقد کنند. در سنین بالاتر می‌توان از نگارش خلاق استفاده کرد، اما در پیش دبستان باید بعد از چندین جلسه، بداهه و بازی نقش را با نیمی از بچه‌ها انجام دهید و از نیمی دیگر بخواهید با دقت به بازی آن‌ها نگاه کنند و آن را نقد کنند. از کودکان بپرسید: آیا نقش گربه خوب بازی شد؟ چرا؟ چه کسی می‌تواند این نقش را بهتر اجرا کند؟

آیا بالا رفتن از سنگ‌ها و کوه به گونه‌ای بود که شما احساس کنید آن‌ها دارند یک سربالایی را طی می‌کنند؟ چه جاهایی خوب انجام دادند و چه جاهایی خیر؟ آیا شما می‌توانید این موقعیت را بهتر بازی کنید؟

چنانچه این مرحله انجام شود، نه تنها ما به فرزندانتان نقد سالم را آموخته‌ایم، بلکه مهارت‌های تفکر آن‌ها را نیز ارتقا داده‌ایم.

روش دیگر برای دستگرمی: می‌توان کودکان را دعوت به نشستن کرد تا تک تک آن‌ها در جلوی دوستانشان نمایش بی کلام انجام دهند و با فعالیت‌هایی گروهی ترتیب داد و همه در حال حرکت باشند:

بچه‌های گل حالا فکر می‌کنیم که همه خوابند و ما می‌خواهیم آرام راه برویم، (بعد از چند ثانیه راه رفتن) هر دو نفری که به هم رسیدن بدون صدا و به نوبت هر کدام کاری انجام داده و به هم نگاه کرده و حدس می‌زنند که دوستشان چه کاری انجام داده؟

مثل باقی مراحل مربی هم در حال فعالیت هست و همان فعالیت را با بچه‌ها انجام می‌دهد. در انتها این مرحله را به مرحله بعد پیوند می‌دهید مثلاً می‌توانید کم‌کم به سمت منطقه جدایی که جلوی دید همه بچه‌ها باشد، رفته شروع به حرکت کنید بچه‌ها باید حدس بزنند که شما دارید از کوه بالا می‌روید و بعد از حدس آن‌ها وارد مرحله بعد می‌شویم.

نکته: پیشنهاد من این است که یک یا دو ماه اول تنها روی نظم‌دهی کلاس تمرکز کنید و مرحله دستگرمی را به روش‌های گوناگون و با موقعیت‌سازی‌های کوتاه تمرین کنید. مثلاً بیان موقعیت آب کشیدن از چاه، فوتبال با یک توپ فرضی، بستنی خوردن و گم شدن در خیابان را انجام دهید. درواقع دو مرحله اول مهم‌ترین مراحل هستند. براساس نوآموز بودن و سن بچه‌ها، هر کلاس می‌تواند زمان متفاوتی داشته باشد.

بداهه سازی

تصویر کوهستان را به کودکان نشان می‌دهید: بچه‌ها بیاید امروز برویم اینجا. باید چه لباسی بپوشیم: کفش، جوراب، کوله‌پشتی و کاپشن. خب بیاید این‌ها را بپوشیم. (روی نوع پوشیدن و جزئیات آن تمرکز کنید. اگر کودکانان نمی‌دانند چطور کوله‌پشتی را روی کولشان ببندازند، در تمرینات دستگرمی و پانتومیم، ابتدا به کمک یک کوله واقعی و بعد با جلب توجه آن‌ها به جزئیات، آنان را در این باره یاری کنید.)

خب، حرکت می‌کنیم. مواظب باشید اینجا سنگ‌ها کمی لق شده‌اند. دست دوست را بگیر نیفتد! وای من یک عقاب می‌بینم! (هرچه فضا سازی شما بهتر باشد، احتمال اینکه شما سکوت کنید و کودکان کار را ادامه دهند، بیشتر است. دانش آموزان خلاق و جسور کلاس در این مرحله بداهه را دست می‌گیرند. مثلاً در یکی از کلاس‌ها یکی از کودکان وانمود کرد از کوه پرت شد.)

حالا همه آنچه اتفاق می‌افتد، باید در ادامه این ماجرا باشد. دیگر این شما نیستید که کار را ادامه می‌دهید. آنچه را در ذهن برنامه‌ریزی کرده‌اید، کنار بگذارید و کار را به بچه‌ها واگذار کنید، چون مطمئناً خلاقیت آن‌ها از شما بیشتر است. حالا یک گره ایجاد شده است که همه باید سعی کنند آن را حل کنند. در جلسات اول کمک شما چشمگیر است، اما کم‌کم کودکان می‌آموزند

منابع

۱. یادله آقاعباسی. نمایش خلاق: قصه‌گویی و تئاترهای کودکان و نوجوانان. دانشگاه شهید باهنر کرمان. قطر، ۱۳۸۷.
۲. فائزه فیض شیخ الاسلام. مقدمه‌ای بر آموزش خلاقیت نمایشی برای کودکان: الگوها، روش‌ها و نمونه‌ها. مدرسه. تهران، ۱۳۸۶.
۳. قاسم‌تبار، سید نبی. (۱۳۹۱). تأثیر نمایش خلاق بر تحول اجتماعی کودکان پیش دبستان. فصلنامه علمی پژوهشی روان‌شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی، سال هشتم، شماره ۳۳، تابستان ۱۳۹۱.
۴. راهنمای برنامه و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره پیش دبستانی. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی. گروه پیش دبستانی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی. انتشارات مدرسه، ۱۳۸۸.
۵. درونی جی. سینگر، جروم آل. سینگر. پرورش خلاقیت به کمک بازی‌های وانمودی. ترجمه دکتر حمید علیزاده و علیرضا روحی. جوانه رشد، ۱۳۸۷.

جانب برتر را دریابید

● زهرا شعبان

● درمانگر کودک و نوجوان

● اشاره

حرکت کودکان از حدود هشت ماهگی با چهار دست و پا رفتن آغاز می‌شود. به مرور پاهایشان قدرت راه رفتن پیدا می‌کنند و چیزی نمی‌گذرد که آن‌ها می‌توانند بپرند، لی‌لی کنند و با جست و خیز خود را به هر سو برسانند. زمانی که به سنین پیش از دبستان می‌رسند، تسلط خوبی بر حرکات بدنی خود دارند و می‌توانند با انعطاف بالایی در بازی‌های گروهی شرکت کنند. در این میان، کودکانی هستند که هنوز بر حرکات بدنی خود کنترل خوبی ندارند. آن‌ها در بازی‌ها نمی‌توانند با تسلط توپ را بگیرند، ایست کنند و با مهارت توپ را پرتاب کنند. این کودکان غالباً در بازی‌های گروهی از سوی هم‌کلاسی‌هایشان انتخاب نمی‌شوند و به خاطر برخوردشان با وسایل اطراف، حتی در زمان راه رفتن معمولی، دست و پاچلفتی لقب می‌گیرند.

کلیدواژه‌ها: برتری جانبی، اختلال یادگیری، بیش‌فعالی، اوتیسم، لکنت

ادینبرگ^۱ استفاده کرد. اما با انجام چند آزمون ساده می‌توان از برتری جانبی سالم در کودکان نرمال اطمینان حاصل کرد. این ارزیابی مطابق مراحل زیر است:

- * از کودک بخواهید با یکی از پاهایش به توپ ضربه بزند. پایي که برای ضربه‌زدن حرکت می‌کند، پای برتر است.
- * به دستی که کودک با کمک آن می‌نویسد توجه کنید. دستی که قلم را می‌گیرد، دست برتر است.
- * ساعتی را به کودک بدهید و از او بخواهید به صدای تیک‌تاک آن گوش دهد. گوشی که ساعت در برابر آن قرار می‌گیرد، گوش برتر است.
- * کاغذی را مانند یک دوربین لوله کنید و از کودک بخواهید با بستن یکی از چشم‌ها از میان دوربین نگاه کند. چشمی که دوربین در مقابل آن قرار می‌گیرد، چشم برتر است (تبریزی، ۱۳۹۶).

همان‌طور که مشاهده شد، اجرای این ارزیابی بسیار ساده و در عین حال بر یادگیری کودکان بسیار تأثیرگذار است. چنانچه با انجام این ارزیابی مشخص شد یک یا چند عضو در سمت دیگر بدن قرار دارند، با کمک تمرین‌های بعد می‌توانید برتری جانبی را در کودک تعدیل کنید. به این ترتیب که اگر یک عضو نیاز به جابه‌جایی داشت، آن را به سمت برتری سه عضو دیگر تمرین بدهید. اما اگر دو عضو در یک سو بودند، برتری را به سمتی که دست برتر در آن قرار دارد، هدایت کنید. به یاد داشته باشید، برطرف کردن مشکلات برتری جانبی کودکان در سنین پیش از دبستان و پیش از شروع آموزش رسمی بسیار آسان است.

در طول سال‌های رشد، از میان جفت اعضای قرینه بدن، یکی از اعضا برای انجام کارها مهارت بیشتری پیدا می‌کند. برای مثال، به مرور زمان افراد ترجیح می‌دهند از دست چپ یا راست خود برای نوشتن استفاده کنند. سال‌ها پیش، دانشمندی به نام **زانگ ویل**^۲ اعلام کرد، کودکانی که به اختلال خواندن مبتلا هستند، از لحاظ برتری جانبی دچار اشکال هستند (آزاد، ۱۳۶۴). منظور از برتری جانبی این است که اعضای برتر در یک سمت از بدن قرار گیرند. از آنجا که عمل برنامه‌ریزی و کنترل هر نیمه از بدن به عهده یکی از نیمکره‌هاست، بدین ترتیب به میزان قابل توجهی از بار مغز کاهش پیدا می‌کند و هماهنگی و دقت انجام کارها افزایش می‌یابد. تحقیقاتی که در سال‌های اخیر انجام شده‌اند، اثر جانبی شدن ناقص را بر اختلال یادگیری به اثبات رسانده‌اند (نجاتی، ۱۳۹۳). البته مطالعات گسترده‌ای در مورد جانبی شدن ناقص مغز در کودکان مبتلا به اختلال بیش‌فعالی (حسینی، ۱۳۹۵)، اوتیسم (نجاتی، ۱۳۹۱)، عقب‌مانده ذهنی (جامعی، ۱۳۸۳) و لکنت زبان (بهرامی، ۱۳۹۱) نیز انجام شده است که در تمام آن‌ها میان جانبی شدن ناقص مغز با این اختلالات وجود ارتباط مستقیم اثبات شده است.

چهار عضوی که برتری جانبی آن‌ها در یادگیری کودکان تأثیر زیادی دارد، چشم، گوش، دست و پا هستند. بسیار مهم است که همه چهار عضو برتر در یک سمت از بدن قرار گیرند، اما اینکه در سمت راست باشند یا چپ، اهمیت چندانی ندارد. برای بررسی یکسان بودن جهت برتری این اعضا می‌توان از آزمون

تمرین‌هایی برای تقویت

چشم‌برتری

● در اتاقی تاریک نور لیزر را روی دیوار بیندازید و از کودک بخواهید با بستن چشم غیربرتر، حرکت نور را با چشم برتر تعقیب کند. این تمرین را چهار بار در روز و هر بار ۱۰ دقیقه انجام دهید.

● یک هدف کوچک را در انتهای اتاق روی دیوار قرار دهید. این هدف می‌تواند یک علامت ضربه‌در وسط یک کاغذ سفید باشد که آن را روی دیوار آویزان کرده‌اید. از کودک بخواهید سمت دیگر اتاق بایستد و در حالی که چشم غیربرترش را بسته است، با انگشت اشاره به‌سوی آن شلیک کند. وقتی نشانه‌گیری را خوب تمرین کرد، با کمک یک تفنگ ساچمه‌ای نشانه‌گیری دقیق‌تری انجام دهد. این تمرین را چهار بار در روز و هر بار یک دقیقه انجام دهید.

● در وسط یک ورق کاغذ با نوک مداد سوراخی به قطر پنج میلی‌متر ایجاد کنید. از کودک بخواهید در حالی که کاغذ را با هر دو دستش دور از صورت نگه داشته است، از میان سوراخ به اشیای مختلف نگاه کند و چشم برترش را به کار گیرد. به تدریج که مهارت بیشتری به دست آورد، باید اشیایی را که شما نام می‌برید به سرعت پیدا کند. این تمرین را چهار بار در روز و هر بار دو دقیقه انجام دهید.

تمرین‌هایی برای تقویت پابرتری

- از کودک بخواهید اشیای کوچکی را با کمک پای برتر از روی زمین بردارد.
 - از کودک بخواهید با کمک پای برتر به توپ ضربه بزند و آن را به دروازه هدایت کند.
 - از کودک بخواهید با پای برتر شکل‌هایی هندسی روی زمین بکشد.
- این تمرین‌ها را روزی ۱۵ دقیقه با او انجام دهید.

نتیجه‌گیری

برتری جانبی چهار عضو چشم، گوش، دست و پا تأثیرات زیادی بر یادگیری کودکان دارد. با ارزیابی اولیه از راست‌برتری یا چپ‌برتری این چهار عضو، می‌توان از برتری جانبی آنان اطمینان حاصل کرد. چنانچه در ارزیابی و آزمون‌های تکمیلی مشخص شد که یک یا دو عضو برتر با بقیه اعضا در جهت یکسان نیستند، می‌توان از تمرین اصلاحی استفاده کرد. اصلاح اعضای برتر در سنین پیش از دبستان به آسانی صورت می‌گیرد و از آسیب‌های بعدی در یادگیری کودکان پیشگیری می‌کند.

پی‌نوشت‌ها

1. zangwill
2. Edinburg

منابع

۱. آزاد، حسین (۱۳۶۴). مشکلات خواندن. مجله رشد معلم، شماره ۲۳.
۲. بهرامی، هاجر؛ نجاتی، وحید؛ پوراعتماد، حمیدرضا (۱۳۹۱). مقایسه سرعت حرکتی و برتری جانبی در کودکان و نوجوانان مبتلا به لکنت رشد و همتایان سالم. مجله پژوهش در علوم توان‌بخشی. سال ۸، شماره ۲.
۳. تبریزی، مصطفی؛ تبریزی، علیرضا؛ تبریزی، نرگس (۱۳۹۶). درمان اختلال ریاضی. انتشارات فراوان. چاپ ۳۰.
۴. حسنی، جعفر؛ الهی، بهنوش؛ محمدخانی، شهرام (۱۳۹۵). مقایسه جانبی شدن در ریخت‌های فرعی کودکان مبتلا به اختلال نارسایی توجه/فزون‌کنشی و بهنجار. فصلنامه سلامت روان کودک. جلد ۳، شماره ۴.
۵. جامعی، بهنام‌الدین؛ کیانی، مرضیه؛ جغتایی، محمدتقی؛ سیروس، شادرخ؛ حدادیان، مژگان (۱۳۸۳). برتری جانبی مغز کودکان عقب‌مانده ذهنی با کودکان عادی. اندیشه و رفتار. شماره ۳۶.
۶. نجاتی، وحید؛ ایزدی نجف‌آبادی (۱۳۹۱). شواهد عصب‌شناختی نقصان برتری طرفی مغز در کودکان مبتلا به اختلال طیف اوتیسم. مجله پژوهش در علوم توان‌بخشی. دوره ۸، شماره ۶.
۷. نجاتی، وحید؛ آقایی ثابت، سارا؛ مقصودلو، مهدیس (۱۳۹۳). مقایسه برتری طرفی مغز در کودکان با و بدون اختلال یادگیری. فصلنامه روان‌شناسی افراد استثنایی. دوره ۴، شماره ۱۴.

تمرین‌هایی برای تقویت گوش‌برتری

- گوش غیربرتر او را ببندید. نزدیک گوش برتر او بنشینید، با او صحبت کنید و برایش داستان بخوانید.
 - به تدریج صحبت با او را آرام کنید تا شکل نجوا پیدا کند.
 - با گفتن کلماتی در گوش برتر، از او بخواهید کلمات گفته‌شده را تشخیص دهد.
- این تمرین را روزی دو بار و هر بار پنج دقیقه انجام دهید.

تمرین‌هایی برای تقویت دست‌برتری

- خمیری به کودک بدهید و از او بخواهید با کمک کف دست برتر آن را ورز دهد.
- از کودک بخواهید با کمک دست برتر توپ را به سید بیندازد.
- از کودک بخواهید مانند بازی بولینگ، مانع‌هایی را که روی زمین قرار گرفته‌اند، با کمک توپ و دست برتر بزند. این تمرین را روزی بیست دقیقه با او انجام دهید.

تبیین دستورالعمل مدیریت تولید محتوا و فرصت‌های تربیتی در دوره پیش از دبستان

● رقیه قنبری

● کارشناس ارشد مدیریت آموزشی

● اشاره

بالادستی از جمله تبصره ۲، ماده ۲ قانون تأسیس و اداره مدارس و مراکز آموزشی و پرورشی غیردولتی (مصوبه ۱۳۹۵ مجلس شورای اسلامی) و آیین‌نامه اجرایی آن (مصوبه ۹۹/۲/۲۷ هیئت وزیران)، برنامه درسی ملی، اساس‌نامه دوره پیش‌دبستان (مصوبه ۶۹۹ مورخ ۸۲/۷/۲۸ شورای عالی آموزش و پرورش) و همچنین برنامه و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره پیش‌دبستان (مصوبه ۷۷۰ مورخ ۸۷/۴/۲۵ شورای عالی آموزش و پرورش و راهنمای تفصیلی با شماره ابلاغ ۱۲۰/۱۲۱۲۶ مورخ ۸۷/۸/۵)، علاوه بر مفاد اسناد و مصوبات مزبور به منظور هماهنگی بیشتر، دستورالعمل ذیل ابلاغ می‌گردد. لازم است مسئولان ادارات کل آموزش و پرورش استان‌ها، مناطق آموزشی و مدیران مهدهای کودک و واحدهای آموزشی پیش‌دبستان سراسر کشور در تحقق این دستورالعمل اهتمام ورزند. مسئولیت حسن اجرای این دستورالعمل به عهده مدیر کل استان می‌باشد.

با توجه به اهمیت تولید محتوای مناسب در دوره پیش از دبستان، اعم از مهد و پیش‌دبستانی، به منظور هماهنگی و اثربخشی بیشتر فعالیت‌های کارگروه‌های تولید محتوای پیش از دبستان در استان‌ها با سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، در آبان‌ماه ۱۳۹۹ دستورالعمل مدیریت تولید محتوا و فرصت‌های تربیتی با شماره ۱۰۱/۱۸۳ مورخ ۹۹/۸/۲۸ به استان‌ها ابلاغ نموده است. در ادامه، چکیده این دستورالعمل برای اطلاع کارشناسان، مربیان و دیگر ذی‌نفعان ارائه می‌شود.

آموزش و پرورش با کیفیت در دوره پیش از دبستان ضامن تعالی و توسعه پایدار زندگی آحاد کشور و رسیدن به مراتبی از حیات طیبه در عرصه فردی و اجتماعی است. بر این اساس برای تربیت مؤثر کودکان مبتنی بر اسناد تحولی نظام آموزش و پرورش کشور، به‌ویژه سیاست‌های ابلاغی مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) و دیگر اسناد

تولید محتوا و فرصت‌های تربیتی

در تولید محتوا و تدارک فرصت‌های تربیتی و یادگیری اثربخش، لازم است براساس راهنمای برنامه و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره پیش‌دبستان در مراحل سه‌گانه: طراحی (نقشه‌ی یادگیری اعم از نیازسنجی، تعیین اولویت‌ها، انتظارات، دامنه‌ی محتوایی و راهبردهای یادگیری و...)، تدوین (تدارک و سازمان‌دهی مجموعه‌ای از فرصت‌های تربیتی - تولید محتوا) و اجرا (چگونگی اجرای فعالیت‌ها و فرصت‌های تربیتی در موقعیت‌های متنوع یادگیری) به این موارد توجه شود:

۱. رشد همه‌جانبه و متعادل کودکان در جهت تحقق اهداف مصوب دوره پیش از دبستان مبتنی بر رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی؛
 ۲. توجه به رویکرد تربیتی و انس‌محور در برنامه و فعالیت‌های قرآنی و دینی به جای آموزش مستقیم یا تأکید بر محفوظات و تعیین حد مشخصی در یادگیری برای کودکان؛
 ۳. توجه به رویکرد تلفیقی در طراحی، تدوین یا انتخاب محتوا و پیوند دادن مفاهیم و موضوعات یادگیری به موقعیت‌های پیرامون کودکان و بهره‌برداری حداکثری از پدیده‌های زندگی روزمره آن‌ها به جای اختصاص دادن ساعات اجرای فعالیت به حوزه یا موضوع درسی خاص مانند علوم، ریاضی و زبان‌آموزی؛
 ۴. تأکید بر تفکر، خلاقیت، کار گروهی، کسب تجربه، آزادی عمل کودکان، جهت‌دهی به فعالیت‌های واگرای کودک به جای حافظه‌محوری و آموزش‌های مستقیم و یکسویه؛
 ۵. منعطف بودن برنامه و فعالیت‌های تربیتی با توجه به موقعیت‌های مکانی (اقلیمی و بومی) و مدت‌زمان حضور کودکان در مهد کودک و کلاس‌های پیش‌دبستانی؛
 ۶. استفاده متوازن و متنوع از انواع فعالیت‌ها اعم از بازی، قصه، شعر، نمایش، نقاشی و... با توجه به ویژگی‌های سنی و رشدی کودکان دوره پیش از دبستان از قبیل میزان تسلط بر حرکات و هماهنگی عضلات، آستانه تحمل و تمرکز کودکان (حدود ۱۵ دقیقه) و...؛
 ۷. تأکید بر تولید یا انتخاب بسته‌های تربیتی و یادگیری، با استفاده حداکثری از همه اجزا شامل: راهنمای مدیر، مربی، والدین، کتاب یا دفترچه کار کودک، لوح چندرسانه‌ای، وسایل بازی، ابزارهای دست‌ورزی، لوح مکتوب، کارت قصه و... کتاب یا دفترچه کار کودک تنها یکی از اجزای بسته تربیتی و یادگیری است. لذا تولید و بهره‌برداری از همه منابع ضروری است؛
- تبصره:** تولید بسته‌های تربیتی و یادگیری نباید موجب تحمیل هزینه اضافی به خانواده و مربی شود.
۸. کاهش تعداد کتاب‌های کار کودک (حداکثر چهار جلد)، کاهش حجم هر کتاب (کمتر از ۴۰ صفحه) و همچنین کاهش فعالیت‌های مداد-کاغذی با تأکید بر طراحی فرصت‌های تربیتی، کاربردی، متناسب با نیازها، علایق و توانمندی کودکان مهد و پیش‌دبستان و همچنین تفاوت‌های فردی با بهره‌برداری از تجربیات آن‌ها؛
 ۹. پرهیز از آموزش حروف الفبا، خواندن و نوشتن آن؛
 ۱۰. افزایش مهارت‌های ارتباطی و کاربرد زبان فارسی معیار در کنار زبان مادری، به عنوان یکی از مؤلفه‌های هویت کودکان، به ویژه در مناطق محروم و دو یا چندزبانه، ۲ به منظور بسط عدالت آموزشی مورد تأکید است.

۱۱. در فرایند زبان‌آموزی باید جهت‌گیری آموزش به گونه‌ای باشد که نخست مهارت شنیداری نوآموز (خوب گوش دادن، توجه به صداها، اول و آخر کلمات، تشخیص زیر و بمی صداها و...) سپس مهارت‌های گفتاری (ادای کلمات، بیان اندیشه، صحیح سخن گفتن در برابر

جمع و رعایت آداب آن، بیان احساسات، توصیف دیده‌ها و شنیده‌ها و...) تقویت شود. این برنامه با هدف ایجاد علاقه و آمادگی در نوآموزان پیش‌دبستانی برای کسب مهارت خوانداری و نوشتاری (در سنین بالاتر)، از طریق مهارت‌های دست‌ورزی، تقویت ماهیچه‌های کوچک و هماهنگی چشم و دست، تصویرخوانی، تمیز دادن و بیان ارتباط نماد تصویری با نماد نوشتاری، رعایت آداب نوشتن (صحیح نشستن، صحیح به دست گرفتن مداد، رعایت فاصله چشم و کاغذ)، وصل کردن خط‌چین‌ها، ترسیم خطوط جهت دار و منظم افقی و عمودی با روش‌های جذاب و غیر مستقیم مانند بازی، نقاشی و... اجرا می‌شود.

۱۲. پرهیز از آموزش زبان‌های خارجی در اجرای برنامه رسمی مهدهای کودک و پیش‌دبستانی‌ها؛

۱۳. در اجرای محتوا و فرصت‌های تربیتی به توانمندسازی مربیان و آگاهی بخشی خانواده‌ها در چارچوب برنامه مصوب پس از هماهنگی با مرجع ذیربط اقدام شود.

۱۴. در اجرای محتوا و فرصت‌های تربیتی اهداف ارزشیابی مبتنی بر ارتقای کیفیت یادگیری، شناسایی نقاط قوت و ضعف، رفع کاستی‌ها، عدم مقایسه کودکان با یکدیگر با بهره‌وری از شیوه‌های غیرمستقیم و توصیفی و عدم نمره‌دهی و اطلاع‌رسانی مطلوب به والدین مدنظر قرار گیرد.

در ادامه ابلاغ این دستورالعمل به استان‌ها، سه وینار تخصصی به میزبانی استان‌های مازندران، کردستان و تهران برگزار شدند. وینار تخصصی استان مازندران روز چهارشنبه مورخ ۹۹/۱۰/۱۷ با مهمانی استان‌های تهران، اصفهان، فارس، خراسان شمالی، چهارمحال و بختیاری، کهگیلویه و بویراحمد، سمنان، گلستان، گیلان، قم و کرمانشاه برگزار شد. وینار تخصصی استان کردستان مورخ ۹۹/۱۰/۳۰ و با مهمانی استان‌های آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، اردبیل، ایلام، خراسان جنوبی، زنجان، سیستان و بلوچستان، قزوین، کرمان، مرکزی، همدان و یزد، شکل گرفت. وینار تخصصی شهرستان‌های تهران هم مورخ ۹۹/۱۱/۸ با مهمانی استان‌های آذربایجان شرقی، خوزستان، خراسان رضوی، بوشهر، لرستان و البرز انجام شد. در این وینارها، خانم دکتر رخساره فضلی، مشاور معاون آموزش ابتدایی و مسئول هماهنگی دوره پیش‌دبستان و جناب آقای مسعود تهرانی فرجاد، رئیس دوره پیش از دبستان سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، سخنرانی کردند.

امید است با توجه به تجربیات ارزنده و خلاقیت مربیان علاقه‌مند و دلسوز، شاهد تحولی شایسته در زمینه تولید محتوا و بسته‌های یادگیری باشیم.

شایستگی‌های مربیان مهدهای کودک

لیلا ولی‌زاده

دکترای مدیریت آموزشی

اشاره

ایجاد نوآوری و تغییر در برنامه‌ها و فعالیت‌های مهدهای کودک.

به‌منظور شناسایی شایستگی‌های مربیان مهدهای کودک ایران، در این پژوهش از روش دلفی استفاده شده است. در فرایند پژوهش، ابتدا اطلاعات مورد نیاز برای استخراج مؤلفه‌های شایستگی مربیان مهدهای کودک، پیشینه پژوهش، اسناد و قوانین کشورها و پژوهش‌های بین‌المللی مطالعه و بررسی شدند، لیکن به دلیل نبود الگوهای جامع و بومی در حیطه مربیگری مهدهای کودک، این نتیجه حاصل شد که شناخت مؤلفه‌ها و کدهای آن از دیدگاه خبرگان و متخصصان داخلی نیز می‌تواند مفید باشد. لذا مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌های شایستگی مربیان مهدهای کودک با استفاده از روش دلفی در سه مرحله با توافق خبرگان استخراج شدند.

در مرحله اول از خبرگان خواسته شد دیدگاه‌های خود را در مورد شایستگی‌های مربیان مهدهای کودک بیان کنند؛ چنانکه تعیین نمونه‌ها و دریافت نظرات آنان تا اشیاع نظری پیش رفت. در مرحله دوم، تحلیل داده‌ها به روش کدگذاری صورت گرفت و با زیرمؤلفه‌های استخراج‌شده از مرحله اول دلفی و یافته‌های پیشین پژوهش، فهرست کاملی از کدها در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار گرفت. در مرحله سوم، دسته‌بندی نهایی مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌های به‌دست‌آمده از مرحله دوم در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار گرفت و با تجميع نظرات مشابه و متفاوت به‌صورت یک فهرست کامل، فهرست منسجمی از شایستگی‌های مربیان مهدهای کودک به شرح صفحه بعد تدوین شد:

یافته‌های پژوهش

در پژوهش حاضر چهار مؤلفه دانش، ویژگی‌های شخصیتی، توانایی‌ها، و مهارت‌های مربیان مهدهای کودک با ۷۵ زیرمؤلفه استخراج شدند. کدهای نهایی مورد توافق خبرگان در جدول زیر ارائه شده‌اند. مهدهای کودک یکی از ظرفیت‌های کارآفرینی هستند و مربیان در پیشبرد اهداف آن از جایگاه بالایی برخوردارند. بنابراین، بهره‌مندی از مشارکت

تربیت مربیان شایسته، یکی از دغدغه‌های سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان بوده است؛ به‌گونه‌ای که محتوای تمامی اسناد و دستورالعمل‌ها نشان‌دهنده عمق توجه و اقدامات آنان است. توانمندکردن مربیان مهدهای کودک به دانش و مهارت‌های تخصصی، نوعی سرمایه‌گذاری است و بهره‌گیری از اندیشه‌های علمی و کاربردی، به کارآیی و اثربخشی تربیت کودکان می‌انجامد. لیکن تربیت مربیان شایسته مسئله‌ای فراتر از دانش و مهارت‌های صرف یا شخصیت تلقی می‌شود. شایستگی تلفیقی از مؤلفه‌های مورد نیاز برای عملکرد مؤثر است. این مؤلفه‌ها مستقل از یکدیگر نیستند؛ مانند شایستگی تعهد، پشتکار و مسئولیت‌پذیری و همچنین، اهمیت دادن و رعایت ارزش‌های اخلاقی مانند صداقت و انصاف از سوی دیگر، نیازمند نگرشی مثبت به شرایط و نتایج انجام کار گروهی هستند که البته متکی‌بودن به توانمندی‌های شخصی نیز به شکل‌گیری این شایستگی کمک می‌کند. کلیدواژه‌ها: شایستگی، مهد کودک، مربی، کودک

در پژوهش‌های بین‌المللی مرتبط با موضوع شایستگی‌های مربیان مهدهای کودک، ویژگی‌هایی ارائه شده‌اند که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

- پرورش کمیت و کیفیت شیوه‌های مشارکت و ارتباط مربیان با خانواده‌های کودکان؛

- بهره‌مندی از نظرات و تجربه‌های والدین در برگزاری برنامه‌های مهد کودک؛

- تلاش برای ارتقای دانش و مهارت شخصی در حوزه کودکان؛

- اشتراک‌گذاری اطلاعات جدید در حوزه کودکان به‌منظور توسعه دانش سایر مربیان و والدین؛

- هماهنگی و روابط اخلاقی با سایر کارکنان مهد کودک؛

- حمایت از بهبود عملکرد مهد کودک با ارائه بازخورد منظم به فعالیت‌های کودکان و انطباق آن‌ها با سیاست‌ها، روش‌ها و مقررات مهد کودک؛

مؤلفه‌های شایستگی مربیان مهدهای کودک	کدها و زیرمؤلفه‌های شایستگی مربیان مهدهای کودک
دانش مربیان مهدهای کودک	تحصیلات دانشگاهی مرتبط با کودکان
	بازآموزی مستمر در حوزه کودکان
	آشنایی با فناوری اطلاعات
	آشنایی با مجامع ملی و بین‌المللی مرتبط با کودکان
	استانداردهای ابزار و محتوای آموزشی و کمک آموزشی کودکان
	طراحی الگوی آموزشی ویژه هر مفهوم برای کودکان
	آشنایی با حقوق قانونی شاغلان در کشور
	بهره‌مندی از تجربه‌های مهدهای کودک خارجی و داخلی
ویژگی‌های شخصیتی مربیان مهدهای کودک	عشق و علاقه به کودکان
	مسئولیت‌پذیری در مقابل کودکان و والدین
	پایبندی به فرهنگ، ارزش‌ها و هنجارهای جامعه
	سلامت روح و روان به تأیید مراجع پزشکی
	خلاقیت و تحول‌گرایی
	نظم و انضباط فردی و اجتماعی
	پوشش ظاهری مرتب و مطابق با دستورالعمل سازمان متولی
	علاقه به شغل مربیگری
	انتقادپذیری
	رعایت اخلاق در تمامی امور
توانایی‌های مربیان مهدهای کودک	مشاهده و ارزیابی رشد همه‌جانبه کودک
	اجرا و مدیریت برنامه‌ها و فعالیت‌های کودکان
	ارجاع مسائل کودکان به مدیر مهد کودک
	خودارزیابی
	مدیریت بحران
	رعایت مقررات و وظایف محول شده
	ارتباط با اصناف و اتحادیه‌های مرتبط با مربیان مهدهای کودک
مهارت‌های مربیان مهدهای کودک	آموزش و یاددهی
	حضور فعال در فعالیت‌ها و بازی‌های کودکان
	ارتباط مؤثر با والدین کودکان
	ارتباط مؤثر با کودکان
	ارتباط مؤثر با کودکان با تفاوت‌های فردی و فرهنگی متنوع
	کار گروهی و تیم‌سازی
	ایجاد انگیزه یادگیری در کودکان
	تسلط به هنرهای مرتبط با کودکان مانند نقاشی و کاردستی
	توان گزارش هر گونه کودک‌آزاری به مراجع قانونی

منابع

۱. سیف، علی اکبر (۱۳۹۳). روان‌شناسی پرورشی نوین. انتشارات دوران. تهران.
۲. کول، ونیتا (۲۰۱۱). برنامه آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان. ترجمه فرخنده مفیدی. انتشارات سمت.
۳. ماسن، پاور هنری؛ کیگان، جروم؛ هوستون، آلتا کارول؛ کانجر، جان جین وی (۲۰۱۵). رشد و شخصیت کودک. ترجمه مهشید یاسایی. انتشارات کتاب ماد.
۴. نجفی، مینا (۱۳۹۷). ارتباط میان سبک‌های مدیریتی مدیران با خلاقیت مربیان در مراکز پیش از دبستان. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی وزارت آموزش و پرورش. تهران.
5. Aubrey, C. (2016) Leadership in early childhood.
6. Ballaschk, I. (2015) management as current issues in early years settings in Germany.
7. Bryant, L. (2013) Managing an early education and care service in NSW.
8. Choi Wa, H. (2018) Identifying leadership roles for quality in early childhood education.
9. Deliana, S. (2016) The development of management model of kindergarten teachers in indonesia.
10. Douglass, A. (2017) Lessons from an early education leadership.
11. DoraHo, C. (2015) Human resource management in Hong Kong preschools.
12. Heikka, J. (2016) investigating Teacher Leadership in ecec centres in Finland.
13. Hannevig, L. (2015) leaders view on experiences in establishing a collaborative culture and competence development in ececs and child welfare services.
14. Laili, F. (2015) Managing public preschool education.

بالای مربیان در امور مهدهای کودک برای رسیدن کودکان به رشد همه‌جانبه که مهم‌ترین هدف تأسیس مهدکودک است، باید سرلوحه وظایف مدیر مهدکودک قرار گیرد. همچنین، اثربخشی برنامه‌ها و فعالیت‌های آن بدون بهره‌مندی از مربیان کارآمد و شایسته میسر نیست. لذا توسعه کمی و کیفی مهدهای کودک از طریق ارتقای نیروی انسانی آن‌ها، به‌ویژه مربیان این نوع از مراکز، می‌تواند به افزایش جذب تعداد کودکان بهره‌مند از خدمات آموزش‌های پیش از دبستان در کشور، به‌عنوان یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی، کمک کند. از طرف دیگر، آن دسته از مربیان مهدهای کودک را می‌توان شایسته قلمداد کرد که نسبت به اثربخشی و خروجی برنامه‌های کودکان نیز متعهد باشند و ضمن انجام وظایف روزمره با روش‌های تخصصی، برای تحقق اهداف و رسالت مهدکودک نیز برنامه‌ریزی متعهدانه داشته باشند. بنابراین، مربیان مهدهای کودک برای ارائه خدمات بهینه نیازمند شناختی جامع از شرایط احراز خود هستند؛ شرایط و مؤلفه‌هایی که ضمن بهره‌مندی از علوم مرتبط و دانش و مهارت متناسب با مربیگری مهدهای کودک، دارای شاخص‌های فرهنگی و ارزش‌های دینی و ملی کشور به‌منظور خدمات اثربخش باشد. چرا که هر کشوری چشم‌اندازها، قوانین و البته فرهنگ و مذهب خاص خود را دارد و به‌طور حتم تمامی این موارد در تلفیق با دانش و علم روزآمد می‌تواند برای ارتقای سطح این حوزه مفید و مؤثر واقع شود. در این مطالعه نیز، علاوه بر نتایج سایر الگوهای بین‌المللی موجود، از نظرات و دیدگاه‌های صاحب‌نظران و متخصصانی استفاده شده است که در این زمینه سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، فعالیت، مطالعه و تحقیق کرده‌اند و تألیفات علمی یا تجربه حرفه‌ای مستقیم یا غیرمستقیم در زمینه مربیگری مهدکودک داشته‌اند. بهره‌مندی از این دیدگاه‌ها باعث شده است مؤلفه‌های ارائه‌شده تا حد ممکن با ویژگی‌های بومی کشور ایران متناسب باشند.

چند شیوه اصلاح رفتار پرخاشگری

● شیما ناصری

دانشجوی کارشناسی ارشد علوم تربیتی

● سیامک طهماسبی

دکترای روان‌شناسی بالینی، استادیار دانشگاه

علوم بهزیستی و توان‌بخشی تهران

● اشاره

کودک کوشید.

● **کودک را از موقعیتی که موجب عصبانیتش شده است دور کنید:** حتی اگر شده چند ثانیه، او را دور کنید تا متوجه شود اگر کار اشتباهی کند، گاز بگیرد یا کودکان دیگر را کتک بزند، دیگر نمی‌تواند بازی کند. برای یک کودک مهد کودکی پنج دقیقه کافی است تا در رفتارش بازنگری کند.

● **برنامه‌ریزی داشته‌باشید:** تا حد امکان به رفتارهای پرخاشگرانه به یک شکل واکنش نشان دهید. پاسخ‌های کسل‌کننده و قابل پیش‌بینی شما (خیلی خب، باز هم دوستت رو زدی، دوباره جریمه می‌شی)، الگویی پدید خواهد آورد که کودک شما آن را تشخیص می‌دهد و انتظارش را خواهد داشت. این باعث می‌شود کودک واکنش شما را حدس بزند و به‌مرور زمان بیاموزد نباید این رفتار را انجام دهد. بنابراین حرف‌های شما را قبول خواهد کرد.

● **کودک را با حقوق دیگران آشنا کنید:** کودک باید با حقوق و وظایف خود در برابر دیگران آشنا باشد و گمان نکند والدین و اعیاناً دیگران موظفاند هر رفتاری را که از کودک بروز کرده‌است متحمل شوند، بلکه کودک باید راه کنترل نفس خود را بداند. اگر پرخاشگری کودک شما به دارایی‌های کس دیگری صدمه وارد کند یا خرابی به بار آورد، باید خودش آن را درست کند. او می‌تواند یک اسباب‌بازی شکسته را با چسب بچسباند، یا اشیایی را که در زمان عصبانیت پرت کرده‌است، جمع کند. حتی ممکن است لازم باشد از پول توجیبی خود برای جایگزینی یا تعمیر شیء موردنظر استفاده کند. این کار را به‌عنوان تنبیه بروز ندهید، بلکه آن را نتیجه‌ای طبیعی از عملی پرخاشگرانه بدانید؛ کاری که هر کسی که چیزی را شکسته باشد، باید انجام دهد. همچنین مطمئن شوید کودکان وقتی پایش را از حدود فراتر می‌گذارد، حتماً عذرخواهی کند؛ حتی اگر مجبور باشید خودتان او را نزد فرد آسیب‌دیده ببرید و تازمانی که عذرخواهی کند صبر کنید. عذرخواهی وی ممکن است در وهله اول ریاکارانه به نظر آید، ولی در نهایت درس موردنظر را خواهد آموخت.

● **او را از زشتی کارش آگاه کنید:** کودک باید دریابد که با پرخاشگری خود عمل ناپسندی انجام داده و هرگز نباید از زدن، ویران کردن و پرخاش و عتاب خود راضی باشد، بلکه باید به خاطر عمل زشتی که انجام داده است، از طرف مقابل عذرخواهی کند.

● **ناکامی‌ها را رفع کنید:** باید مسائلی را که باعث ناکامی می‌شوند از بین برد، یا قدرت تحمل کودک را در برابر ناکامی بالا برد تا حداقل کودک پذیرای ناکامی باشد و پرخاشگری نکند. لازم است مطابق توان کودک از او انتظار داشت.

نباید اجازه داد پرخاشگری و خشونت در کودک تثبیت شود و به‌صورت عادت درآید. اگر کودک متوجه شود با این روش می‌تواند موفق شود، هرگز زیر بار خبرخواهی و حرف دیگران نمی‌رود. در نتیجه همیشه و در همه حال برای رسیدن به خواسته‌هایش از ابزار پرخاشگری استفاده می‌کند.

کلیدواژه‌ها: پرخاشگری، کودک پیش‌دستان، عصبانیت، حقوق کودک و دیگران، خشم

برای کاهش و درمان پرخاشگری راه‌های متعددی وجود دارند که در اینجا به چند نمونه اشاره شده است.

● **گوشی به زنگ باشید:** اگر کودک شما در زمین بازی شروع به پرتاب توپ به سمت بچه‌های دیگر کرد، به‌سرعت او را از زمین بازی خارج کنید. مجبورش کنید بنشیند و بازی دیگران را تماشا کند. برایش توضیح دهید زمانی می‌تواند به زمین بازی برگردد که بتواند با آرامش و بدون دعوا با بچه‌ها بازی کند. اگر عصبانی هستید هم سعی کنید سر او داد نزنید یا به او نگویند بچه بدی است. در عوض، این شانس را به او بدهید که رفتارش را تغییر دهد. به او آموزش دهید که پرخاشگری راه مناسبی برای ارتباط برقرار کردن با دیگران نیست. وقتی خودتان در عین عصبانیت داد نمی‌زنید، به‌طور غیرمستقیم به او می‌آموزید که باید خشم خود را کنترل کند.

● **به‌سرعت رسیدگی کنید:** همان هنگام که نخستین نشانه‌های پرخاشگری را در کودک می‌بینید، سریع واکنش نشان دهید تا همان لحظه بداند که کار نادرستی انجام داده است. به‌طور مثال، هنگامی که خواهر و برادر با هم دعوا می‌کنند، سریع و با صدای جدی بگویید که «دیگر بس است!». این بهترین روش برای آن است که کودک متوجه شود کار اشتباهی انجام می‌دهد.

● **فکر کودک را رشد دهید:** در موقع پرخاشگری نباید عصبانی شد یا بر سر کودک داد کشید. عصبانی شدن ممکن است اثر فوری داشته باشد، ولی درازمدت کاری بی‌فایده است. باید از جر و بحث و جار و جنجال دست کشید و با گفتن داستان‌ها و بیان مسئله برای بالا بردن سطح آگاهی و اندیشه

● **محیطی صمیمی ایجاد کنید:** والدین با ایجاد روابط دوستانه و محیط صمیمانه و گرم می‌توانند تا حدی زمینهٔ پرخاشگری را کم کنند. همچنین، از طریق ذکر و بیان ملاحظت‌ها، محبت‌ها و خوبی‌هایی که در دیگران وجود دارد، می‌توان بذر محبت و لطف را در دل افراد کاشت و آن‌ها را نسبت به یکدیگر خوش‌بین کرد. باید به کودک تفهیم کرد با رفتارهای پرخاشگرانه نمی‌تواند برای خود دوست خوب انتخاب کند.

● **سرگرمی و اشتغال ایجاد کنید:** بیکاری و نداشتن وظیفه فرد را دچار پرخاشگری می‌کند. باید کودک را به کاری که موردعلاقه‌اش است سرگرم کرد تا فرصت فکر کردن برای دعوا و تهاجم را نداشته باشد.

● **به لجبازی‌ها بها ندهید:** بعضی کودکان از طریق لجبازی و خشونت می‌خواهند به هدف خود برسند. والدین باید سعی کنند از طریق بی‌اعتنایی به لجبازی‌ها و بها ندادن به آن‌ها، پرخاشگری او را بی‌اعتبار کنند.

● **از عصبانیت دوری کنید:** والدین در هنگام عصبانیت باید سعی کنند بر خود مسلط باشند و کنترل خود را از دست ندهند. اگر والدین به خشونت بپردازند، تماشای صحنهٔ پرخاشگری، کودک را خشن خواهد کرد. دور کردن کودک از محیط‌های پریاهو و پرسر و صدا زمینهٔ پرخاشگری کودک را کم می‌کند. باید تا آنجا که ممکن است کودکان را از کارها و اموری که جنبهٔ خشونت را در آن‌ها رشد می‌دهد، دور کنیم.

● **از زمان تماشای تلویزیون بکاهید:** کارتون‌ها و دیگر برنامه‌های به‌ظاهر معصومانهٔ کودکان گاه سرشارند از داد و فریاد، تهدید، هل دادن یا برخورد فیزیکی. پس سعی کنید به برنامه‌هایی که تماشا می‌کند نظارت داشته باشید.

به‌خصوص اگر پرخاشگر شده باشد. اگر در یک برنامه اتفاقی می‌افتد که شما نمی‌پسندید، در موردش با او حرف بزنید: «دیدی چطور پسره اون یکی رو هل داد تا چیزی رو که می‌خواست بگیره؟ این اصلاً کار خوبی نیست، هست؟»

● **با کودک بازی کنید:** از بازی‌های جنگی و نظامی برای کنترل پرخاشگری استفاده کنید. حتی اگر در جمع کودک موجب سرافکنندگی یا خجالت شما شد، سعی کنید با او بازی کنید. والدین دیگر شما را درک می‌کنند و جایی برای نگرانی وجود ندارد! همچنین، استفاده از ورزش، هوای آزاد، شوخی و مزاح در کاهش پرخاشگری مؤثر است.

● **از کودک حمایت روانی کنید:** به‌جای سرزنش کودک پرخاشگر، باید با حرف و رفتار او را متوجه کارش کرد. به او بگویید چرا چنین کردی؟ چرا ناراحتی؟ حاضرم به تو کمک کنم. برایش توضیح دهید همه انسان‌ها گاهی عصبانی و پرخاشگر می‌شوند، اما نباید به‌واسطه عصبانیت کسی را کتک زد یا گاز گرفت. به کودک خود بیاموزید باید راه بهتری برای بیان خشم خود پیدا کند. برای مثال، بالش‌ت خود را بزند یا به توپ شوت بزند، اما نباید به دیگران آسیبی برساند. از این طریق می‌توانیم برای او پناهگاهی اطمینان‌بخش درست کنیم که خود را در پناه ما قرار دهد.

● **مثال بیاورید:** مهم نیست چقدر از دست او عصبانی باشید. به هر حال از داد زدن، برخورد فیزیکی و بد نامیدن وی خودداری کنید. عصبانیت، به‌جای اینکه رفتار وی را تغییر دهد، به او می‌آموزد که پرخاشگری کلامی و فیزیکی راهی برای برخورد در زمان عصبانیت است. در مقابل، با کنترل خشم خود و برخورد خونسردانه در مواقعی که پایش را از خط بیرون می‌گذارد، مثالی خوب از نحوه برخورد به او بدهید.

● **رفتار خوب او را تشویق کنید:** به‌جای اینکه تنها وقتی که کودک کار بدی می‌کند به او توجه نشان دهید، سعی کنید وقتی کار خوبی می‌کند هم او را تشویق کنید. به این ترتیب، او به‌طور غیرمستقیم می‌آموزد که رفتارهای خوب پاداش‌های خوبی هم دارند. او می‌تواند به‌تدریج جادوی رفتار مؤدبانه و درست را بیاموزد. مثلاً وقتی از او می‌خواهند نوبت بازی را به دیگری بدهد، و او به‌جای اینکه موس را از جایش بکند، جای خود را به کودک دیگری که منتظر است می‌دهد، بگویید که چقدر به او افتخار

می‌کنید. به او نشان دهید کنترل نفس و حل دعوا رضایت‌بخش‌تر از برخورد فیزیکی با دیگر کودکان است و نتایج بهتری در پی دارد. تقویمی روی در یخچال یا در اتاق خوابش بگذارید و وقت‌هایی که می‌تواند عصبانیت و خشم خود را کنترل کند، با چسب‌های رنگی به او جایزه بدهید. وقتی تعداد خاصی از این چسب‌ها را دریافت کرد، یک جایزه کوچک به وی بدهید؛ مثل رفتن به شهر بازی یا خرید یک اسباب‌بازی جدید.

● **از کمک گرفتن نترسید:** برخی کودکان در مقایسه با دیگران مشکل پرخاشگری بیشتری دارند. اگر پرخاشگری کودک شما مداوم و شدید است، در کارهای مدرسه و دیگر فعالیت‌های گروهی مزاحمت ایجاد می‌کند، یا نسبت به کودکان یا بزرگسالان دیگر حمله‌های فیزیکی می‌کند، با دکتر روان‌شناس او مشورت کنید. به کمک هم می‌توانید به ریشه مشکل پی ببرید و تصمیم بگیرید آیا مراجعه به روان‌شناس یا روان‌پزشک لازم است یا نه. برخی اوقات یک مشکل یادگیری تشخیص داده‌نشده یا اختلالی رفتاری پشت این عصبانیت و خشم قرار دارد و برخی اوقات هم مشکل به خانواده یا مسائل عاطفی بازمی‌گردد. منبع مشکل هرچه باشد، مشاور می‌تواند در مدیریت احساساتی که به پرخاشگری می‌انجامد، به کودک شما کمک کند و به او یاد بدهد چگونه آن احساسات را در آینده کنترل کند. حل مشکل پرخاشگری در کودک کاری پیچیده است و به صبر و حوصله زیاد نیاز دارد، ولی با کمک گرفتن می‌توانید به نحو بهتری به هدایت عاطفی مورد نیاز کودک بپردازید تا رفتار ناشایست خود را پشت سر بگذارد.

منابع

۱. واحدی، شهرام؛ اسکندر، فتحی‌آذر؛ حسینی‌نسب، سید داوود؛ مقدم، محمد (۱۳۸۷). بررسی پایایی و روایی مقیاس پرخاشگری پیش‌دستانی و ارزیابی میزان پرخاشگری در کودکان پیش‌دستانی. ارومیه، فصلنامه اصول بهداشت روانی، سال دهم، شماره سی و هفتم.
۲. شهیم، سیما (۱۳۸۶). پرخاشگری رابطه‌ای در کودکان پیش‌دستانی. مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران. سال ۱۳، شماره ۳.
۳. شیرکش، سمیه؛ میرزایی، مهشید؛ تبری، رسول؛ کاظم‌نژاد، لیلی؛ احسان، رستمی، مریم (۱۳۹۵). پرخاشگری و عوامل اجتماعی اقتصادی مرتبط با آن در کودکان پیش‌دستانی. پرستاری و مامایی جامع‌نگر، سال ۲۶، شماره ۸۲.
۴. رضایی، مرجان (۱۳۹۶). تأثیر بازی درمانی بر جرئت‌ورزی و پرخاشگری کودکان دارای هراس از مدرسه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد (M.A.). گروه روان‌شناسی تربیتی. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی. دانشگاه آزاد اسلامی.
۵. رفیعی، مجتبی (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر پرخاشگری کارکنان اداره آموزش و پرورش منطقه ۱۱ تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. رشته مدیریت دولتی. گرایش تحول اداری. دانشگاه پیام نور.
۶. ساعد نیوز (۱۳۹۷)، ۱۶ بهمن. چرا کودکان در سن پیش‌دستانی پرخاشگر و عصبی می‌شوند؟.

7. <https://saednews.com/fa/post/chera-kydakan-dar-senne-pish-dabestani-parkhashgar-va-asabi-mishavand>

۸. اسفندیار، حدیثه (۱۳۸۶). انواع، عوامل و راه‌های درمان پرخاشگری در کودکان (بخش‌های اول و دوم)

9. <https://rasekhoon.net/lifestyle/show>

تصویر بزرگ: مجتبی علیشاه

پیش و پیش و پیش

سراسری مجازی

در دوره پیش دبستان

دکتر رخساره فضلی
عضو هیئت تحریریه

آموزش مجازی رایگان ویژه نوآموزان دوره پیش دبستانی است که تاکنون ثبت نام نکرده اند و جایگزین آموزش حضوری، ترکیبی و غیر حضوری، با هدایت مستقیم مربی پیش دبستانی، نخواهد شد، بلکه پاسخی متناسب با موقعیت موجود است. حفظ و ارتقای کیفیت آموزش و پرورش دوره پیش دبستانی مستلزم توجه به ویژگی های کودکان، اهداف پیش بینی شده در برنامه درسی مصوب ۷۷۰ شورای عالی آموزش و پرورش، با استفاده از چند رسانه ای های جذاب و جلب همراهی و مشارکت والدین است. ر راستای تسهیل شرایط حضور همگانی در این طرح و رعایت حداکثری دستورالعمل های بهداشتی، امکان ثبت نام نوآموزان بازمانده از دوره پیش دبستان از طریق پایگاه های ثبت نامی اعلام شده در کلیه شهرستان ها، مناطق و نواحی آموزش و پرورش کشور فراهم شده است. پس از ثبت نام در پایگاه های معرفی شده منطقه و احراز هویت، ثبت در سامانه سناد و کلاس بندی در شبکه شاد انجام می شود و امکان استفاده از محتوای فعالیت های موجود در برنامه برای کودک و خانواده میسر می شود.

در شرایط موجود، با شیوع کوید ۱۹، امکان تعطیلی آموزش و پرورش دوره پیش دبستانی به عنوان دوره ای رسمی و امری حاکمیتی، همچون سایر دوره های تحصیلی، وجود ندارد. تعمیم دوره پیش دبستان حسب راهکار ۵-۱ سند تحول بنیادین و جذب حداکثری نوآموزان با اولویت مناطق دوزبانه، دارای ضریب محرومیت، عشایر، حاشیه شهر و ... استفاده از ظرفیت های مورد استفاده در سنوات گذشته از جمله کلاس های چندپایه کم جمعیت، مدرسه های غیردولتی و فضای مازاد مدرسه های دولتی مورد تأکید است.

تصمیم گیری در رابطه با آموزش و پرورش پیش دبستانی حضوری، غیرحضوری و ترکیبی، با توجه به مصوبات ستاد کرونا در سطح منطقه انجام می شود. با توجه به ویژگی های کودکان و نیاز آن ها به برقراری ارتباط با مربیان، بهترین و مؤثرترین شیوه آموزش، حضوری و ترکیبی است که در حال حاضر در برخی مناطق کشور، با رعایت پروتکل های بهداشتی، در حال برگزاری است. لذا حمایت از تداوم فعالیت کلاس های پیش دبستانی شروع شده و افزایش آن ها حسب انتخاب و تمایل خانواده ها ضروری است.

چالش‌ها و تجربه‌ها

چالش‌های آموزشی در دوره پیش دبستانی از منظر تجربه‌های شخصی یک مربی

فاطمه محمدی لندی

مربی پیش دبستان - استان خوزستان (ایذه)

اشاره

کودکی و به عبارت دیگر دوره پیش از دبستان دوره بسیار مهم و حساسی است و بالطبع از نظر آموزش و رشد اجتماعی نیز اهمیت بسزایی دارد. بر این اساس، در مقاله حاضر سعی شده است عوامل و چالش‌هایی که در آموزش‌های دوره پیش دبستانی نقش مهمی دارند، بررسی شوند. گفتنی است که این مقاله محصول تجربه شخصی نگارنده در نقش مربی است و امید می‌رود که بتواند گامی هر چند کوچک در شناسایی چالش‌های آموزشی این دوره بردارد.

کلیدواژه‌ها: فضای آموزشی - محتوای آموزشی - خانواده - مربی - چالش‌های آموزش - پیش دبستانی

فضای آموزشی

اصولاً مناسب بودن یا نبودن یک فضای آموزشی در گرو پاسخ این سؤال است که نشاط لازم را به نوآموز می‌دهد یا نه. از آنجا که بازی طبیعی‌ترین فعالیت بچه‌هاست و آن‌ها از طریق بازی خود را نشان می‌دهند، دنیای خود را کشف می‌کنند و درباره آن می‌آموزند، باید فضای لازم و مناسب برای بازی کردنشان وجود داشته باشد. اما از آنجا که فضای آموزشی این دوره با مدرسه‌های ابتدایی مشترک است، در عمل همیشه بازی‌ها به دلایل مختلف، از جمله مزاحمت برای دوره‌های تحصیلی بالاتر، قابل انجام نیست. همچنین، معمولاً وسایل بازی مناسب این گروه سنی نیز وجود ندارد. البته امکانات سرمایشی و گرمایشی، نور، تزئینات و ظاهر کلاس، کمیت و کیفیت نیمکت‌ها و عوامل دیگر نیز باید مناسب باشند تا کودک در مدت زمانی که در کلاس حضور دارد، هم نشاط داشته باشد و هم احساس آرامش کند. چه بسا مواردی دیده می‌شود که نیمکت کلاس مناسب جثه نوآموز نیست و او در تمام مدت نقاشی کشیدن، ایستاده کار می‌کند. بدیهی است که در این میان راحتی نوآموزان چپ‌دست را نیز نباید فراموش کرد.

براساس یافته‌های علم روان‌شناسی و علوم تربیتی، سال‌های پیش از دبستان در رشد و تربیت کودکان نقش اساسی و تعیین‌کننده‌ای دارند. در این دوران حساس و مهم، یادگیری کودکان عمیق‌تر، سریع‌تر و آسان‌تر انجام می‌شود. اگر این دوره، آن‌گونه که پیامبر خدا فرموده‌اند، با عطف و مهرورزی و اقتدار عاطفی کودکان همراه باشد، توانایی‌های آنان در جنبه‌های مختلف شکوفا می‌شود و پایه‌های اصلی شخصیت آن‌ها شکل می‌گیرد. ناگفته پیداست که هدف اصلی از برگزاری آموزش پیش از دبستان، رشد همه‌جانبه کودکان است. ماکارنکو معتقد است، شیوه آموزش و پرورش کودک در دوره پیش از مدرسه تعیین‌کننده موفقیت‌های تحصیلی او در دوران مدرسه است و مطمئناً سبب موفقیت‌های بعدی‌اش در عرصه‌های علمی و هنری می‌شود. بنابراین، برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی - تربیتی که در دوره پیش دبستانی انجام می‌گیرند، بسیار مهم و مستلزم بررسی عوامل مختلفی هستند. در این مقاله سعی شده است برخی از چالش‌های مربوط به چهار عامل مهم در آموزش دوره پیش دبستانی شامل فضای آموزشی، کیفیت برنامه‌ها و محتوای آموزشی، نقش خانواده، و نقش مربی بررسی شوند.

کیفیت برنامه‌ها و محتوای آموزشی

قرار است کودک در این دوره مهارت‌های اجتماعی نظیر تعامل با همسالان، مهارت‌های خودیاری شامل رعایت نظم، مهارت‌های نوشتن مانند طرز صحیح گرفتن مداد و مهارت‌های حرکتی از جمله قیچی کردن و رنگ‌آمیزی را یاد بگیرد. پس مسلم است که برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی باید محتوای مناسبی داشته باشند تا بتوانند در رسیدن به این اهداف به نوآموز کمک کنند. البته برای نیل به این مهم، برنامه‌های آموزشی نباید تنها شامل مطالب ارائه شده در کتاب‌ها باشند، بلکه لازم است طیف گسترده‌ای از آموزش‌های مختلف را در برگیرند. در این راستا لازم است به نکاتی اشاره شود که با ذکر مثال اهمیت آن‌ها مشخص می‌شود:

● گاهی دیده می‌شود که اساس یک مبحث آموزشی برای کودک کاملاً ناشناخته است و لازم است در ابتدا کودک با توضیح یا نشان دادن تصویرهای مرتبط، با اصل موضوع آشنا شود تا بتواند شعر یا مفهوم کاربرگ را درک کند. این مسئله در جوامع کوچک‌تر، با توجه به سطح سواد خانواده‌ها و آشنا نبودن برخی کودکان با موضوعات مختلف، قبل از ورود به پیش‌دبستانی بیشتر مشهود است.

● چند وقتی است که در مراکز پیش‌دبستانی هر روز کاربرگ‌هایی با موضوعات مختلف به نوآموزان داده می‌شوند تا برای مثال با مشاغل، شخصیت‌ها، اعیاد و غیره آشنا شوند. این کاربرگ‌ها همیشه آموزنده به نظر نمی‌رسند و برای کودک صرفاً کاربرد رنگ‌آمیزی دارند. بنا به نوع مناسبت، گاهی بهتر است کودک را در قالب نمایش یا بازی با وظیفه مشاغل یا خصوصیات یک شخصیت آشنا کنیم. همواره کاربرگ مرتبط با موضوع ضروری نیست.

● اگرچه به نظر می‌رسد کودک قبل از ورود به پیش‌دبستانی حتماً در خانواده یا مهد کودک آموزش‌هایی دیده است، باید به یاد داشته باشیم که ممکن است این گونه نباشد یا لاقلاً همه افراد در یک سطح و به طور یکسان آموزش ندیده باشند. برای مثال، در فعالیت‌هایی که به استفاده از رنگ‌های خاصی مربوط است، گاهی می‌بینیم که نوآموز از رنگ‌های دیگری غیر از رنگ‌های خواسته شده استفاده کرده است. با پیگیری مسئله مشخص می‌شود که او با رنگ‌ها آشنا نیست. پس در ابتدا باید رنگ‌ها را به وی آموزش می‌دادیم. بنابراین، گاهی مربی باید برنامه‌هایی فراتر از برنامه‌های آموزشی ارائه دهد.

● با توجه به سطح هوش و توانمندی‌های متفاوت کودکان و همچنین وجود برخی اختلالات یادگیری در بعضی نوآموزان، علاوه بر اینکه گاهی لازم است هم‌زمان از چند شیوه آموزشی برای ارائه یک مطلب استفاده کنیم، لازم است این نکته را نیز در نظر بگیریم که از هر نوآموز باید به اندازه توانایی‌اش انتظار نظم، دقت و سرعت عمل در فعالیت‌ها را داشت. برای مثال، از نوآموز بسیار پرنرزی با شواهدی دال بر بیش‌فعالی، انتظار نمی‌رود که دفتر

نقاشی‌اش تمیز و مرتب باشد یا همیشه

کارهایش را کامل و با دقت انجام دهد.

چه بسا اگر چنین نوآموزی با توجه به سطح

هوش بالایی که دارد گاهی بتواند این انتظار را

برآورده کند، لازم است بسیار تشویق شود.

نقش بی‌بدیل خانواده

خانواده منشأ اولیه بیشتر آداب، عادات، عواطف

و تربیت کودک است. علاقه به یادگیری، مهارت‌های

نوشتن، حرف زدن، مطالعه و فکر کردن، همه در ابتدا در

خانواده شکل می‌گیرند. در واقع، خانواده اولین نهاد اجتماعی

است که کودک در آن پرورش می‌یابد و والدین در بیشتر رفتارها

اولین مربی فرزندان خود هستند. نگاه خانواده به تربیت و تحصیل

فرزندان و برنامه‌ریزی در این باره که از تعیین‌کننده‌ترین عوامل در

موفقیت‌های آینده آنان است، هویت و ساختار شخصیتی کودکان را شکل

می‌دهد. اما متأسفانه مشاهده می‌شود که هدف برخی والدین از فرستادن

فرزندان خود به پیش‌دبستانی، صرفاً گذشتن وقت آن‌ها در خارج از منزل

و رهایی چند ساعته از شیطنت‌ها و کنجکاوی‌هایشان است. در واقع، این

افراد نه تنها در یادگیری مهارت‌ها و آموزش‌ها هیچ‌گونه همراهی با نوآموز

خود ندارند، بلکه تمام مسئولیت خویش را راستای تعلیم و تربیت کودک را

نیز به عهده مربی می‌گذارند و حتی گاهی انتظار دارند که او کم‌کاری‌های

آنان را هم جبران کند! چنین نگرشی از سوی خانواده‌ها، هم روند رشد همه

جانبه کودک را، که مهم‌ترین هدف برنامه‌های آموزشی این دوره است،

مختل می‌کند و هم گاهی باعث می‌شود برخی استعدادها و توانمندی‌های

کودک نادیده گرفته شوند. این واقعیت را باید بپذیریم که قرار نیست تمام

آموزش‌ها در مدرسه و واحدهای آموزشی پیش‌دبستان یا فقط با یادگیری در

مدرسه به نوآموز منتقل شوند و حضور والدین در کنار مربی و همراهی با او

در تعلیم مهارت‌ها یا کشف استعدادها لازم است. همچنین، گاهی مشاهده

می‌کنیم که خانواده‌ها در فراهم کردن برخی امکانات ساده برای انجام برخی

آزمایش‌ها یا همراهی نوآموزان در برگزاری جشن‌ها کوتاهی می‌کنند. بدیهی

است که سطح توقعات مربی باید در حد توان مالی خانواده‌ها باشد، ولی

متأسفانه در خانواده‌های متمکن هم کم‌کاری‌های سبوی و عمدی در این

زمینه دیده می‌شود.

نقش مربی

در همه مشاغل، وقتی فرد براساس زمینه تحصیلی مرتبط کارش را آغاز

می‌کند، انتظار موفقیت بیشتر است، اما وقتی پای موضوع مهم و حساس

تربیت کودکان به میان می‌آید، دیگر نمی‌توان تنها به تحصیلات مرتبط اکتفا کرد و خصوصیات دیگری نیز اهمیت می‌یابند؛ چرا که مربی نقش الگویی بسیار مهم و تأثیرگذاری در رشد و تربیت کودک دارد. در این میان، آنچه قرار است مورد بررسی قرار گیرد، معیارهای انتخاب مربی از سوی مسئولان نیست، بلکه وظایفی است که مربی بعد از پذیرش این شغل باید بپذیرد و در انجام بهینه آن‌ها بکوشد.

● انرژی بچه‌ها بیشتر از بزرگ‌ترها نیست و تحمل بازی‌ها و کنجکاوی‌هایشان نیز نیازمند صبر و حوصله بسیار است. بنابراین، مربی قبل از پذیرش این شغل باید از علاقه و توانمندی خود به آن اطمینان حاصل کند؛ چرا که کار با کودک بسیار سخت است و صبر و شکیبایی زیادی می‌طلبد.

● گاهی مربی باید مادر شود؛ اگرچه تجربه مادر بودن را تا آن لحظه نداشته باشد. کودک مجموعه‌ای از سادگی‌ها و پیچیدگی‌های عاطفی خاص خود است و مربی در هر اتفاق خوب یا بد، باید با عواطف مادرانه او را درک کند و تشخیص دهد که حالا وقت چه واکنشی به کنش رفتاری کودک اوست. گاهی لازم است او را در آغوش بگیرد و به او محبت کند.

● باید به یاد داشت، همه برنامه‌های آموزشی زمانی به بهترین شکل تأثیر خود را می‌گذارند که اولاً مربی در یاددهی مفاهیم تربیتی و اخلاقی، به آنچه می‌گوید عامل باشد؛ به نحوی که این مفاهیم بیش از گفتار او در رفتارشان

تجلی داشته باشند. ثانیاً در ارائه مطالب، از شیوه‌های غیرمستقیم، با تأکید بر قالب بازی و سرگرمی‌های هدفمند، استفاده کند. بر این اساس، مربی علاوه بر داشتن نقش الگویی، باید اصل بازی محوری را در اولویت شیوه‌های آموزشی خود قرار دهد و در ارائه مفاهیم به نوآموزان از روش‌های مستقیم مرسوم مانند سخنرانی استفاده نکند.

هر کودکی سرشار از استعدادها و توانمندی‌های بسیار و البته خاص است که با هیچ کدام از همسالانش نباید قیاس شود. مشاهده شده است که برخی نوآموزان به رغم هوشمندی‌هایشان، گاهی مهارت زبانی کافی برای خواندن یک شعر یا تعریف کردن یک داستان را ندارند. بنابراین، مربی باید همواره آماده کشف موارد این‌چنینی باشد و هنرمندانه و در صورت امکان با کمک گرفتن از خانواده‌ها سعی در رفع این‌گونه ناتوانی‌ها داشته باشد.

گاهی نوآموزانی در کلاس هستند که به دلایل مختلف در روند یادگیری با سرعت بقیه همسالان خود پیش نمی‌روند. ریشه‌یابی اولیه مشکل آن‌ها بر عهده مربی هوشمندی است که متوجه این موضوع شده است. او در ابتدا می‌تواند با آزمایش‌های ساده قدرت بینایی و شنوایی نوآموز را بسنجد تا اگر ریشه مشکل در ضعف بینایی یا شنوایی است، برای رفع آن‌ها مسئله را با خانواده مطرح کند. برای نمونه، نوآموزی بود که با یک تست ساده مشخص شد مشکلش بینایی ضعیف است. موضوع با خانواده او مطرح شد و با استفاده از عینک، روند یادگیری این نوآموز تغییر چشمگیری

کرد. البته همیشه موضوع به این سادگی هم نیست و برای موارد پیچیده‌تر حتماً باید همراه با خانواده نوآموز با یک کارشناس مشورت

کرد.

نحوه برخورد با کودکان در دوران پیش‌دبستانی با توجه به مقتضیات روحی و روانی آن‌ها در اعتماد به نفسشان تأثیر زیادی دارد. بنابراین، شیوه‌های رفتاری مربی طی این دوره در افزایش یا کاهش اعتمادبه‌نفس و رشد اجتماعی و عاطفی نوآموزان بسیار مهم است. در این مورد می‌توان استفاده از فعالیت‌های گروهی مناسب را به مربی پیشنهاد داد.

ایجاد نگرش مثبت نسبت به محیط آموزشی را می‌توان با به‌کاربردن مجموعه‌ای از شیوه‌های آموزشی مختلف که نشاط و شادی به همراه داشته باشند، در کودک ایجاد کرد. چنان‌که مشاهده شده، در زمانی که کلاس خیلی شلوغ است، برخی نوآموزان احساس آرامش و امنیت نمی‌کنند و علاقه و انگیزه خود را به ادامه حضور در کلاس از دست می‌دهند. به‌عکس، زمانی هم که کلاس خیلی ساکت است، احساس اضطراب و نگرانی، انگیزه کودک را برای حضور در کلاس از او می‌گیرد. این موضوع در روزهای آغازین سال تحصیلی که کودکان تجربه جدایی از والدین

یا ورود به محیط جدید را ندارند، بیشتر به چشم می‌خورد.

همچنین، در مناطقی با گویش‌ها یا لهجه‌های محلی، مربی باید ضمن حفظ کرامت کودک و احترام به لهجه و گویش وی، به او بیاموزد که در محیط آموزشی بهتر است از کلمات دیگری استفاده کند تا بتواند با همه هم‌کلاسی‌هایش تعامل بیشتری داشته باشد. در مواردی مشاهده می‌شود که برخی نوآموزان به سبب استفاده از واژگان محلی که برای همه هم‌کلاسی‌ها قابل درک نیست، نتوانسته‌اند با آن‌ها تعامل داشته باشند و فقط در بازی‌های دسته جمعی که نیازی به ارتباط کلامی نیست با هم ارتباط دارند که البته این برای رشد اجتماعی و اعتمادبه‌نفس نوآموز کافی نیست.

فعالیت‌ها باید متناسب با هوش و توانمندی کودک و در راستای پرورش استعدادها و خلاقیت او باشند. در غیر این صورت، جمع‌آوری کارهای زیبا و چشمگیر کودکان، تنها برای داشتن سندی در پوشه کار مربی برای ارائه به مسئولان و والدین، کاری بیهوده خواهد بود. چه بسا گاهی لازم باشد بیشتر زمان کلاس را به آموزش موضوعی اختصاص دهیم که در محتوای آموزشی آن روز نبوده است، ولی برای نوآموزان مسئله شده و بهترین فرصت برای آموزش آن‌هاست. بنابراین، تهیه پوشه کار نباید در اولویت کار مربی باشد.

نتیجه‌گیری

در پایان می‌توان گفت، افزایش کیفیت تربیت و آموزش در دوره پیش‌دبستانی الزامات خاصی دارد؛ از جمله:

مسئولان باید محتوا، روش، فضا و تجهیزات تربیتی و آموزشی مناسبی را برای این دوره حساس در نظر بگیرند.

خانواده‌ها در تمام زمینه‌های آموزشی و تربیتی نوآموز به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم با مربی همراه باشند.

به نقش الگویی مربی توجه جدی شود؛ به طوری که افراد توانمند، علاقه‌مند و در عین حال عامل و الگو در تربیت، به‌عنوان مربی برای مراکز انتخاب شوند.

نکته مهم اینکه توجه به همه عوامل یاد شده در کنار هم، راه رسیدن به تمامی اهداف تربیتی و آموزشی پیش از دبستان را هموار می‌سازد.

منابع

۱. امانی، کیانوش (۱۳۹۱). فرایند یادگیری در مهدکودک. مؤسسه رایان قرآن مبین.
۲. اونق، خاطره؛ ثناگو، اکرم؛ جویباری، لیلا و عظیمی، مریم (۱۳۹۴). مقایسه هوش، خلاقیت و پرخاشگری در کودکان دوم ابتدایی دارای سابقه آموزش پیش‌دبستانی و فاقد آن: مطالعه مورد-شاهدی، فصلنامه علمی پژوهشی کمیته تحقیقات دانشجویی، معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی مشهد، دوره ۱۸، شماره ۶۱.
۳. تقی‌پور، حسینعلی؛ کشاورز، روح‌الله و یوسف رشیدی، معصومه (۱۳۹۵). دوره پیش‌دبستانی گام اول پیشرفت تحصیلی، سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت اقتصاد و علوم انسانی، گرجستان.
۴. جان نثار، فاطمه (۱۳۹۷). نقش قصه و بازی در رشد، خلاقیت و هویت‌یابی کودکان پیش‌دبستانی. همایش ملی هویت کودکان ایران اسلامی در دوره پیش‌دبستانی، یزد.
۵. رجائی، زهرا (۱۳۹۵). نقش مهدکودک و پیش‌دبستانی در تربیت کودکان. سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی آلمان.
۶. زارع، حسین (۱۳۸۶). بررسی کمی و کیفی فعالیت‌های مراکز آموزش پیش از دبستان و تدوین سیاست برای ارتقای سطح این فعالیت‌ها. دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی دفتر شورای تعلیم و تربیت.

تربیت انسان صالح

رسالت اصلی خانواده

مرتضی طاهری

عضو هیئت تحریریه

علاوه بر آثار طبیعی وراثت، بنای تربیت انسان در خانه و خانواده شکل می‌گیرد. آداب و رفتار والدین و سایر اعضای خانواده شاکله شخصیتی و اخلاقی کودک را ترسیم می‌کنند.

از همه منابع دینی، علمی و تجربی برمی‌آید که در تربیت کودک به نکات اساسی زیر اشاره و تأکید دارند:

● فرزند، نعمتی است الهی که بر گردن والدین خود حق عظیمی دارد (از نام‌گذاری خوب تا هدایت و مراقبت لازم برای تربیت انسانی صالح). برای نمونه به رساله حقوق امام سجاد(ع) مراجعه کنید.

● والدین کودک، باید از دانش و تجربه لازم برای پرورش کودک خود برخوردار باشند.

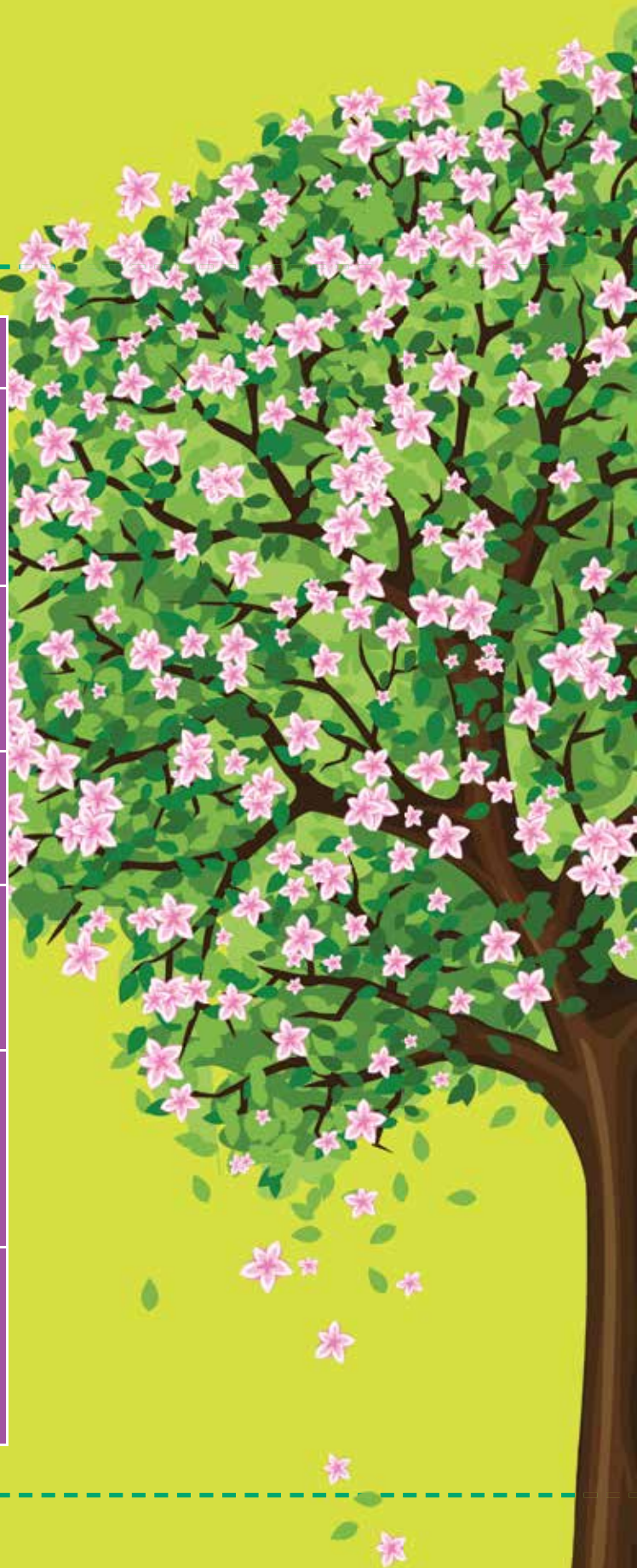
● تا حد امکان از تک‌فرزندی پرهیز شود تا کودکان در تعامل انسانی با یکدیگر مراحل اولیه رشد را در اولین پایگاه تربیتی به‌خوبی طی کنند. به‌جز موارد استثنایی که ممکن است از خاندانی صالح فرزندنی ناراست پدید آید (پسر نوح) و یا برعکس، به‌طور عمده کودکان، همچون گلاب، محصول گل وجودی والدین خود هستند.

در یکی از شماره‌های سالنامه دین و دانش (حدود ۵۰ سال پیش) نتیجه پژوهشی درج شده بود که در آن دو خاندان مختلف به‌صورت طولی در چند نسل بررسی شده بودند:

در خانواده‌ای که در گذشته دور پدر و مادری صالح، عالم و بافرهنگ و متخلق داشتند و شناسایی شده بودند، به‌طور عمده نسل فرزندان و انسان‌های مفید، اندیشمند و باافتخار تربیت یافته و جوامع گوناگون از

وجودشان بهره‌مند شده‌اند و در خانواده دیگری که بانیاش، افرادی ناسالم و منفی و مضر به حال جامعه بوده‌اند، عمدتاً نسل‌های بعدی ناپه‌نچار، بدکار و قانون‌شکن تربیت یافته‌اند!

اینک به برخی از روش‌های شایسته تربیتی و مورد انتظار از خانواده‌ها در قبال کودکان اشاره می‌کنیم و رابطه آن‌ها را با ساحت‌های شش‌گانه تربیت (زیستی - اعتقادی - هنری - اجتماعی - اقتصادی، و علمی و فناوری) نشان می‌دهیم.

ردیف	ساحت تربیتی	رفتارهای مورد انتظار از والدین و خانواده در قبال کودکان
۱	زیستی، بدنی، بهداشتی	- رعایت بهداشت فردی و اجتماعی، به ویژه در مقابل کودکان، برای الگودهی به آنها - تشویق کودکان به انجام ورزش های سبک و حرکات ورزشی کم خرج - تغذیه ساده و سالم و رعایت تعادل در مصرف مواد غذایی
۲	اعتقادی و اخلاقی	- معرفی و انجام مناسک مثل نماز و روزه در مقابل دیدگان کودک و نشان دادن خلق نیکو همراه با عبادت - یاری رساندن به نیازمندان و برخورد کریمانه با آنان در حضور کودکان
۳	اجتماعی	- همراه بردن کودکان به مراسم گوناگون، به طوری که با طبع آنها سازگار باشد - معرفی مشاغل به آنها و ایجاد علاقه به دیگران و مشارکت در امور اجتماعی
۴	هنری	- نشان دادن هنرهای زیبا مثل نقاشی به کودکان - بردن آنها به نمایشگاه های هنری کودکانه - تهیه لوازم ساده هنری مثل لوازم نقاشی - تشویق آنها به خلق آثار هنری
۵	علمی و فناوری	- ایجاد کنجکاوی علمی در مورد زمین، آسمان و طبیعت - پرسش از کودکان و تشویقشان به تفکر و خواندن داستان از کتاب - باز و بسته کردن برخی دستگاه های فنی ساده به کمک کودکان و در حضور آنان
۶	اقتصادی	- همراه بردن کودکان به مراکز خدماتی و کارگاهی - نشان دادن روش خرید و فروش کالاهای ساده و ... - تهیه قلک برای پس انداز پول های دریافتی - بابت هدیه و عیدی

تربیت و یادگیری

عدالت آموزشی از نظر تا عمل

صدیقه رستما
روان‌شناس تربیتی، برنامه‌ریز توسعه آموزش پیش‌دبستان

اشاره

به لحاظ ویژگی و نیاز انسانی، مقوله عدالت همواره موضوع محوری تمامی ادیان الهی، مکاتب و نظریات فلسفی، علمی و اجتماعی بوده است. تعلیم و تربیت با کیفیت از ابتدای دوران کودکی، به عنوان عامل تکوین و تعالی پیوسته هویت افراد، مؤثرترین عامل تحقق حداکثری عدالت در جوامع بشری محسوب می‌شود. دستیابی به عدالت فراگیر و یکپارچه در تمامی شئون جامعه، به عنوان شاخصه نظام معیار اسلامی، مسیری جز ارزش افزوده سرمایه انسانی ندارد. کودکان سرمایه بی‌بدیل کشورند و آموزش و پرورش پیش‌دبستانی راهکار تحقق عدالت آموزشی، گلوگاه عدالت تربیتی و مبنای عدالت اجتماعی است.

کلیدواژه‌ها: آموزش و پرورش پیش‌دبستان، عدالت آموزشی، عدالت تربیتی، سند تحول بنیادین، امر حاکمیتی، ابتدای کودکی

عدالت در سند راهبردی آموزش و پرورش کشور

نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران تحولی بنیادین را مبتنی بر آرمان‌های نظام اسلامی، در چارچوب یک سند راهبردی^۱ در دست اجرا دارد. در «سند تحول بنیادین آموزش و پرورش» که کلمه عدالت بارها در آن آمده است، بسط و گسترش عدالت آموزشی از راهبردهای اصلی است و توسعه آموزش و پرورش با کیفیت برای تمامی گروه‌های هدف تبیین شده است.

رویکرد محوری این سند راهبردی، عدالت تربیتی است. در سند تحول، واژه تربیت با تعریف «فرایند تعاملی زمینه‌ساز تکوین و تعالی پیوسته هویت متربیان، به صورتی یکپارچه و مبتنی بر نظام معیار اسلامی، به منظور هدایت ایشان در مسیر آماده‌شدن جهت تحقق آگاهانه و اختیاری مراتب حیات طیبه در همه ابعاد» معنا شده است. یعنی مجموعه‌ای از فعالیت‌های آموزشی و پرورشی رایج که به تقویت مهارت‌ها و توانمندی‌های فرد و شایستگی‌های او در تمام ساحت‌های وجودی وی کمک

شرط لازم برای دسترسی به جامعه‌ای متعالی، پویا و توسعه‌یافته، تأمین و بروز مقوله عدالت است. هر قدر پدیده عدالت بیشتر تعمیم یابد و برای گسترش و بسط آن هم‌اندیشی شود، قطعاً به جامعه‌ای پایدار و توسعه‌یافته‌تر منجر می‌شود. از پیامدهای نبود عدالت، افزایش شکاف طبقاتی، نارضایتی و ناهنجاری در ابعاد گوناگون است که نتیجه‌ای جز تحول و تغییر نظام نداشته است. تعریف‌های واژگانی و مفهومی، تعیین مصداق‌ها، راهکارها و روش‌های تحقق عدالت، از مباحث جدی ادیان الهی، مکاتب و اندیشه‌ورزان تاریخ بشر بوده است. مصلحان اجتماعی با هر گرایش، زمان و مکانی اتفاق نظر داشته‌اند که رسیدن به عدالت و ثبات اجتماعی مطلوب، تنها با عبور از شاهراه عدالت آموزشی میسر است. توجه به کودکان به عنوان یادگیرندگان موفق مادام‌العمر و شهروندان مؤثر، راهی مطمئن برای تحقق عدالت اجتماعی از طریق درهم‌شکستن چرخه فقر نسلی است. بدین لحاظ، موضوع عدالت آموزش محور مستدام، از بحث‌های راهبردی همه نظام‌ها بوده است.

می‌کند. بنابراین، عدالت تربیتی یعنی عدالتی که به تربیت در همهٔ ساحت‌های شش‌گانهٔ زیستی - بدنی، علمی - فناوری، زیبایی‌شناختی - هنری، اجتماعی - سیاسی، اعتقادی - اخلاقی و اقتصادی وجودی انسان بپردازد؛ مبتنی بر فلسفهٔ تعلیم و تربیت اسلامی و با هدف تحقق شجرهٔ طیبه، برای تحقق عدالت باید به همهٔ ابعاد وجودی انسان در کنار هم توجه شود؛ به نحوی که از طریق رشد متعادل و متوازن، هیچ بُعدی به دلیل حاکمیت ابعاد دیگر فراموش نشده باشد.

عدالت تربیتی زمانی محقق می‌شود که عدالت آموزشی و فرصت یادگیری برای رشد همه‌جانبهٔ مخاطب فراهم باشد. اگر نظام آموزش و پرورش بتواند این فرصت یادگیری را ایجاد کند و یک انسان چندبُعدی تربیت کند، می‌توان گفت عادلانه برخورد کرده‌است. اما اگر در هر بُعدی کم بگذارد، به انسان بی‌عدالتی شده، زیرا اجازهٔ رشد همه‌جانبه از او گرفته شده است.

درهم‌تنیدگی عدالت، فرهنگ و تربیت

وفق پیام مقام معظم رهبری^۲، باید اذعان کنیم که در دههٔ پیشرفت و عدالت، نمرهٔ مطلوبی در باب عدالت به دست نیآورده‌ایم. بر این مبنا دو مقولهٔ «اقتصاد و فرهنگ» در صدر اولویت‌های کشور اعلام می‌شود تا از طریق تیمار و تقویت این دو شاهر تضعیف‌شدهٔ محور توسعه، بدنهٔ کهن مرز و بوم ایران اسلامی را در بلندای افتخاری مقتدرانه، همچنان جاودانه مستحکم کرد. شاید با استمرار تحول ملی، محور تحول فراملی و مشاهدهٔ طلوع و استقرار مصداق تام عدالت مهیا شود!

اولویت فرهنگ در توسعهٔ عدالت را می‌توان معادل با تحقق عدالت فرهنگی برشمرد. بررسی تحلیلی مبین این است که گلوگاه تحقق عدالت فرهنگی، توسعه و تعمیق عدالت تربیتی در کشور است. بنابراین، عدالت فرهنگی به‌گونه‌ای جلدانشدن، با عدالت تربیتی و عدالت آموزشی گره خورده است. آموزش به‌طور کلی مؤلفه‌ای فرهنگی است و مقولهٔ آموزش و پرورش در بستر فرهنگ جامعه تداوم دارد؛ به نحوی که میان نظام آموزشی با فرهنگ جامعه داد و ستدی مستمر و نهادینه وجود دارد.

وضعیت اجرای عدالت تربیتی

با توجه به وظیفهٔ حاکمیتی دستگاه تخصصی متولی تعلیم و تربیت عمومی و همگانی در کشور و حسب قوانین و اسناد مصوب، وزارت آموزش و پرورش مسئول سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، هدایت و نظارت در خصوص توسعهٔ عدالت در حوزهٔ آموزش و پرورش (تربیت) است. بر این مبنا، مقام معظم رهبری طی سیاست‌های ابلاغی تحولی و سیاست‌های ابلاغی برنامهٔ ششم توسعه، در ایجاد تحول بنیادین در آموزش و پرورش کشور از طریق اجرای سند مذکور توصیهٔ مؤکد و مکرر داشته‌اند. شاید در شرایط فعلی یک تعریف کاربردی که بتوان در حوزهٔ آموزش و پرورش ارائه داد، تعادل و توازن فرصت‌های یادگیری

برای همه است. هر کودک^۳ متناسب با ظرفیتی که دارد، باید فرصت یادگیری داشته باشد و تا جایی که فرصت و استعداد او اقتضا می‌کند، رشد کند. اگر چنین شرایطی برای جامعه ایجاد شود، در واقع اصل عدالت رعایت و تعمیق یافته است، زیرا تحقق عدالت تربیتی مستلزم عدالت آموزشی و فراهم‌شدن دسترسی به آموزش و پرورش با کیفیت برای تمامی کودکان است.

در نظام آموزش و پرورش شاخص‌ها و مؤلفه‌هایی به‌عنوان مصداق‌های عدالت آموزشی تعیین شده‌اند و در منابع به‌صورت طبقه‌بندی‌شده وجود دارند. از جمله آن‌ها می‌توان به نسبت دانش آموز به معلم یا نسبت دانش آموز به فضا یا تراکم دانش آموز به کلاس اشاره کرد. همهٔ این‌ها شاخص‌های توزیع عدالت در آموزش و پرورش هستند.

با وجود آنکه سند تحول، عدالت تربیتی را برای تمامی گروه هدف و در دو بعد کمی و کیفی تبیین کرده است، گاهی از عدالت به معنای توزیع مساوی امکانات و منابع یاد می‌شود. در حالی که عدالت آموزشی را دسترسی نابرابر به آموزش تعریف می‌کنند تا نظام آموزش و پرورش، متناسب با این نابرابری، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کند. به همین دلیل، در عمل عدالت به سطح میزان توزیع منابع و امکانات، آن هم برای گروه‌های هدف انتخابی و نه همهٔ مخاطبان سند، تقلیل می‌یابد. این نوع عدالت، حتی اگر محقق هم شود، ظاهری است و در متن آن بی‌عدالتی موج می‌زند؛ چرا که در تقسیم عادلانه و نه مساوی، امکانات آموزشی و فرصت یادگیری در قالب ابعاد کیفی و فرهنگی مهم است.

پیشنهاد عملیاتی تحقق عدالت تربیتی

دروضع موجود، تحقق عدالت تربیتی نیازمند اقدامات استمراری و استقراری به‌طور هم‌زمان است. اولین گام به سوی تحقق حداکثری عدالت در استمرار اقدامات جاری، داشتن برخوردی ناعادلانه و جبرانی به مباحث، مناطق و مخاطبان مغفول مانده در عدالت تربیتی است. برای مدتی باید توزیع نامتعادل امکانات و همهٔ منابع عدالت معنا شوند و با توجه به زیرساخت‌های اولیه‌ای که در طول زمان بسیار نامساوی شکل گرفته است، هیچ توزیعی مساوی انجام نشود. پس از به تعادل رسیدن نظام، حسب تحلیل جامع وضعیت موجود و هدف‌گذاری‌های برنامه‌ای مبتنی بر آمایش سرزمینی، توزیع متناسب، متوازن و متعادل منابع و امکانات آموزشی، انسانی، ساختمان و تجهیزات انجام شود. تأکید مقام معظم رهبری بر موضوع پیشرفت و عدالت با اولویت فرهنگ و اقتصاد خطاب به مرجع مقننهٔ کشور، حاکی از میزان اهمیت قوانین در این عرصه است. بررسی مصوبات موجود در حوزهٔ عدالت تربیتی مبین این است که با وجود تبیین دقیق و صریح قوانین، سیاست‌ها، راهبردها، اهداف و راهکارهای عملیاتی ذیل اسناد و قوانین، پس از سالیان طولانی، برخی از مصوبات همچنان صرفاً در حد همان مصوبه باقی مانده‌اند و اقدام عملیاتی

تحقق عدالت
تربیتی مستلزم
عدالت آموزشی
و فراهم شدن
دسترسی به
آموزش و پرورش
با کیفیت برای
تمامی کودکان
است

برای کاربست آن‌ها انجام نشده است.

بنابراین، اجرا نشدن مصوبات و قوانین موجود به صورت کامل یا ناقص، بخش مغفول دیگری در مسیر توسعه عدالت است که باید در جایگاه درست خود استقرار یابد. در این مورد، اولین گام مؤثر، تدوین فهرستی از مصوبات مرتبط با تحقق عدالت تربیتی، مندرجات سند تحول، اقدامات جاری و نیازهای اصلاحی و اجرایی استقرار مصوبات قانونی است. حسب اولویتهای زمانی و تحلیل وضعیت موجود، عملیاتی کردن بند دوم سیاست‌های تحولی ابلاغی مقام معظم رهبری، مبنای ترین اقدام در اولویت فرهنگی کشور به شمار می آید.

بر این مبناء «ارتقای جایگاه آموزش و پرورش به مثابه مهم ترین نهاد تربیت نیروی انسانی و مولد سرمایه اجتماعی و عهده دار اجرای سیاست‌های مصوب و هدایت و نظارت بر آن (از مهد کودک و پیش دبستانی تا دانشگاه) به عنوان امری حاکمیتی»، ضروری است.

میزان تحقق عدالت تربیتی در دوره‌های تحصیلی

چهار دوره تحصیلی پیش از دبستان، دبستان و متوسطه اول و دوم همگی دوره‌هایی رسمی هستند. طبق قوانین موجود، حضور کودکان و نوجوانان دو دوره دبستان و متوسطه اول در مدرسه الزامی است و در دو دوره پیش دبستانی و متوسطه دوم حضور اختیاری است. به تأکید قوانین و سیاست تحولی ابلاغی، آموزش و پرورش تمامی دوره‌ها، از مهد کودک و پیش دبستانی تا دانشگاه، به عنوان امری حاکمیتی، نیازمند توجه و ارتقای جایگاه است و قاعدتاً هر دوره متناسب با میزان تأثیرپذیری مخاطب و اثرگذاری دستگاه در تربیت نهادهنده سرمایه اجتماعی مورد توجه قرار می گیرد.

بر خورد جبرانی با مغفول مانده‌ها در حوزه عدالت تربیتی باید در سطوح ملی، منطقه‌ای و فردی تبیین شود و حسب نتایج اقدامات جبرانی لازم انجام گیرد. محورهای اقدامات عبارتند از:

- میزان امکانات، فضا، تجهیزات، منابع آموزشی و انسانی تخصیص یافته به هر دوره، با توجه به تعداد مخاطب هدف؛
- میزان امکانات، فضا، تجهیزات، منابع آموزشی و انسانی مورد نیاز هر دوره، با توجه به تعداد مخاطب هدف؛
- میزان دسترسی مخاطب هدف هر دوره به حداقل آموزش‌های مورد نیاز؛
- میزان برخورداری مخاطب هدف هر دوره به آموزش و پرورش با کیفیت؛
- میزان اثربخشی کارکردهای فرهنگی و هویت‌محور هر دوره بر شیوه زندگی فردی و اجتماعی مخاطب هدف؛
- میزان بازدهی شناختی، ذهنی، اجتماعی، اقتصادی و توسعه‌ای هر دوره بر اساس مخاطب هدف؛
- میزان اثربخشی مداخلات تربیتی هر دوره تحصیلی در رشد متوازن و همه‌جانبه و سلامت‌محور مخاطب هدف.

خلاصه اینک

سند تحول بنیادین آموزش و پرورش با تأکید بر عدالت تربیتی، ترسیم‌کننده ایرانی توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه، با هویتی اسلامی انقلابی، الهام بخش جهان اسلام همراه با تعاملی سازنده و مؤثر در عرصه روابط بین‌المللی در افق ۱۴۰۴ است. امام علی (ع) گلوگاه اصلی تحقق این سیادت همه‌جانبه را معرفی کرده‌اند:

● **تعلّموا العلم صغاراً، تسودوا به كباراً:** در خردسالی علم بیاموزید تا در بزرگسالی به برتری و سیادت و آقایی نائل شوید (ابی‌الحدید، ۴۹ق: ۲۶۷).

● **من لم يتعلّم في الصغر لم يتقدّم في الكبر:** کسی که در کوچکی تحصیل علم نکند، در بزرگسالی، تقدّم اجتماعی نخواهد داشت (آمدی، ۱۴۲۹ق: حکمت ۸۹۲۷).

بر این مبناء و به تأکید آیات و روایات الهی، یافته‌های پژوهشی و مستندات حوزه‌های متعدد علمی و اجرایی داخلی و خارجی، دوره تحصیلی پیش دبستان معروف به «دوران طلایی»، مؤثرترین دوره آموزش و پرورش افراد انسانی است. فرصتی بی‌بدیل که هرگز و به هیچ وجه جبران شدنی نیست! اسناد و قوانین پشتیبان اجرایی این دوره، لازم و البته ناکافی هستند. دوران ابتدایی، اولویت سند تحول بنیادین است. عالی ترین مقام کشور اهمیت این دوران را به کمال تبیین کرده‌اند. لیکن همچنان کودکان پیش دبستانی در بهره‌مندی از حق حاکمیتی آموزش و پرورش با کیفیت مغفول مانده‌اند. با توجه به تبیین صریح قوانین، سیاست‌ها، راهبردها، اهداف و راهکارهای عملیاتی اسناد مصوب کشور، تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش زمانی محقق می‌شود که از بنیادی ترین دوره تحصیلی، یعنی دوره پیش از دبستان، آغاز شود. به نظر می‌رسد تحقق حداکثری عدالت تربیتی صرفاً نیازمند عزم ملی و جدی، طبق برنامه عمل جامع و تحت مدیریت یکپارچه و مقتدر است.

پی‌نوشت‌ها

۱. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی. ۱۳۹۰
۲. پیام رهبر انقلاب به مناسبت آغاز به کار مجلس یازدهم. ۷ خرداد ۱۳۹۹
۳. طبق قانون حمایت از اطفال و نوجوانان جمهوری اسلامی ایران، طفل فردی است که به سن بلوغ شرعی نرسیده و نوجوان هر فرد زیر هجده سال کامل شمسی است که به سن بلوغ شرعی رسیده باشد. بر این مبناء، بازه سنی قانون کشور با تعریف کنوانسیون حقوق کودک معادل است که به کلیه افراد انسانی زیر ۱۸ سال، کودک اطلاق می‌شود.

منابع

۱. سند تحول بنیادین جمهوری اسلامی ایران. ۱۳۹۰
۲. ابن‌ابی‌الحدید (۴۹ق). شرح نهج‌البلاغه. جلد دوم. نشری. شهر تهران.
۳. ابوالفتح آمدی. غررالحکم و دررالکلم (۱۴۲۹ق). نشر دارالکتاب الاسلامی.
۴. محمدباقر مجلسی (۱۰۷۷-۱۰۶۰/۱۴۰۳ق). بحارالانوار. جلد ۱. نشر. شهر تهران.
۵. قانون حمایت از اطفال و نوجوانان جمهوری اسلامی ایران. مصوب ۱۳۹۹ مجلس شورای اسلامی ایران.
6. UNESCO. (2007). Strong foundations - Early childhood care and education. Report. Paris

اجرا نشدن
مصوبات و
قوانین موجود
به صورت کامل
یا ناقص، بخش
مغفول دیگری
در مسیر توسعه
عدالت است که
باید در جایگاه
درست خود
استقرار یابد

شعرخوانی

فاطمه محمدرضایی

کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، عضو کمیته تولید محتوای پیش دبستان استان قم

لحن: یعنی آوای خوش و موزون، نوا، کشیدن صدا یا اجتماع حالت‌های صداهاى مختلف. لحن، نحوه خواندن و بیان کردن جملات است با توجه به شرایط موجود و فضای حاکم بر جمله و کل متن.

انواع خواندن: ۱. صامت خوانی؛ ۲. مستقل خوانی؛ ۳. خطابی.

انواع لحن

۱. ستایشی: ستایش مخصوص خداست و شاعر یا نویسنده در آن خداوند را به‌خاطر آفرینش بی‌همتا، قدرت بی‌نظیر و الطاف فراوانش می‌ستاید. لحن کلام در این متن‌ها در عین تواضع و فروتنی کمی ملاطفت‌آمیز است، اما وجه قالب آن تواضع در چارچوب ادب و همراه با صمیمیت است. آفرین جان آفرین پاک را * آنکه جان بخشید و ایمان خاک را / عرش را بر آب بنیاد او نهاد * خاکیان را عمر بر باد او نهاد ... (عطار نیشابوری)

۲. نیایشی: در لحن چنین متن‌هایی باید تضرع و اظهار نیاز به درگاه خداوند محسوس باشد. متن در نهایت خاکساری خوانده می‌شود. باید بدانیم در مقابل چه عظمتی قرار گرفته‌ایم. ای خدا ای فضل تو حاجت روا * با تو یاد هیچ کس نبود روا / این همه ارشاد تو بخشیده‌ای * تا بدین بس عیب ما پوشیده‌ای ... (مولوی)

۳. مدحی: مدح نوشته‌ای است درباره انسان، که شاعر از طریق آن، با کوچک‌تر دانستن خود در مقابل ممدوح، مطالبی بیان می‌کند. متن مدحی نسبت به مدح ستایشی صلابت و استواری دارد و بنا بر میزان مدح، اوج و فروز می‌یابد. محمد کافرینش هست خاکش * هزاران آفرین بر جان پاکش / چراغ افروز چشم اهل بینش * طراز کارگاه آفرینش / سر و سرهنگ میدان وفا را * سپه سالار و سرخیل انبیا را / ریاحین بخش باغ صبحگاهی * کلید مخزن گنج الهی (نظامی گنجی‌ای)

۴. تعلیمی: این لحن سعی می‌کند با گویشی آرام و آهسته، در دل شنونده نفوذ کند و نکات خوب زیستن را به مخاطب خود القا کند. نویسنده این گونه متون، خود را به جای انسانی آگاه می‌گذارد و از زبان او که بیشتر شبیه به پدران و معلمان دلسوز است، با مخاطب خود سخن می‌گوید. ز خاک آفریدت خداوند پاک * پس ای بنده افتادگی کن چو خاک / حریص و جهان سوز و سرکش مباح * ز خاک آفریدنت آتش مباح (سعدی)

۵. روایی داستانی: این لحن همه حکایات، قصه‌ها و داستان‌های دیگر

شعر گر خوردرگی عاطفه و تخیل است که در بیانی آهنگین شکل گرفته است. شنیدن آن نیز عاطفه و تخیل را تحریک می‌کند. مادرانی که در دوران بارداری برای فرزندانشان لالایی می‌خوانند، بچه‌های آرام‌تری دارند. زمانی که صدای مادر به‌صورت آهنگین به گوش کودک برسد، عواطف مثبتی را در وجود او ایجاد می‌کند. حتماً متوجه شده‌اید که کودک، قبل از حرف‌زدن، آواز خواندن را یاد می‌گیرد، بدون آنکه بداند آواز خواندن چیست. گاهی ممکن است کلماتی را آوازمانند بخواند و به ترانه تبدیل کند.

شعر خواندن، پیشرفت زبانی کودک را در پی دارد و گنجینه واژگان کودک را وسعت می‌بخشد. «بامن حرف بزن» و «با من بازی کن»، دو خواسته کودک از والدین است. او می‌خواهد سرگرم باشد و لذت ببرد. شعر خواندن می‌تواند این نیاز را برآورد.

کودکان به‌طور طبیعی کنجکاو و جست‌وجوگرند. با کمک شعر می‌توان به این نیاز کودکان پاسخ داد و این حس را در آن‌ها تقویت کرد. شعر خواندن قوای شناختی و کلامی کودکان را نیز رشد می‌دهد و مانند سایه، تا آخر عمر آن‌ها را همراهی می‌کند. همچنین، قدرت زیادی در ساختن دیدگاه آن‌ها نسبت به زندگی حال و آینده دارد. در این مقاله سعی شده با توجه به اهمیت شعر و شعرخوانی، به این موضوعات پرداخته شود:

۱. انواع خواندن و انواع لحن برای خواندن اشعار چیست؟

۲. شیوه‌های خواندن شعر در دوره پیش دبستان چگونه است؟

خواندن و انواع لحن در شعرخوانی

خواندن ترجمه مستقیم نمادهای نوشتاری به فکر یا گفتار است. به عبارت دیگر، انتقال کدهای تصویری به ذهن و تبدیل آن‌ها به کدهای صوتی است. خواندن متن شامل متون نظم و نثر است. در خواندن متون رعایت چند مورد ضروری است: ۱. آهنگ؛ ۲. لحن کلام؛ ۳. مکث و درنگ؛ ۴. تکیه؛ تکیه فشاری آوایی است که روی هجاهای کلمه ایجاد می‌شود و موجب برجسته‌شدن هجاهای کلمه می‌شود. در مورد کلمات چند هجایی باید توجه کنیم که با تکیه در معنی کلمه تغییر ایجاد می‌شود. مثال: کلمه «ولی» به معنی سرپرست و به معنی اما؛ ۵. ایستگاه‌های آوایی: جاهایی که سخن نیاز به قطع و وصل و کشش‌های آوایی دارد. به عبارتی زیر و بم کلمات باید رعایت شود؛

را در بر می‌گیرد. به مجنون گفت روزی عیب‌جویی * که پیدا کن به از لیلی نکویی / که لیلی گرچه در چشم تو حوری است * به هر جزوی ز حسن او قصوری است ... (وحشی بافقی)

۶. عاطفی: گسترده‌ترین حوزه ادبیات است و در نهایت لطافت و ظرافت ادا می‌شود. در جایی که باید شدت احساس خویش را نشان دهیم، کلام کشیده و خوش‌آهنگ بیان می‌شود. جوشانده‌ای بی‌ار و برایم دوا بریز * افتادم از نفس به اتاقم هوا بریز / عطر صدای نازک خود را به روی من * از لایه‌لای پنجره نیمه‌وا بریز (محمدرضا حسینی)

۷. حماسی: این گونه متون، در نهایت صلابت و استحکام، بسیار پرطنین و پرطمطراق ادا می‌شوند. خواننده باید بکوشد مخاطبش را به شجاعت وادارد و او را به

هیجان آورد. قافیه و ردیف در شعر حماسی تکیه‌گاه کلام است و با طنین بیشتری ادا می‌شود. حرف چرخشی «ر»، به‌خصوص اگر مشدّد باشد، پرفشار و کوبنده تلفظ می‌شود. شاهنامه عالی‌ترین نمونه برای به‌کارگیری لحن حماسی است.

شیوه‌های اجرای شعر در دوره پیش‌دبستان

● **اجرای گام به گام:** در این روش مربی ابتدا با تمرین و خواندن یک تا دو بیت از شعر شروع می‌کند. به کودک می‌گوید هر قسمت را به خوبی گوش و بلافاصله بعد از او تکرار کند. مصرع اول را می‌خواند و کودک تکرار می‌کند. مصرع دوم را می‌خواند و کودک تکرار می‌کند و بدین ترتیب تا پایان شعر. در مرحله دوم دو بیت دو بیت، در مرحله سوم سه بیت سه بیت.

● **اجرای با ریتم:** مربی می‌تواند با خواندن شعر همراه موسیقی و همچنین ریتمیک خواندن آن، ذوق کودک را برانگیزد.

● **آموزش تصویری:** در این روش، مربی توجه کودک را به تصویر جلب می‌کند و کودک با نگاه کردن به تصویر، شعر می‌خواند. در این روش، تصویرها در مغز کودک، مانند تصویرهای لوح فشرده یا حافظه فلش، ذخیره می‌شود و کودک آن‌ها را به خاطر می‌سپارد و هیچ‌گاه از یاد نخواهد برد.

● **اجرای نمایشی و ایفای نقش:** در این روش مربی کودک را تشویق می‌کند شعر را به صورت نمایش اجرا کند. کودک باید در انجام این حرکات نقش‌های گوناگون را به‌طور عملی تجربه کند. کودک در این نوع بازی از تمام حس‌های خود بهره می‌گیرد.

● **اجرای گروهی:** در این روش ابتدا مربی شعر را برای کودکان می‌خواند تا آن‌ها با محتوا و وزن شعر به صورت شنیداری آشنا شوند. سپس مربی با زدن ضربه‌های متناسب با وزن شعر روی میز، از آن‌ها می‌خواهد با دست‌زدن منظم، شعر را هم‌خوانی کنند.

شعر و مربیان دوره پیش‌دبستان

برای هر مربی آگاه و آشنا به عالم شعر، شعرشناس و شعرخوان، توجه به نکات زیر ضروری است:

۱. قبل از رفتن به کلاس، شعرها را انتخاب کند. شعرهای مناسب کودکان را می‌توان با چنین معیارهایی انتخاب کرد: الف) تناسب شعر با گروه سنی کودکان؛ ب) توجه کافی شعر به نیازهای عاطفی، حسی، فرهنگی، اجتماعی، فردی و بومی؛ ج) رعایت ذوق و سلیقه کودک، زبان طنز و عنصر نشاط و شادمانی.

۲. جاذبه‌های موسیقایی در شعر نقش اول را ایفا می‌کنند و کودکان ابتدا با

۶. به کودکان بیاموزد که سراینده شعر کیست و به تصویری که برای شعر در نظر گرفته شده، توجه کنند.

جمع‌بندی

این مقاله با هدف آشنایی مربیان با شعر کودک و شیوه‌های اجرای شعر و تأثیر شعر در زندگی کودک در دوره پیش‌دبستان تهیه شده است. از آنچه گفته شد دریافتیم، شعر سفر عاطفی بسیار جالبی است که در آن کودک روایاها و احساس‌های خویش را بازمی‌یابد و نشانه‌های غم و شادی، هراس و نفرت خویش‌تر را می‌بیند. شعر دریافت‌های تازه‌ای از جهان پیرامون به کودک می‌دهد و به او کمک می‌کند از زاویه‌ای نو و با احساسات عالی به جهان بنگرد. شعر حساسیت کودک را نسبت به ارزش‌های انسانی - اخلاقی و نیازها و احساسات دیگران گسترش می‌دهد و ذهن او را با احساس همدردی نسبت به دیگران آشنا می‌کند. شعر نیروی تخیل کودک را تقویت می‌کند و به او فرصت می‌دهد فراتر از واقعیت‌های موجود به زندگی بنگرد و آرزوهای بزرگ را در تخیل حس کند. چون واژگان شعر موزون و آهنگین هستند، کودک را تشویق می‌کنند با واژه‌ها بازی کنند. نتیجه این فعالیت، لذت بردن از زبان و گسترش دامنه واژگان در ذهن کودک است و کمک می‌کند در برقراری ارتباط با دیگران موفق‌تر باشد. لذا لازم است مربیان عزیز و دلسوز با شیوه‌های اجرای شعر آشنا شوند و تأثیرات شعر را در دنیای کودکی کودکان بشناسند.

منابع

۱. اسپارک، برنارد (۱۳۹۴). آموزش در دوران کودکی. ترجمه محمدحسین نظری نژاد. آستان قدس رضوی. مشهد.
۲. بخش کودکان بیتوته (۱۳۹۹). شعر کودک. www.beytoote.com.
۳. داد، سیما (۱۳۸۰). فرهنگ اصطلاحات ادبی. چاپ مروارید. چاپ چهارم.
۴. گروه پیش‌دبستانی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی. راهنمای برنامه و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره پیش‌دبستان (۱۳۹۴). انتشارات مدرسه. تهران.
۵. صادق زاده، محمود (۱۳۹۲). پژوهشنامه ادبیات تعلیمی. www.SID.Ir. ۱۳۹۹/۱/۱۹.
۶. نعمت‌اللهی، فرامرز (۱۳۸۹). ادبیات کودک و نوجوان؛ شناسایی، ارزشیابی، ارزش‌گذاری. انتشارات مدرسه. تهران.
۷. گرما رودی، سعید علی (۱۳۹۷). مهارت شعر خوانی. www.tebyan.net. ۱۳۹۸/ ۱۲/۲۰.

شکل و ظاهر اثر ارتباط برقرار می‌کنند. لذا لازم است مربیان در خواندن شعر به موسیقی آن و در خواندن شعرها به ریتم و آهنگ آن توجه زیادی کنند.

۳. مربی باید نسبت به اکثریت قریب به اتفاق کتاب‌های شعر کودک و نوجوان اشراف داشته باشد و قبل از خواندن شعر برای کودکان، شعرها را نزد خود خوانده و در خوانش آن‌ها تسلط کافی داشته باشد.

۴. مربی شعر را چند بار برای کودکان یا به صورت معمولی، مبتنی بر ریتم و آهنگ موزون و یا به صورت دکلمه و رعایت کشش هجاها و مصوت‌ها، بخواند.

۵. پس از خواندن شعر، مربی از کودکان بخواهد درباره شعر و مفهوم آن صحبت کنند.

پیش دبستانی تلویزیونی

گامی نوین در ارائه محتوای تربیت و یادگیری ویژه پیش دبستانی‌ها

حمیدرضا محمدبیگی

کارشناس مسئول آموزش پیش دبستانی و دوره

اول ابتدایی اداره کل آموزش و پرورش شهر تهران

برنامه آموزشی و پرورشی رسمی این دوره تحصیلی است، به عنوان مبنایی مناسب برای طراحی روش‌ها و فعالیت‌های محتوایی قرار داده‌اند و بر اساس آن برای برطرف کردن نیازهای آموزشی نوآموزان می‌کوشند.

هدف‌های پیش دبستانی که در یازده حوزه تدوین و در سال‌های گذشته ابلاغ شده‌اند، نگاهی به نسبت جامع به فرایند رشد کودک دارند و در طراحی الگوی آموزشی رایج در کشور، بر اساس آن‌ها، به رشد ابعاد شخصیتی کودک و رفع نیازهای او و همچنین رشد مهارت‌های گوناگونی در حوزه‌های جسمی، حرکتی، عاطفی، ذهنی، دینی و اجتماعی توجه شده است.

از آنجا که فرض برنامه‌ریزان تعلیمی و تربیتی در سطح ملی بر این است که محتوای آموزشی غیرمتمرکز استان‌ها، بر اساس همین اهداف شکل می‌گیرد بر این اهداف می‌توان به عنوان نقطه مشترک برنامه‌های آموزش مدرسه‌ها تکیه کرد و با ارائه مدلی جدید از تولید محتوا، گام‌هایی در توسعه فرایندهای یادگیری برداشت. کاری که مدرسه تلویزیونی ایران در اجرای آن به نسبت موفق بوده و توانسته است در میان خانواده‌ها و مربیان و حتی نوآموزان جایگاه مناسبی برای خود باز کند و الگویی عملی برای دوران آموزش‌های مجازی و حتی آموزش‌های پساکرونایی ارائه دهد.

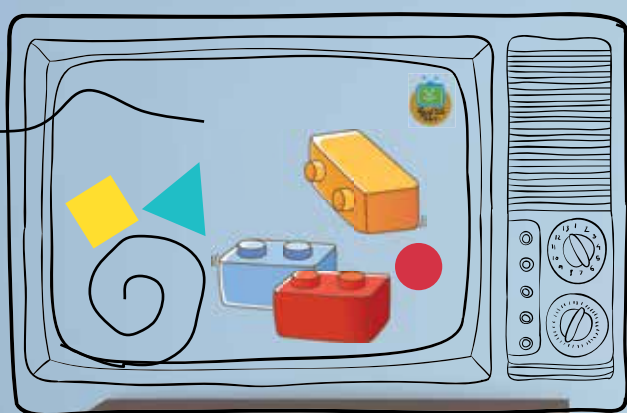
در این شیوه اجرایی، بر خلاف روش‌های مرسوم، در طراحی محتوا از تم و زمینه واحدی استفاده نشده و تدوین محتوا و فعالیت‌های آموزشی با آزادی

در شماره قبل به موضوع مدرسه تلویزیونی ایران و آموزش نوآموزان پیش دبستانی در این برنامه تلویزیونی پرداخته و ابعادی از آن بررسی شد. در این شماره نیز بعد دیگری از برنامه‌ریزی آموزش‌ها در این مدرسه مجازی نقد و بررسی می‌شود.

در برنامه‌ریزی‌های درسی و به‌ویژه اجرای آن‌ها، توجه به ارکان برنامه از جمله هدف‌های آموزشی، روش‌ها و محتواهای درسی، شیوه‌های ارزشیابی و فضای یادگیری ضروری است. بدون در نظر گرفتن آن‌ها ممکن است اجرای برنامه آموزشی به نتیجه مطلوبی نینجامد.

همچنین و با توجه به اینکه برنامه آموزشی دوره پیش دبستانی محتوایی غیرمتمرکز دارد، در طراحی و اجرای برنامه‌های مدرسه تلویزیونی، تکیه بر محتوایی که بتواند در سراسر کشور مورد استفاده قرار گیرد، محل تردید است. برای حل این مسئله ناچار باید به سایر ارکان و ابعاد برنامه درسی تکیه کرد تا برنامه‌ای کاربردی و قابل استفاده برای کل کشور تولید شود؛ چرا که همسویی و حمایت برنامه آموزشی در سطح ملی، با محتوا و روش‌های آموزشی مدرسه‌های شهرها و روستاهای دور و نزدیک و ارائه الگو و مدل عملیاتی برای آن‌ها ضرورت دارد.

بنابراین، برنامه‌ریزان آموزشی مدرسه تلویزیونی ایران، هدف‌های آموزشی و حدود انتظارات و استانداردهای عملکردی ذیل اهداف را که نقطه مشترک

بسیاری از صاحبان خرد و اندیشه، کودک پیش‌دستانی در ایام آموزش‌های مجازی کنونی و به‌ویژه در ماه‌های اول آن، قادر به استفاده مستقل از برنامه‌ها نیست و حضور والدین و پشتیبانی آن‌ها از کودک و ایجاد انگیزه در او ضرورتی انکارناپذیر است.

از این‌رو، برنامه‌های مدرسه تلویزیونی ایران، با ارائه برنامه‌های متنوع و پویا و استفاده از فعالیت‌های جذابی چون قصه، بازی، نمایش خلاق، کاردستی و ارائه تکالیف مهارت محور تکمیلی برای انجام در منزل، و ایجاد امید و نشاط در نوآموزان و خانواده‌ها، نظر مسئولان نظام آموزشی را به خود جلب کرده و حتی واکنش مثبت نمایندگان مجلس را هم در پی داشته است. البته گفتنی است، هیچ برنامه زنده تلویزیونی، با زمان محدود و هر چند موفق، قادر نخواهد بود خلأ ناشی از تشکیل نشدن کلاس‌های حضوری را جبران کند. بنابراین، باید ضمن حفظ و تقویت مدرسه تلویزیونی، به جریانی اندیشید که در تکمیل برنامه‌های آموزشی تلویزیون، فاصله بین کیفیت مدرسه حضوری و مجازی را کاهش دهد و حداقل‌های موردنیاز را فراهم آورد. شاید در این میان طرح ملی پوشش سراسری و رایگان نوآموزان پیش‌دستانی و ارائه آموزش‌های مکمل در شبکه شاد بتواند ضمن تکمیل آموزه‌های ارائه‌شده در تلویزیون و هم‌راستایی با آن، از اثربخشی لازم برخوردار باشد.

عمل بیشتری صورت می‌گیرد. در نتیجه، رهایی از محدودیت‌های روش‌های مرسوم زمینه‌محور، راه را برای بروز خلاقیت‌ها و تولید فعالیت‌های متنوع و پویا باز می‌کند.

مربیان و پشتیبانان برنامه‌های آموزشی پیش‌دستانی مدرسه تلویزیونی ایران برای تدوین طرح آموزشی خود، اهداف را به مفاهیم و موضوعات ریزتری تقسیم کرده‌اند و با برقراری شبکه‌ای منسجم از مفاهیم، ارزش‌ها و توانایی‌ها، فعالیت‌های مرتبط و متناسب با نیازهای آموزشی نوآموزان را تولید می‌کنند. شاکله طرح آموزشی هر برنامه تلویزیونی بدین ترتیب شکل می‌گیرد. در این فرایند، خلاقیت و نوآوری نقشی پررنگ دارد و کلید موفقیت برنامه محسوب می‌شود.

ارائه برنامه‌ای کاربردی و پویا همراه با توالی و تداوم آن، کاری بسیار پیچیده و فنی است و دقت نظر بسیاری می‌طلبد، چرا که محتوای هر موضوع در هر برنامه تلویزیونی، مستقل از برنامه‌های دیگر شکل می‌گیرد و تولید محتوا نیز روزانه انجام می‌شود. لذا توجه به تدوین و شکل‌گیری محتوا بر اساس الگوهای عملی استاندارد، موضوعی است که نمی‌توان نادیده گرفت. از محاسن دیگر برنامه آموزشی مدرسه تلویزیونی، گفت‌وگوی مربیان با اولیای نوآموزان و توجه و آموزش آن‌ها نسبت به اهداف برنامه و فعالیت‌هاست که از روال‌های ثابت هر برنامه به‌شمار می‌رود. چرا که به زعم

سال تولید، پشتیبانی‌ها و مانع‌زدایی‌ها

رشد برای رشد

نحوه اشتراک مجلات رشد:

الف) مراجعه به وبگاه مجلات رشد به نشانی www.roshdmag.ir و ثبت‌نام در سایت و سفارش و خرید از طریق درگاه الکترونیکی بانکی.
ب) واریز مبلغ اشتراک به شماره حساب ۳۹۶۶۲۰۰۰ بانک تجارت، شعبه سمره آرامیش کد ۳۹۵ در وجه شرکت افست، و ارسال فیش بانکی به همراه برگ تکمیل‌شده اشتراک با پست سفارشی یا از طریق دورنگار به شماره ۰۲۱-۸۸۴۹۰۲۳۳-۳۹۶۶۲۰۰۰
شماره شب: IR 180180000000000039662000

♦ عنوان مجلات درخواستی:

- ♦ نام و نام خانوادگی:
- ♦ تاریخ تولد:
- ♦ تلفن:
- ♦ نشانی کامل پستی:
- استان: شهرستان:
- خیابان: پلاک:
- شماره فیش بانکی:
- مبلغ پرداختی:
- ♦ اگر قبلاً مشترک مجله رشد بوده‌اید، شماره اشتراک خود را بنویسید:

امضا:

- ♦ نشانی: تهران، صندوق پستی امور مشترکین: ۳۳۳۱-۱۵۸۷۵
- ♦ تلفن امور مشترکین: ۰۲۱-۸۸۸۶۷۳۰۸، ۸۸ ۴۹۰۱۱۶
- ♦ Email: Eshterak@roshdmag.ir

- ♦ هزینه اشتراک سالانه مجلات عمومی رشد (هشت شماره): ۹۰۰/۰۰۰ ریال
- ♦ هزینه اشتراک یک ساله مجلات تخصصی رشد (سه شماره): ۴۵۰/۰۰۰ ریال

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش‌ها و برنامه‌ریزی آموزشی
فصلنامه‌های تخصصی و عمومی

با مجله‌های رشد آشنا شوید

مجله‌های دانش‌آموزی دبستانی

به صورت ماهنامه و ۹ شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شوند:

- رشد کودک: برای دانش‌آموزان پیش‌دبستانی و پایه اول دوره آموزش ابتدایی
- رشد نوآموز: برای دانش‌آموزان پایه‌های دوم و سوم دوره آموزش ابتدایی
- رشد دانش‌آموز: برای دانش‌آموزان پایه‌های چهارم، پنجم و ششم دوره آموزش ابتدایی

مجله‌های دانش‌آموزی متوسطه

به صورت ماهنامه و هشت شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شوند:

- رشد نوجوان: برای دانش‌آموزان دوره اول آموزش متوسطه
- رشد نوجوان: برای دانش‌آموزان دوره اول آموزش متوسطه
- رشد جوان: برای دانش‌آموزان دوره دوم آموزش متوسطه
- رشد جوان: برای دانش‌آموزان دوره دوم آموزش متوسطه

مجله‌های عمومی بزرگسال

به صورت ماهنامه و هشت شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شوند:

- ♦ رشد آموزش ابتدایی ♦ رشد فناوری آموزشی ♦ رشد مدرسه فردا
- ♦ رشد معلم ♦ رشد آموزش مشاور مدرسه ♦ رشد مدیریت مدرسه

مجله‌های تخصصی بزرگسال

به صورت فصلنامه و سه شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شوند:

- ♦ رشد آموزش قرآن و معارف اسلامی ♦ رشد آموزش پیش‌دبستانی ♦ رشد آموزش تاریخ
- ♦ رشد آموزش تربیت بدنی ♦ رشد آموزش جغرافیا ♦ رشد آموزش ریاضی
- ♦ رشد آموزش زبان و ادب فارسی ♦ رشد آموزش زبان‌های خارجی
- ♦ رشد آموزش زیست‌شناسی ♦ رشد آموزش شیمی ♦ رشد آموزش علوم اجتماعی
- ♦ رشد آموزش فنی و حرفه‌ای و کاردانش ♦ رشد آموزش فیزیک ♦ رشد آموزش هنر
- ♦ رشد آموزش خانواده ♦ رشد برهان متوسطه دوم

مجله‌های عمومی و تخصصی رشد برای معلمان، دانش‌جو معلمان، و کارشناسان وزارت آموزش و پرورش تهیه و منتشر می‌شوند.

♦ نشانی: تهران، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش، پلاک ۲۶۶.

♦ تلفن و نمابر: ۰۲۱-۸۸۳۰۱۴۷۸

♦ وبگاه: www.roshdmag.ir

بازی همچون نفس کشیدن برای کودک ضروری است زیرا در رشد همه جانبه جسمی، ذهنی و عاطفی و... او بسیار مؤثر است.

رشد
ROSHD.IR

ROSHD.IR

شبکه ملی مدارس ایران (رشد)

- محتوای کلیه کتاب های درسی از پایه اول تا پایه دوازدهم به تفکیک دوره و پایه
- ارائه کلیه شماره های مجلات رشد تخصصی تا خردادماه ۱۴۰۰
- راه اندازی سرویس پویش درس خانه ویژه اشتراک گذاری فیلم های درسی تولید معلمان
- معرفی کتاب های آموزشی و داستانی مناسب و مفید برای دوره ها و پایه های مختلف تحصیلی